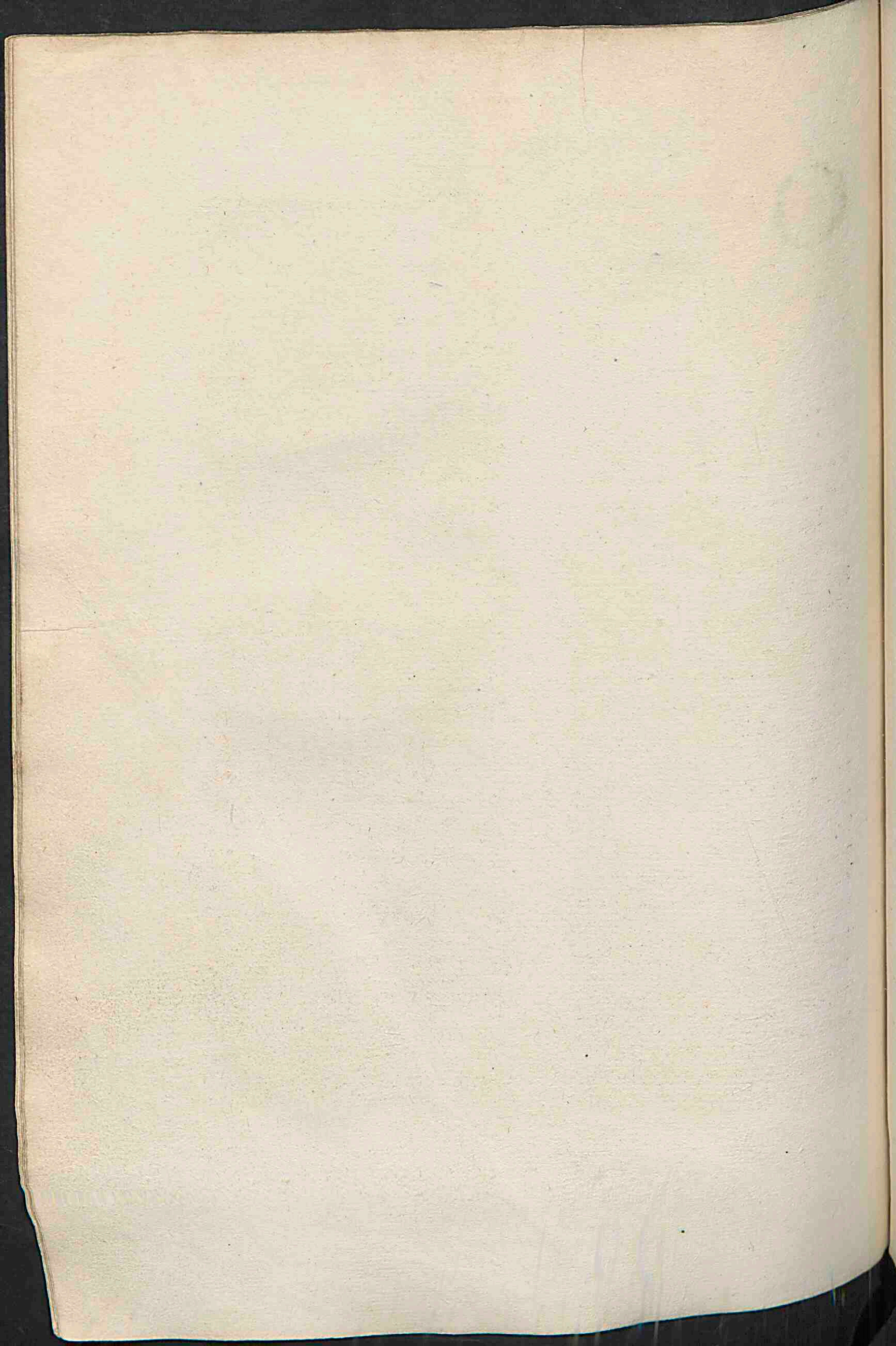

Die wech der syelen salicheyt.

<https://hdl.handle.net/1874/312830>

C. A. 1475

O die minne van god
 en minen euen kersten
 dat hy van allen crea-
 tueren is gheert ende dat is al
 le in god moeten in duechten
 werden ghesticht bin ic beroert
 desen boeck te trecken ende ver-
 gaderen vten latyn ten duytsche.
 Elcken biddende diet lesen sel of
 hoer lesē wies hi der inne vñt
 dat hy verstaet ende waer vñt
 dat hi daer of alleen god sanc-
 ke ende loue die alleen eer ende
 lof weerdicheit is. **A**lloe die pro-
 pheet ysaas bescreift hem selue
 ghepresentiert ende ghehouden
 heeft. **E**nde van soe wat dat hy
 daer in vñt dat hē myshaghet
 of dat hi niet en verstaet dat hi
 mi niet en begripe wt nide mer
 ouer onsculdich houde hi onwe-
 ten op of hem seluen dencke dat
 hy qualike mach verstaen. **S**o
 wie yet van desen boeck lesen
 wille hy suecke voer die mate-
 rie daer of dat hi begheert te le-
 sē en dan so lese dat mit versta-
 denissen. want soe wie dat les-
 set ende verstaet hy mach inde-
 sen boec vñden hem wert be-
 wijst enen wech van enen sal-
 lighen leuen in eertzke hyden

welken men comen mach ten
 einde van dien weghe dat is ten
 hoghen loen dien god bereit he-
 uet ten salgghen in hemelrike.
Hier omme soe mach dit boeck
 wel zyn gheheten ten wech der
 salicheit. want hi leert ten men-
 sche wat hy sculdich is te doen
 ende wat hy sculdich is te laten
 ende hoe hy vten lunden mach
 verrisen. **E**nde als hi vten verre-
 len is hoe hi sculdich is is te le-
 uen wat hi sculdich is tontlien
 wat hi sculdich is te vlien ende
 wat hi sculdich is te begheren.
Mer laici het is te duechten dat
 veel menschen op dese salighe le-
 ringhe luttel achten hem seluen
 ende horen kinders daer mede
 te lerē en onderwilē tot hoere sa-
 licheit. **M**er meer achten op de
 le leringhe tot hoere ewigher ver-
 doemenissen. **D**aer of si sellen
 moeten gheheel rekeninghe doe-
 ten vterstē daghe voer dat strē-
 ghe oerdel gods. **E**lc sie wel toe-
 nu inder tijt want ewelic is so
 lanck. **V**an al deser materzen
 selmen oec vñden hyer nae en
 van elcker beghe int ghemeen
 ende sonderlinghe van elcker
 materie. **E**n alle die capitelen

eñ die punten hier na aeter vol
ghende staen gheikeit eñ ghe
ordiniert opt ghetal daerment
bescheidelyke op vñnden mach
aldus volghende

Die materie van wat die mē
sche sculdich is te doen hebben
dele capittelen eñ punten inne

Hoe god den mensche ghemint
heeft int maken .iij.

Hoe god den mensche ghemint
heeft int vermaken .iij.

Hoe dat vier staten zñn van be
houdenissen daer in dat die mē
sche sculdich is god te dienē wt
minnen .iij.

Vanden .x. gheboden int ghe
meē .iij.

Van elcken ghebode sonderlin
ghe .v.

Die materie van wat die mens
sche sculdich is te laten heeft
dele capittelē eñ dele pūtē inne

Van sunden int ghemeeñ .vi.

Van eerflunde .viij.

Van dagheliclyche lunde .viij.

Vā hoefelūdē int ghemeeñ .ix.

Vanden seuen hoefelunden son
derlinghe

Van houerdicheit .x.

Van nideicheit .xi.

Van toernicheit .xii.

Van ghiericheit .xiii.

Van traechheit .xiv.

Van gullicheit .xv.

Vā luxurien .xvi.

Die materie vā hoe die mēsche
vten sunden mach verrisē heeft
dele capittelen eñ punten inne

Vanden seuen sacramenten int
ghemeen .xvii.

Vanden seuen sacramenten sō
derlinghe

Vanden sacrament des doep
fels .xviii.

Vanden sacrament vādē vern
sel .xix.

Vanden sacrament vander oer
ster olge .xx.

Vanden sacrament vander oer
dyne .xxi.

Vanden sacrament vanden ech
scap .xxii.

Vanden sacrament vanden ou
taer .xxiii.

Vanden sacrament der peniten
cen .xxiiii.

Vanden sacrament vander pe
nitenciē int ghemeeñ .xxv.

Van armoede .lxx.
Van suerheit .lxx.

Vanden seuen ghiften des heilighen gheestes int ghemee .lxxi.

Vanden seuen sonderlinghe
Van vresen .lxxii.
Van goetwillicheit .lxxiii.
Van wylheit .lxxiiii.
Van stercheit .lxxv.
Van rade .lxxvi.
Van verstandnissen .lxxvii.
Van goddeliker smake .lxxviii.

Van .xii. vruchten des heilighen gheestes int ghemee .lxxix.
Van .iiij. vruchten des heilighen gheestes daer voer nie of gheleit en is sonderlinghe
Van bliscap .lxxx.
Van gheestadicheit .lxxxi.
Van goetheit .lxxxii.

Die materi van wat die mensche sculdich te ontsien. **V**ebben dese capittelen en punten inne
Vanden vtersten oerdel int ghemee .lxxxiii.

Vanden vtersten oerdel sonderlinghe. **V**anden .xx. teykenen int ghemee .lxxxiiii.

Van allen die .xx. teykenen sonderlinghe .lxxxv.

Hoe alle creatueren vergaeren sellen en waer .lxxxvi.

Hoe xpristus zyn oerdel formen sel en waer op .lxxxvii.

Hoe ontsienlic dat dat vterste oerdel is en waer bi .lxxxviii.

Van wie die sondaer sel werden ghewoeghet te vtersten daghe en in welcke .lxxxix.

Hoe hemel en eerde dat zyn die planeten en die elementen nae dat oerdel sellen werde verniet en gheluuert .lxxx.

Die materie van wat die mensche sculdich is te vlien heeft die capittel ende punt inne

Vanden pinen vander hellen int gemeen en waer bi dat die mensche sculdich is te vlien .lxxxxi.

Vanden neghen manieren van pinen die die verdoemde sellen moeten liden in die helle na de lichaen sonderlinghe .lxxxii.

Vā neghen manieren van pinē
nader sielē sonderlinghe .lxxxiiij.
Vanden hellen en vanden
vier delen vander hellen int
ghemeen .lxxxiiij.

Vanden ouer van purgatorien
en vanden suffragien dat is hoe
men den ghenen ghehelpē mach
die daer in zyn ter cortynghen
van horen pynē .lxxxv.

Die materie van wat die men-
sche sculdich is te begheren heb-
ben dese capittelē en punte inne

Vanden bliscap van hemelrike
Int ghemeen ende waer by dat
te die mensche sculdich is te be-
gheren .lxxxvi.

Vander ghiftē der bliscapē daer
die salighe in hemelrike mede
gheglorificiert en verciēt sellen
zyn int ghemeen .lxxxvii.

Vander ghiften der bliscapē der
saligher inder sielen sonderling-
he .lxxxviii.

Vanden ghiften der bliscapen
der saligher inden lichaem son-
derlinghe .lxxxix.

Waer by die mensche sculdich
is te begheren die bliscapen vā
hemelrike .xc.
Item vanden .xiiij. artyculē van
den heilighe kerstē gheloue sel
by vanden in die .viiij. duechten
sonderlinghe op .lxxxiiij.

Deo gracias

Dit boeck heet die wech der
szelen salicheyt ende is ghegheut
en ghedruckt in die stat van u-
trecht
Int iaer ons heren .M. CCCC
en .lxxx. op sante ponciaens a-
uont den dertynen dach ianu-
uarius.

mij

Dat god allē men-
schē ghezoepen heeft
dat ewelike leuē te
beslitten. dat hē sel-
ue is. Ende niement inder waer-
heit voer gode te leuen heet dan
die gode kent alsoe onse moeder
die heilighe kercke oercont. In
die collecte **De?** auctor pacis
Daer staet bescreuen dat god te
kennē is te leuen eū hem te die-
nē is coninc te wese of te regie-
ren. Eū om dat so luttel creatue-
ren loekē te kennē die waerheit
die god is noch te dienē vt min-
nē der goetheit die god is. so ist
dat so luttel creatuerē nu in go-
de leuē mit duechden. mer doot
sijn mit sunden. noch namaels
mit hē niet regieren en sellē als
coninghen in bliscap. Hier om
me soe waert wel noot dat alle
menschen kenden die waerheit
die god is. eū hoe hē ghemint
heeft waerbi datmē sijn goetheit
minnē louden moghen. Want al-
soe men in een ghemeen woere
leit. **M**en mach ghe goet min-
nen men moet kennē eū allen
menschen waer wel noot dat si
wisten hoe sē god wt dier min-
nē louden moeghē dienē. Want
alsoe sūte gregorius leit. **M**in

ne en staet ghemē tjt ledich daer
le volmaect is mer si is eenpaer-
lic werckende. In dat werc des
ghrens diē si mint. Hier om me
so ist dat ic nu meen te bewillē
den simpelē menschen diet in-
latijn niet en verstaē inder moe-
der tonghe dat meeste eū tgro-
ue dat alle kersten creatueren
die wijsheit hebbē eū reden wel-
sculdich sijn te kennē eū te we-
ten die kinder sijn eū als kin-
der lenē willē der heiligher ker-
ken. Eū eerst wat god ons ghe-
daē heeft wt sijnre heiligher min-
nen om ons te treckē tot sijnre
minnen eū daer na hoe wi scul-
dich sijn hē weder te dienen wt
minnen beide int goede te doen
eū int quade te wederstaē. **W**at
god en heeft anders niet vā ons
dan dat wi hem weder minnen.
Ende inder waerheit men mach
den ghenen die te vorē ghemint
heeft niet ghenoech doē dan dat
men hem weder mint.

Hoe god den menschen ghe-
mint heeft. Int maken .ij.
Ood die vader die soē eū die
heilighe gheest drie perso-
nē eū een waerachtich god een
substantie een wese eū een vol

maect god aenscouwende en aē
liēde dat hi is eē volmaect goet
dat alle creatuerē ghy meē welē
mach en in hem seluen niet ver
mindert werden woude dat eni
ge creatuerē warē die des goets
delachtich souden zyn ordinier
de en sciep om dat goet dat hy
selue is te besitten en te ghebru
ken twee creatuerē dats den en
ghel en den mensche den enghel
sciep hy edelst enē puerē gheest
sonder vleischelike lichaem den
mensche sciep hi den lichaē ne
mende vāden slike der eerde om
dat hi hē cleine en oetmoedich
kennen soude en. In die lichaē
storte hi den gheest dats die sie
le ter maniere en ter ghelike vā
hem seluen der welker siele god
gaf drie crachten dats wetē ver
stādenisse wille en ghedencke
nisse verstādenisse om dat die
mensche daer mede tgoede ende
tquade kennē soude moghē om
dat hy daer mede tgoede verkie
lē soude en dat quade laten ghy
denckenisse om dat die mensche
dat goet dat hi ghykenct en ver
corē soude hebbē mit ghedencke
nissen vaste an hē binden soude
en alsoe in die minne des goets
eenpaerlick bliuen soude. Ver

5
onse eersten vader en moeder a
dam ende eua inden ghebruken
dies goets van gode int eerts
sche paradys gheset maecten hē
dies goets en dier weelden die
god is onweert ouermits die
dat si vter temptaciē vanden vi
ant dat ghebot gods braken en
vanden appelē aten vanden boē
die god hem verboden hadde en
gheleit so wāneer dat si vā dier
vrucht aten souden si steruē. En
daer bi worden si wt dier weel
den vanden eertliche paradise in
ellenden en in arbeitē in eertrē
ke ghesteken en mit veel male
dicciē wt den aenlicht gods in
den handen des viants ghewor
pē. In welke handē des viants
die na hem quamē laghen. iij. c
Jaer een min lo dat alle men
schelike creaturē die daer binnē
hi adam en eua en alle mensche
storuen mostē varen ter hellen
hoe heiliclike dat si gheleest had
den om die scult van onsen eer
sten vader adam.

Hoe god den mēlche ghemint
heeft. Int vermaken .ij.

O die ons int beghinlel
der werlt heeft ghemint dat
hy ons ghelōck hem seluen heeft
ghemaect int einde der werlt so

heeft hi ons ghemint oec lo leer
dat hi ons mit hē seluē heeft ver
maect die scult vander lundē vā
onsen eerste vader adā heeft ghe
gouden ende wt den handen des
viants heeft verlost. **N**ie gheen
puer mensche en mochte ons
vander eerster lunde dwaē wāt
ghē mensche en was hien was
in die lunden ghebonden. **N**ach
puer god wesele so en woude
ons god daer of verlossen want
so hat ghesenen dat hē ons hē
crachten oter handen des viants
hadde ghenomē daer wi bi rech
te in warē gheuallē. **H**ier omme
wast noot dat hi die ons verlos
sē soude molte zyn god en men
sche. **S**o dat god wt seinde sinē
bode den heilighē engel gabriel
aen die weerde suuer oetmoedi
ghe meecht marie hoer gueten
de en hoetscapende dat hē den ge
benediden gods soē in hoer heili
ghen lichaem ontsaen soude die
sprac dese woerden. **A**ue maria
gracia plena dūs tecū. **D**at is te
legghen. weest ghegruet marie
vol van gracie die heer is mitti
En daer ouermids diē woerde
dat die heilighē engel sprac en
ouermids den oetmoedighen cō
cente dat marie daer in droech

in dien woerde dat hi den engel
antwoerde sget hier die deerne
gods na dinē woerde moet mē
ghesciē so daelde die heilighē ghe
ste in hoer en die moghentheit
des vaders vā hemelrike die he
sceenle so dat sonder toe doe vā
manne onse forme ontfenck dē
gods loen **M**aria ontfenckē son
der lunde in hoer ghebenedyden
lichaē droech si hē. **I**g maēde lāc
sonder zwaerheit en toe vervult
was die tyt als op den heilighē
kerlnacht so haerde hē sonder
pine. **D**us is god wt minnē vā
ons mēsche ghewordē. **J**eu wil
lē wi besitē wat ons god in eere
rike wesele wt mynen ghe
brocht heeft. **E**erst dese ghebene
dide goods loen die aldus men
schelike forme in marie ontfā
ghē heeft als hē van hoer ghebo
ren was soe woude hē zyn ghe
betē ihesus dit luut also veel als
een behouder. **W**ant alsoe int e
wāeli staet bescreuē. **H**ē quam
in eerrike om zyn volc dat zyn
alle goede kerken creatuerē be
houdē te maken van hoer lunde
dē. **A**ls een warachtich prophe
te dat hē was soe heeft hē sinē
volcke een oerconscap gheghe
uen der waerheit en die gheleere

als den ghenē die utes waerheit
ghedoelt warē eū in sunden ghe
vallen. **U**nderwerf als een heilich
bisshop god sinē vader eē weer
te offerande boende dat was hē
seluen god eū mensche inden ou
taer des cruceu gheoffert voer
die sunden vanden creatueren
eū om den vrede te maken tuss
schen den vader van hemelrike
eū den mēsche als op den goedē
vridach daer hē ons volmaecte
like minde ende dwoech in zūn
duerbaer bloet van onse sunden
daer soe gout hi onse scult daer
wij alle in ghebonden warē die
scult van onsen eerste vader a
dam. **U**nderwerf als een ghetrou
we voeruechter so heeft hi voer
ons ghetrouwelike ghestreden
teghen den viant utes hellen eū
alle die banden ende sloten daer
hē den mensche in helt ghebon
den eū gheuangen als vander
sunde van onse eersten vader a
dam die heeft hē ghebroken eū
alle goede mensche verlost die
niet anders en warē daer in dā
alle om die sunden van adam
Eū als een warachtich verwin
re so verrees hē optē heilighen
paelsdach moghentlike als die
ons utes macht eū vanden han

den des viants verlost hadde eū
weder inden wech brochte wij
vanden ewighē leuē ghelet had
Dierde werf als een seker voert
gangher so is hē als opten hez
lighen hemeluaerts dach op ge
varen ter rechter hant zūns va
ders mit onser mēscheliker na
tuerē om onse hoepē te sterckē
dat wij tot dier hogher bliscap
comen moghen daer god selue
onse natuer voer ghevoert heeft
want om ons diestede te berei
den so is die heilighe gods soen
mit onser natueren tot sinen va
der gheuaren alsoe hē selue int
ewangelie leit. **E**ū ten vtersten
om dat god kent dat die men
sche licht is te bedrieghen broe
sche om yet goets te wercken
eū cranc om die sunden te wes
derstaen. als die gheen die den
mensche woude verlekereu dat
hē hem die waerheit heeft ghe
leert dat hi en van sunden heeft
ghedooghen dat hē utes vanden
des viants vander hellen he
uet verlost eū wij ten eweliken
leuen te comen waer om dat
hē die dore vanden hemele op
ghedaen heeft ende die stede be
rept heeft. **S**o heeft hi ons als
op dē heilgē pūngter dach doe

ter tijt in die herten der aposte-
len en sinnen heylighen discipu-
len ende noch huden des daechs
inder herten der goeder mensche
ghelegut dien edelen ende dien
weerden pant den heylighen ghe-
ste die den mensche in god een
bewylen een ghestercken ende
een troesten altoes gheuende is
Gā van alt gheen dat god die
loen den goeden mensche beloefte
heeft verkerende is. Aldus he-
uet onse lieue heer ons ghetrou-
welike ghemint en reches hem
seluen ons ghegheue al. God die
vader heeft ons hem ghegheuen
als hy ons by sijnre onuertel-
liker moghentheit maecte ende
sciep als wi niet en waren ghe-
lijck hem seluen. God die loen
heeft ons hem ghegheue als hy
ons by sijnre wijsheit sciep en
maecte ghelijck hem seluen als
wy niet en waren. God die he-
lighe gheest gheeft ons hem sel-
uen als hy ons daghelijck als
wi dolen bi sijnre heilighe goet-
heit wt dien sunden treckende
is int goede bewylende en ghe-
sterckende is ende vanden qua-
de bescermmende is. Vier om-
me loe sijn wy oeck wel scul-
digch alle gader god te minnen

die ons aldus te voren ghemint
niet heeft en elc mensche is oeck
wel sculdich te minnen sinnen
god ende sinnen scepper ende sin-
nen maker alsoe veel bouen al-
len creatueren of al dat creatue-
ren gheuen moghen als die sciep-
per en maker edelre is en weer-
der dan dat hy ghescheypen ende
ghemaect heeft

Hoe dat vier staten sijn van
behouden sijn daer in dat die
mensche is sculdich gode te die-
nen wt minne. .iiij.

O Welzen hoe god ghemint
heeft. No ist te weten hoe
wy sculdich sijn god weder te
minnen. Om dat te bet te be-
kennen so behoeft elken dat hy
weet dat. .iiij. staten sijn vande
ghenen die behouden sellen sijn.
Die eerste staet is die staet van
onnoselheyt. Die ander is die
staet van penitencien. Die der-
de is die staet van gherechticheit
Ende die vierde is die staet van
volmaechtheit. Die staet van on-
noselheyt is indē staet daer ons
die gods loen onse behouter ih-
sus christus in gheset heeft dat
is in gracie te blijuen staende en
niet te vallen in dotelike sunde

eū om des wille datmen ghyen
goet en mach doen noch gheen
quaet scuwen men moet kennē
so is den ghenē die in dese staet
van onnoselheyt sel bliuen staē
de wel noot dat hy kenne tgoes
de dat hy sculdich is te doen eū
tquade dat hy sculdich is te scu
wen. **D**at zyn die. x. gheboden
eū die. viij. hoefslunden die die
een in die ander zyn besloten
want die. x. gheboden verbyes
den alle die. viij. hoefslundē. **E**ū
so wie enighe hoefslunden doet
die breket dat heylighe ghebot
gods. **D**ie staet van penitencie
is als die mensche wt den staet
van onnoselheyt eū van gracie
in sunde gheualen is ende alsoe
god vertoernt heft eū verlei
den is vā god dat hy loeke god
te verioenē eū verlatenisse van
sunden aen hem te ghyerzghen
eū die sunden voert aē hy scerp
heit van penitencien te weder
staen. **S**o wie mildaen heft eū
hier toe comen sel hem is noot
dat hy kenne die leuen sacra
menten want sy zyn als medy
cine eū remedie teghen die sun
den. **E**ū sonderlinghe hoert hem
toe dat hy weet wat het sy dat
sacrament vander penitencie

ende wat daer toe behoert. **D**at
is bezouwenisse eū biechte eū
ghenoech doen. **E**nde hoemen
mach ghyenoech doē mit bedyn
ghen eū mit aelmyssen eū mie
vasten **D**ie staet van gherech
ticheyt is als die mēsche niet al
leen in hē seluen in beternissen
van synen sunden staende is in
penitencie mer oec mede voert
gaende is in enen goeden leuen
van duechden tot god eū op si
nen euen kersten **W**at ghyrech
ticheyt is een duecht die elke si
ne gheuende is. **E**ū die mēsche
is enighe dinghen god sculdich
enighe hem seluen eū enighe sy
nen euen kersten. **S**oe ist wel
noot dat elck mensche kennē eū
weet die leuen duechden want
si leren hem hoe hi hem tot god
is sculdich te gheuen **I**tem die
acht salicheyt want sy lerē hem
wat hy hem seluen sculdich is.
Eū die leuen wercken van ont
fermyerticheyt want sy hem les
ren wat hy synen euen kersten
sculdich is. **D**ie staet van vol
maectheyt is als die mensche
alle dese duechden bouen ghe
ghaen is eū recht vander werke
dat is vander sunden die in die
werlt regniert of ghesceiden is

eū god te mercken eū in hem al
leen te leuen dat hem dat alleen
een zuetheyt eū een ghenuechte
gheuende is. Ende die aldus of
ghelceyden is eū in desen wer-
kenden leuen dat volmaect is
volstaen sel om dat een leuen is
van rade niet van node niet van
rechte mer van sonderlinghe
ghifte eū een vercore staet van
den heiligen gheest. So is hem
noot dat hy kēne die drie raden
der heiligher ewangelien die se-
uen ghiften des heilighen ghe-
stes eū die twalef vruchten des
heilighen gheests dat zijn die
twalef werken die die goede mē-
sche in dese volmaecte leuē van
contemplaczen sculdich is te
wercken in desen leuen menen
alle luden gheestelike staet te le-
uen eū alle personen vander he-
ligher kercken zijn wel sculdich
te staen in desen graet van vol-
maectheyt. Aldus loe ist wel
van node elcken goede kercken
mensche die welen wille een
vāden ghetal der goeder saligher
eū van die behouden sellen zijn
dat hi wel kenne ende weet die
tiengheboden ons liefs heren eū
die seuen hoefstonden die seuen
sacramenten eū wat der penitē

ciē toe behoert die. vij. duechbē
die. viij. salicheyt ende die. viij.
werkē vā ontfermherticheyten
die. iij. raden der ewangeli die.
seuen ghiften des heilighen ghe-
stes eū die. xij. vruchtē des he-
lighen ghestes. Van allē desen
punten seldi hier na vjnden vā
elcken sonderlinghe ter lernē-
ghe eū ten bewyzen hoe die mē-
sche god dienen mach wt mine-
nen. Eū daer na vanden oerdel
dat god gheuen sel van alle die
werken van creatuerē dat men
sculdich is te ontsien. Daer na
vander wrake der quader dat is
vanden pnen der hellen diemē
wel sculdich is teolgen. Ende
ten vtersten vanden blyscap vā
hemelryke als vanden loen der
saligher einte als vanden egode
dat alle creatuerē sculdich zijn
te begheren.

Vanden tien gheboden int
ghemeen .iij.

Die vader van hemelryke
liēde dat die mensche zeer
dwalen wt der waerheyt eer sy
die ghescreuen rechten hadden
ende noch huden des daghes loe
wie die rechten laettet ende die

gheboeden goods ende nae zyn
goetduncken wercken wille hi
moes boet lictelike. Vier omme
alloe bescreuen staet in den ande
ren boeck der bybelen loe riep
god onse heer die vader moyses
sinen wtvercozen cnape tot he
op den berch van synay ende
daer gaf hy hem twee stenen ta
felen beide ghescreuen mittē vīn
gher goods. in welcken twee
tafelen stonden ghescreuen die
tien gheboden goods die god he
te moyses dat hyse leren soude
den kinderen van israel synen
volck dese gheboden zyn ons ge
boden van onse moeder die hez
leggher kercken als den kinderen
den wtvercozen volcke goods.
Ende om dat alle dese gheboden
ghesondiert zyn op minnen en
ons bewylende zyn te mynnen
ende om dat minne tweevou
dich is dat is te weten mynne
van god ende minne van onsen
euen kersten loe zyn dese ghebo
den ghedeilt in twee tafelen als
dat die gheboden vander eerste
tafelen ons leren hoe wy gode
sculdich zyn te minnen en daer
in staen drie gheboden ende die
gheboden vander ander tafelen
hoe wy ons sculdich zyn te heb

be tot onsen euen kerste waret
en daer in staen. vij. gheboden
in die eerste tafel staen. iij. ghe
boden als in dyen dat wy gode
sculdich zyn te mynne dygevou
delike dat is te weten mitter
herte mitten monde mitten ha
den dat is mitter begheerten en
mit alden crachten der syelen
mittē onsen woerden ende mit
onsen wercken

Da elke ghebode soerlinge. v

Den selste ghenen ande
ren god aenbede dat is te
verstaen du selste minnen dy
nen heer dinen god mit al dy
nen crachte der siele dat is mit
al dñre verstandyn. Men om
hem te kennen mit alle dyen
wille om hem te verkielen ende
mit al dñre ghydenkenisse om
he eenpaerlic te minnen. Vier
om is ons verboden also ee leer
re leyt die albertus het bouen
god of ghylic god te minne een
van creatuerē en alle houerdic
heit goede van eertrike ende alle
ghiericheyt ghenuechte vanden
lichaem en gullicheit. Dat ander
de ghybot is du en selste den na
me gods niet noemē te verghe
ues. Dat is te verstaen also als

ons dat ewangeli leert dat onse
woerde zyn sculdich te zyn ia ia
neen neen. **E**n wat daer meer
ghesproken is dat is van quade.
Hier is ons verboden zweren
sonder noot en verzwere en alle
blasphemie en onweertscap van
god te legghen of van sinen heilighen.
Dat derde ghebot is ghe-
denckt dattu den heilighen sun-
nendach vierste. **H**ier is ons v-
boden op alle heilighen daghen al-
le werke te doen dat den dienst
van god niet toe en behoert.
dat zyn alle scalke werke dz syn
lundzghen ambochte acker win-
ninghe copen en uercopen dyn-
ghen of ghebdinghen houden en
datmen doet daermen gods by-
verghet want alleen is den die-
ste van god gheset om god te ghe-
dencke en daer bi staet daer ghe-
screuen int beghintsel van dese ghe-
bode ghydenct. **A**ls of hi legghen
woude so watmen doet op die hei-
lighen daghen daermen god mede
verghet dat is tegē dat ghebot
Dat vierde ghebot is eert vader
en moeder **H**ier is ons ghebode
te ere onse vleischelike vader en
moeder en gheestelike vader en
moeder dat is die heilighen kerke
en die prelatten vander heilighen

kerke of die personen. **D**ese syn
wi sculdich te eren dat is te leg-
ghen weerdicheit te doen en ghe-
hoersaem te welen in dynghen
die si ons ghebiedende zyn. **O**m
dat ons onse vleischelike vader
en moeder hebben gheghene-
reert en ghewonnen mit horen
lichaem soe zyn wy sculdich
hem liden te dienen mit onsen
lichaem om dat sy ons hebben
ghenoet ende op ghebrocht mit
horen lichaem en mit horen goe-
de so zyn wi hē ludē sculdich te
dienen hebben sijn noot mit on-
se goede. **E**n om dat si ons hebben
gheleert ofte doe lere tgoede soe
zyn wy hem sculdich int goede
mit heilighen leuen nae te vol-
ghen. **D**at vyfte ghebot is du en
selt niemant doden. **H**ier is ons
verboden mitter hant ngemen-
de te doden. **A**lloe een leerre se-
ghet die aelbertus heet. het en
waer by wette ende dan soe be-
hoeft dyn perloen dien doden
sel dat hem si gheorloeft en dan
soe behoeft dat hēt lēf mit rech-
te verhuert hebbe ende dat hem
niet wette ontwilt sy. **E**n dan
behoeft voert dat beide die daer
maent ofte dier heer ende dier
wilt en dien mit der hant doot

dat is niet en doen by nide. oft
in manieren van wrake mer al
leen wt minne vā gherechtich
heit. **O**eck is ons hier verbodē
alle nijt vā herten eū wrake of
scoffierighe woerdē eū alle hāt
te doen tot onsen euen kersten
waert in tornicheit. **D**at sesste
ghebot is ghi en selt niet mis-
doē mit dinē handē. **H**ier in is
ons verbodē alle onghordinier
de wercken vanden lichaem bei-
de van vleyschelijker sunde als
is luxurie eū vā ouer ate eū vā
ouerdranke die is ghehētē gul-
licheit. **W**ant also mijn heer sun-
te pouwels leit luxurie spruut
wt gullicheit. **D**at seuenste ghe-
bot is ghy en selt ghyen diefte
doē. **H**ier is ons verboden. nie-
mens goet te stelen sijn onwe-
tens. oft ondancg. oft te nemē
hi crachte. oft op eimēde te ghe-
raden by woeker by voercopē.
of by sijnmonie of by rouen. of
by quaden goede te copē weten
de of by anders in wat maniere
dat is engh quact goet te ghe-
crighen of te belittē in enigher
manieren. want also ghemeen-
liche in allen wetē staet bescre-
uen het moet al weder ghekeert
sijn eer die sunde ummermeer

verghuen sellen werden. **D**at
achtste ghebot is ghi en selt niet
draghē valsche oerconscap. **T**e
ghē dinen eue kersten. **H**ier is
ons verboden alle maniere vā
lieghen bezde dat lieghen daer
ons euen kersten scade by hēse
of scande of daer by selue diet
lieght in comēscap of ander for-
me by hebben soude. of gdel los-
ghen daermen mede lachen sou-
de moghē. eū daer in ghenuech-
te soude hebben eū oec sijn ons
verboden alle sunden die vter-
tonghen spruten moghen tot on-
sen eue kerstē waert dier veel
zijn. **D**at neghenste ghebot is
en begheer dijns euen kerstens
goet niet in desen tweek achter-
sten gheboden staet ons verbo-
den niet alleen aen ons euen
kerstens wijf ons te belmetten
mit vleyschelijker sunden in die
daet noch ons euens kerstens
goet qualike te ghecrighen mit
rouen mit stelen mit woekerē
mit vercopen of anders. **H**er-
hier staet oec ons verboden al-
le quade begheerten bezde van
ghenuechtē vanden lichaem eū
van ons euen kerstens wijf eū
van alre ghiericheit eū begheer-
ten ons eue kerstens goede.

Vā lunden Int ghemee .vi.
Drie maniere van lunde sijn
Erflunde. vergheuelike lunde.
diemen heet dagheliche lunde
en hooflunde.

Vander erflunde. .viij.

Erflunde is een lunde die
onle eersten vader adam
dede int eertliche paradys als hi
dat ghebot gods brac Die lunde
daer wies onle behouder ihesus
mit sinen preciose bloede of en
mit sijne bitter doot als vander
scult der ewigher doot daer a-
dam en alle dat nae hem quam
ouermits dier lunden in gheual-
len was. Mer in hem bleef die
pyn vander lunde dat is ghenet
ghentheit of liefte ter lunden en
een bezoeren tot ghenuechten.
En ouermits dien liefte ter lun-
den dat adam aen bleef en alsoe
voert alle die van hem comen
sijn so sijn alle menschen in lun-
den ontsaen en in ghenuechten
Ja in erflunden ghelijc datmen
legt die int vul valt hy weter
selue of vul also ghelijc die sie-
le die god suuer inden lichaem
des mensche stort voer hem sel-
uen die wert helmet ende onlu-
uer van dien onluieren lichaem
Van deser helmetheit en van de

ser lunde daer dese siele in valt
in desen helmetten lichaem soe
dwaet nu huius daechs oeck
god alle kerken creatueren in
dat heilige sacrament vanden
doepel also hi dwoech mit sijn
re doot in sinen preciosen bloe-
de adam en die van hem gheco-
men waren doe te tijt. Mer al-
le menschen blijft an die liefte
der lunden also doe dede adam
en hier bi werden alle menschen
noch ontsaen in lunden en dit he-
et erflunde.

Vā daghelicher lunde .viij.

Vander lunde heet vergheue-
like lunde of dagheliche
lunden. En om dese onder ander
te kennen so weet dat drie die
ghē sijn daer die lunde wt wert
volmaect alsoe lunte augustijn
leit dat is temptacie vanden vi-
ant ghenuechte vanden vleische
en consent vande gheeste Daer
temptacie is vanden viant. en
ghen ghenuechte noch gheen
consent daer en is gheen lunde
Mer daer temptacie is ter lun-
den en daer toe ghenuechte van
den vleische al en isser gheē con-
sent nochtans isser dagheliche-
sche lunde Mer daer temptacie

is ter sūde eū daer in ghenuech
 te eū daer toe consent vanden
 gheest daer is die sūde volmaect
 eū heet hoefslunde **D**aghelicsche
 sunde heeft altoes in hoer bello
 tē quaden wille want iſſer ghe
 nen quaden wille die die ghe
 nuechte bezoert of diese laet ghe
 sciē of diese niet en wederstaet
 so en iſſer gheen sunde. **E**ū om
 datter quade wille toe is so en
 mach gheen daghelicsche sun
 de hoe clegne lz is vergheuen
 werden sonder bezouwenisse.
Dese daghelicsche sūde daer veel
 luden luttel op mickē doen veel
 quaets den menschen. **E**erst lz
 doen verminneren inden men
 sche dat ouer vander minnē go
 des ghelijck den reghen die valt
 int ouer hi dropelē die dat ouer
 verminneren nochtans dat zyt
 niet al en lesschen. **A**nderwerk
 si makē den mensche rechte moe
 de in sinen goeden wercken ghe
 lijck een peert dat ghelaeden is
 dat niet seer lopen en mach oft
 niet gheladen en waer. **D**erde
 werk si vernederen den mensche
 vander bliscap goods. hoe dat
 zyn niet al wt en steken. **W**āt
 die mensche al en hadde hi gheē
 hoefslunde. waer hz in daghe

licsche sunden hz en soude niet
 comen ter bliscapē van hemel
 rike voer die tijt dat hz die sun
 den soude hebben ghesuert int
 ouer van purgatorien wāt alle
 creatuerē sellē moētē allo suer
 sijn eer si sellen moghen comen
 voer dat aēlicht gods als si wa
 rē in die tijt als si ghedeopt wa
 rē inder vuntē eū int gheloue
 xpisti ghedwoghen van al ho
 ren sūde **D**ese daghelicsche sū
 den werdē; dē mēschē vergheue
 op dat hi daer bezouwenisse of
 heeft in acht maniere. **E**erst bi
 der ghemeenre bzechtē die mē
 spreect voer die misse of als die
 priester doet legghen den volc
 ke zyn biechte nae hem. **A**nder
 werk hz dien dat die mensche
 voer zyn herte slaet mit dat hz
 om die sunden dencket mit de
 uocien eū mit bezouwenissen.
Ten derden mit diē dat hi hem
 seluē bewerpt mit ghewide wa
 ter. **T**en vierden mit diē dat hi
 bezouwenisse heeft daer of. **T**ē
 vijften mit dien dat hi spreekt
 zyn ghebede mit deuocien. **T**en
 zefften bi dien dat hz die bene
 dicte ontfaet inder hepligher
 kercke vanden priester of van
 den bisscop in dat egnde vander

miffen. Ten leuenden hi dat hi dat heilige sacrament vanden lichaem ons herē ontfaet. Ten achten bi dat hz sijn aelmiffen gheue of ander werckē van ontfermherticheit doe.

Van hoeft lunden. Int ghe-
meen. .ix.

Die derde manier van lunden is ghebetē hoeftlunde. Hoeflunde is als een mēsche in der temptacīē vander lunde een ghenuechte heft eū daer toe tot dier lunde doet sijn consent eñ sinen wille bouen of ghelyc gode dat is te segghen bouen ten wille vā gode of ghelyc ten wille van god. Want alsoe mē wtē ewangelz mercken mach alle creatueren sijn sculdich te begheeren dat den wille gods nolsomē werden bouen alle saken. Eū die mensche en is gheē dinc sculdich te begheere ghelyc dien. Dese lunde is die vrellicste eū dat schijnt wel bi horen naem. want hz is gheheten int latijn dootlunde ende na dat duutliche hoeftlunde. Dootlunde loe wie daer in mildoet hi is doot voer gode eū van hem vercheiden ghehyc dat lit vanden mensche alst is of ghelnebe vanden mensche

vercheiden is eū doot. Hoeflunde is also gheheten loe wie daer in mildoet hz mildoet teghent hoeft dat is teghen god. Hi mildoet teghe die heilige ghebeden gods. Ende loe wanneer des mensche in hoeft lunden is loe en is hi niet meer dat lit gods noch dat lit vander heyligher kercken mer in die handen des vants vter hellē is hz gheualen. Alsoe lunde augustijn seft lunde is iet spreken doen of begheeren teghen die wet gods of teghen die wille gods. Om dat also int ewangelz staet bescreuen. Niement en wert ghecroet het en hz dat hz ghetrouwelike heeft ghestreden. Dat is te segghen gheen mensche en sel mit gode werden gheloent mit bliscap in die ewelike bliscap die niet mit gode neerstelick seler hebben ghestreden in eertrike. Hier omme ist dat dien mensche sijn ghebeue drie vanden in desen leuen die ten mensche leer aenvechten ende bestreden mit drie dinghen diemē in dese werlt seer loeckt. Dats mit ewelten. Om dat hz die vanden eū der temptacīē wederstaē

loute en verwinnen en also die
hoghe croen van loen ontfāe lou
de van god. **D**ese drie vlandē sijn
die vlandē vter hellen die werlt
en dat vleisch of dat lichaē des
menschen. **D**ie viant vter hellē
als aen vechtende van eren na
ter werlt tēptert ons van drien
hoefstonden. **D**at is van hou
erdicheit en als van dien die vter
houerdicheit spruten van nede
en van quaetheit. **D**ie werlt tēp
teert ons van eenre hoefstunde
dat is van ghiericheit. **D**at vlei
sche van drien dat is van traec
heit van oueruloedicheit van etē
en van drincken dat het gullic
heit en van onsuuerheit van lic
hamen dat het luxurie.

Danden seuen hoefstonden
sonderlinghe
Dan houerdicheit .x.

Houerdicheit is also lunte
Augustijn leit een begheer
te mit genuectē van hoers selfs
prife of eer. **H**ouerdicheit is eē
begintsel en een moeder van al
len lunden. **W**ant also albertus
leit in alle lunden leit houerdie
dat is dat die mensche die lunde
doet heeft in hem een verlmade
en een of kerē van god sijn

scepper en keert hem op die cre
atueren of op dat die creatuerē
ghue moghen dat is eer of goet
of weelde. **D**ier manieren van
houerdien sijn also lunte gre
gorius leit. **D**ie eerste is also lū
te gregorius leit als die mēsche
meent tgoede dat hy heeft dat
hij van hem seluen heeft. **D**ie
ander is al gheloest hij goet dat
hy heeft dattet van gode coemt
hi meent dattet coemt by sinen
verdienten. **D**ie derde is als hē
die mensche bezoemt van dīn
ghen of van duechden die hi niet
en heeft. **S**unte bernaert leit.
het is scofierlyck den ghenē die
houen den anderē gheprijst wil
sijn op dat hi niet en werct iet
goets bouen anderē luden daer
hy mit recht in ghemerct mach
sijn. **D**ie vierde manier is van ho
uerdien als die menschen ander
luden verlmact en selue sonder
linghe ghylien wille sijn en ghe
prijst van creatuerē. **D**ie hou
erdighe mildoet. **T**eghē god en te
ghē sijn eue kerstē tegē god so
mildoet die houerdighe in die
dat hi god roeft van dat hē alleē
toe behoert dats van loue en van
eren want god en die mensche
hebbē een ghemeentheit in die

goede wercken die die mensche doet. want god werctse en die mensche is als een instrument daer me datse god werct van desen werke so wilt god hebben tot sinen deel den lof en die eer also die propheet ysaias leit. En hy wille dat die mensche hebbe die nutscap en die profijten daer of in dat ewelike leuen. Die houerdighe neemt god sijn deel want hi wil selue in die wercken gheprijs en gheert werden vanden luden. En daer hy ist recht dat hi verlieset sijn deel. Dat ist t profijt en den loen van god. Die houerdighe misdoet oec teghen sijnen euen kersten want hy benijst alsoe sante augustijn leit alle luden die bouen hem zyn om dat si hem niet ghelijck werden en moeten die neffens hem sijn om dat sy hem ghelijck sijn. Die houerdighe vermeet he en soect den prijs van creatueren in veel maniere. Die een vermeet hem op sijn edelheit en en penst niet dat hy is ghemact vanden lichte der eerde en en pest niet dat alle menschen sijn ghecomen van enen vader adam. Die ander vermeet he in stercheit in ghesontheit en in scoenheit en en penst

niet om dat woert dat die propheet ysaias spreekt. Alle menschen zyn ghelijck den hog dat alst nu staet schoen ende vast en bloegt in die eerde. en stapans by eenre herten dattet verdroghet. Sijn bluesem valt en het verliest sijn schoenheit en valt in die eerde. Ander vermeet hem in rijchheit ende menenlanghe daer in te leuen. ende en pensen niet om dat woert dat onse lieue heer spreekt totten riken inden ewangeli. Du mensche wat ist dattu langhe waenste te leuen in deser rijchheit binnen deser nacht selste steruen en dattu vergaders en vergaderichste wien sel dat zyn. Die ander menschen vermeten hem in die weelde van horen lichaem. In sachte ghecleet te zyn en behagelick voerden mensche te ghaen. In sachtheit te legghen. In langhe te slapen. In wel te eten en te drincken. Ende sy en pensen niet dat sy daer voerden horen meesten viant. dat is horen lichaem die si meester maken der spelen. ende mit rechten waerden lichaem der siele sculdich te dienen. In duldaerighe dinghen en waren hem

die menschen niet sculdich te
verhefē noch te vermeten wāt
het is al goet vā auēturē eū die
natuer vander auentuer is sulc
dat al is si no of al regniert sz
no rechteuoert si mach omme
keren. **E**ū daer hi loe is die auē
tuer beteykent by den wiele dat
lichtelike keert als indien al is
die mensche no sterc scoē of ghe
lont rike weeldyck of in hoghē
staet god macht al omme keren
die di ghemaect heeft die ho
uerde is ghelijck der henen wāt
ghelijck als die hēne veel ka
kelens maect ende goet ghesal
om een clein ei also doet die ho
uerdighe om een clegn goet dat
hi doet beroemt hys hem veel
ende wyl daer of leer gheprijst
sijn va dicwyl hz wilt goet he
ten eū goede niet doen du men
schen kenne god ende doe hem
eer die di al in sijn hadden heeft
Houerdichheit heeft seuen doch
teren also lunc gregorius noēt
die leer hoghelicke ghelet sijn.
In obetencia contencio iactan
cia pocrillis. pertiuacia discor
dia nouitatumprelumpcio

oerspronck neemt

.xl.

Dit allo sūte augustijn leit
is een serichheit in ander lu
den wel varen eū bliscap in an
der luden qualick varen dese nhe
spruut wt houerdichheit want
die houerdighe benōt alle mē
schen alsoe voerleze staet. **N**iet
is een lunde die onuerghelzck
ghenoch is. **W**ant het is een sū
de inden heylighen gheest daer
of dat ghescreuen staet int ewā
gelten die mildoet inden vader
dat is vergheselick die mildoet
inden soen dat is vergheselzck
mer die mildoet inden heylighē
gheest dat en sel niet verghēuē
werden in dese werlt noch inder
ander werlt dat is te verstaen
mit gheliker berouwenissen eū
penitencie dat ander sunden sel
len werden verghēuen mer mit
veel bitteren berouwenissen
eū mit veel scerper penitenci
en ghelijck dat dese lunde bouen
den anderen sunden veel meer
re is. **H**i mildoet teghen den va
der die mildoet wt onmoeghen
dat is wt dyen dat hz meent
dat hz niet en zoude moeghen
weterstaen die temptacie van
den viant. **W**ant den vader is

Van nidichheit hoe sz hoer

moghentheit an gheleit. **W**er in
der waerheit die mēsche is daer
in bedrogghen. want god en laet
den viāt niemēt. voerter temp-
teren dan hi wel soude moghen
wederstaē. op dat hi self en wil
Also lūte pouwels leit. **H**i mis-
doet inden loē die misdoet out
onnoselheit of out onwe tēdats
wt diē dat hi niet en weet goet
eū quaeet alsoe hi sculdich is te
wetē. want den loē is vroetscap
aen gheleit. **W**er in dese werden
oec die mensche bedrogghē wāt
onwetē en is ghyen onscult. eū
sōderlinghe die sin eū vroetscap
hebbē tot weerlike sake. **W**ant
daer omme heuet god den men-
sche ghegheue verstantnisse om
dat hy dat goede eū dat quade
kennen soude. **E**ū den wille om
dat hy tgoede verkeilen soude eū
tquade wederstaen. **E**ū so wie
na dese reden of na dese verstant-
nisse niet en leeft hi en leeft niet
als eē mēsche. mer als een beest.
Hi misdoet teghen den heili-
ghen gheest die misdoet wt enē
quaden wille dat is als die men-
sche die sunde wel soude moghē
wederstaē. **E**ū als hi kent wel
dat hi sculdich is te doen eū te
laten. eū nochtā mit voersiente

heit dat quade mit sinē wille ver-
kieft eū tgoede wederstaē want
den heiligghen gheest is aenge-
leit goetwillicheit. **H**ier is die
sunde volmaeckt. dit mach wel
heten dootsunde. **D**ese sunde en
wert niet vergheuen ghelyc an-
der sunde. want sy gheē onscult
vūnden en can. **W**an hope pre-
sumpcie verhertheit in sunden
gheen penitenciē doē die waer-
heit wederstaē nēt der opperster
graciē. **D**it sijn die sunden in
den heilighē gheest. **D**ese sunden in
den heilighē gheest sijn les ma-
nierē. **W**ant in verlatenisse ter
sunden moetē sijn drie dinghen
Eerst diese vergheeft daer nae
diemēse vergheeft eū derde wert
die dispolicie vā binnē daer wt
datmen se vergheeft of verlaet
Diese verlaet dat is onse lieue
her god die heft in hē ontforn-
herticheit eū gherechticheit. **D**ie
mēse verlaet dat is den mēsche
die moet hebben bezouwenisse
vande quade dat hi ghedaē heft
eū een goet menē van dat niet
meer te doen. **D**ie dispolicie vā
binnē daer wt datmēse verlaet
die staet in diē dat die mēsche
die waerheit kenne eū tgoede
minne. **W**er die misdoet in den

heilighē gheest die lūte en wer-
hē niet vergheue. wāt hi werct
in dese voerseide zes punten der
cōtrarie daer wt die lunde moe-
tē werden vergheuen. Want of
hē heeft wanhope vāder ont-
fermherticheit gods. Of hi heeft
enighe presūpcie dat is enighe
bezoeminghe op zjns selfs wel-
daet of verdienstē die gherech-
ticheit gods. Of hi heeft eē ver-
hertheit in zjnen lunden teghen
dat hi waer sculdich sijn lunde
te kennē eū daer of bezouwenil-
le te hebbē. Of hē heeft in hem
een meninghe gheē penitencie
te doē tegē dat hi sculdich waer
een meninghe te hebbē vā niet
meer lūde te doē. Of hi heeft in
hē een wederstaē der waerheit
die hē hēt teghē dat hi sculdich
waer te loeken die waerheit te
kennē eū te beleuē. Of hē heeft
in hē enen nijt der broederlicher
opperster gracie dat is vande
goede van gracie teghē dat hi
sculdich waer in hem te hebbē
eē minne op goede. Dus lo nje
een lunde inden heilighē gheest
eū ouerghewelic ghenoech ghe-
lyc die ander. v. sijn. Die nidi-
ghe werct der contrarie vā go-
de eū der contrarie vanden goe-

dē menschē. Die contrarie van
gode wāt gode is leet dat quade
indē mēsche eū goede is hē lief
eū die duechde. Dē nidi ghe is
lief dat quade inden euē kersten
eū leet dat goede. God wil sijn
goet allē creatueren dat en doet
die nidi ghe niet wāt hē is leet
dat dē ghenē die hi benijt enich
goet ghesiet. Die nidi ghe doet
oec die cōtrarie vā goedē men-
schē. want die goede mēsche vā
zjns euē kerstens quae maect
hi sijn goet dat is mitten doghē
dat hē toe coemt. So ghewint
hi voer gode loen ouermits dat
hē dat sūdeltike neēt mer die
nidi ghe doet die contrarie. wāt
dat goede dat hi liet in sinē euē
kersten dat is hem leet te siē eū
daer doet hē sijn onproft eū s-
lies. Ende hier bi die nidi ghe is
ghelyc den ghenē die gout ver-
keert in koper die tarwe in ca-
ue den wjñ in water. Die nidi
ghe heeft lieuer des goets te der-
uen dan sement vanden ghenen
dien hē benijt oeck an dat goet
deilde. Hier of vjñtmē een exē-
pel sijn aldus bescreuē. Het was
eens een coninc die twe luden
consentierde wat dat si eischen
souden eū beloefde dat hē luden

te gheue in manieren dat die af-
 terste eiffchen loude dat hi twe-
 uout hebben loude die een was
 nidiich eū die ander was gierich
 elck hadde gheern achterste gheei-
 lchet die ghierighe om dat hie
 meeste deel begheerde die nidi-
 ghe om dat hi ten anderē vergū-
 ste van dien goede. Als die co-
 ninck hoerde dat lzer aldus om-
 streden loe hiet hie den nidi-
 ghe voer bidden eū eische. **W**i die lie-
 uer hadde dies goets te deruen.
 dan datter die gheē die hie beni-
 de daer an wilde eische hi dat-
 men hem sijn een oghe wt sta-
 ke om dat hi woude datmē ten
 anderē bezde zjn oghe wt sta-
 ke. Die dochteren van nide sijn
 n. also lunte gregorius noemt.
*Odium exultatio in aduersitatē
 hie? p̄p̄t̄ afflicto in prosperis
 cr̄t̄i lulurratio que ē detractio
 lat̄s detractio que fit in aperto*

Dan toernicheit. .xij.

Toernicheit is also lunte au-
 gustijn seite een begheerte
 van wrake. Toernicheit spruut
 wt nide. Want als die mensche
 lzen euen kersten benit daer
 wt coemt dat hie hem seluē wre-
 kē wille van buten Die een mit

ter tonghe die ander mitten hā-
 ten. Die toernighe misdoet te-
 ghen god in dien dat hi hem sel-
 uen wreken wille. Want alsoe
 lunte pouwels vermaent god
 wille datmen hē die wrake ghe-
 ue eū hie seite wel lonen. **W**i mil-
 doet oeck. Teghen sinen euen-
 kerstē want also men siē mach
 huden daeghe die mensche doet
 dicwyle wt eente cleinre rede
 nen groete wrake pa dicwyle
 sonder enighe reden. Alsoe men
 liet anden ghenē die een anderē
 hoer lijf nemē of hoer leden om
 een woert of alsoe mē siē mach
 aen die ghen die anderen leg-
 ghen grote scoffiericheit eū ne-
 men hem luden hore goede naē
 bi nide die si op hem hebben of
 die wt wraken van horen qua-
 den nide bedraghen horen euen-
 kersten of doen bedraeghen in
 waerheit of anders schade heras-
 den of doen. Van deser toernic-
 heit staet bescreuen in die epist-
 tel van lunte iacob. Die toernic-
 heit des menschen en mach die
 gherechticheit goods niet werc-
 ken. Die toernighe is ghelijck
 den uersteen wāt die uersteē
 allmense slaet mit enen stael of
 mit enen hamer loe sprinckter

uer wt en anders niet. **A**llo ist
 van toern allmen roert mit eni
 ghen woerden dat hem beghe
 ghent. so sprinct wt hē dat uer
 vā onuerduldicheit en dat toet
 hi van buten mit quaden woer
 den mit scelden en mit vloeken
 en mit quaetheit van een ander
 te segghen. **E**n enich is die har
 te goeteriere scijnt en duechte
 lic also lāgh als hem niet beghe
 ghent en heeft mer coemt hē iet
 drechts toe so sprinct daer uer
 van quaetheit wt. **D**er dochtere
 vā gramscap sijn der les allo sū
 te gregorius noemt. **I**nfixatu
 mor mētis. contumelia. clamor
 indignacio blasphemia.

Van ghiericheit .xiiij.

Ghiericheit is alloe tullius
 lete een onghordinierde
 minne vanden goede vā eertri
 ke of int gherighē of int houdē
Dier wt mach elck merckē dat
 vracheit is ghiericheit en dat eē
 grote sūde is wāt ghiericheit leit
 heite int goet qualic tegherighē
 en qualic te belittē. **E**n dat qua
 lic leit in diē datmen tgoet dat
 qualic gherighē is onthout en
 niet weder en keert of al ist niet
 qualic gherighē datment niet

ten armē en deilt of anders dat
 profijt vander sielen niet mede
 en doet en den noot vandē lich
 aē niet daer of en neēt. **D**ie wis
 le mā leit hēt en is ghē dinc ar
 gher dā die ghierighe mensche
 want wt ghiericheit sprutē wel
 na alle lunden. **E**nde daer by so
 lietmē dat ghiericheit heeft. **E**n
 dochtere dat is te weten woe
 ker roeflettinghe neminghe vā
 ghifte om vonnisse te verāwre
 bedriech vā coepluden bedriech
 van taelmans en van aduocate
 simonie diefte sacrilegg en ghie
 richeit vanden rentmeister die
 ghiericheit van grote consten
 en alle maniere van spele om
 enich goet als dobbel spel of an
 der. **D**ie ghierighe misdoet tegē
 god so grotelike dattē sūte pou
 wels hēt onghelouighe want
 den dienst die hi sculdich waer
 te doen gode te gheloue hoep en
 min diē diēst gheeft hi dē goede
 vā eertrike en den penninghen
 wāt dat goet is al sijn gheloue
 sijn hope en sijn minne en in al
 so veel so maect hi vā sijnē goe
 de sinnen god. **W**ant so wat die
 mensche meest mint daer of so
 maect hi sinnen god. **D**ie ghie
 righe misdoet oec teghen sinnen

euen bersten in allen dien. xij.
punten voerleit dwelke te lanc
waer van elkē sonderlinghe te v
claren. **M**er doch weet elck dat
elc van dien punten is ghieric
heit en hoefdunde. **D**ie ghieric
heit is ghelyc dē z wjn dat niet
en doch also lāghy alst leeft. **A**l
so ten ghierighen also lāghy als
hi leeft en doch hē niet dat goet
Wat also lunte iheronimus seie
dē gheirighē ghebreect alsoe wel
dat hz heeft als dat hz niet en
heeft. want hi en doet zjn pro
fyt niet mittē goede noch hi en
keert niet weder daer hjt qualic
heeft vercreghē of zjn voerlaet
noch hi en heuet ten armē niet
daer hi die sunde mede leschen
loude moghē noch hz en neeter
sken noot niet of. **N**och hz en
laetter anderen hore noot niet
of nemen. **M**er hi winnet qua
lic hi besittet qualic en hi latet
qualic. **H**i winnet mit pinē hz
besittet mit vresen en hz latet
mit droefheit. **G**hierichheit heeft
xij dochteren sonderlinghe also
voergenoemt staen. **M**er also
lūte augustijn noēt so iller leuē
die ghemē sijn tallē den anderē
Obduracio violēcia iniquitudo
pericuriū fallacia frās prodicio

dit sijn de dochterē vā gherichheit

Van traechheit xiiij.

Traechheit is also aelbertus
leit een wantrouwen vā
hoers selso crachten en vander
hulpe gods om iet goets te aen
gaen of om dat quade te weder
staē. **D**ie traghe mildoet teghen
god. **W**ant god leert ons hz ten
willighen man lunte ian dat wi
louden zjn cout of heet dat is te
verstaen dat wy louden zjn be
terende in die minne gods ende
snel in sgnē heylighen dienst of
al ofstaen vanden goede en niet
zjn laeu en traghe inden dienst
gods. **W**ant meer hope van he
rouwenste is vanden couten
dat is vanden ghenen die hem
niet en veinst goet dan vanden
laeuwē want die laeuwe ver
met hē en meēt dat hi iet goets
in hē heeft en loect hem niet
te beteren mit penitencie. **M**er
die die al cout is die en verlaet
hem niet tot gheente duecht die
hi in hem heeft en loect hē te be
teren mit penitencien. **D**ie wij
le man leert den traghe ghaē toe
ter mieren om wijshheit te leren
Die mieren en heeft niemant die
le leit. noch niemant diet hoer

heet. noch niemant diele daer
toe dwijnet of corriegiert noch
tā vergadert si indē somer daer
si hi leeft indē winter. **E**n dra
ghet meer last dā hē groot is en
maect veel weghē als die ouer
en weder gaet. Aldus soude die
mensche die tot hier heeft ghe-
weest traghe en ledich. **W**āt hi
god heeft diet hem leert en dien
legt en diet hem heet. **S**o is hē
sculdich hem te bereiden in dē
leuē en te gaderē duechden also
veel als hē mach en alsoe dick
wyl daer hē mach leuē mit
gode in dat ewighe leuē. **D**ie tra-
ghē is ghelīc den willighen. die
willighe is een boem die gheen
vrucht en brenghet. mer alleen
scadewe gheeft. **A**lso die traghe
ende die ledighe si en brenghen
gheen vrucht voert vā goeden
werckē mer si zyn scadewē en
recht als daer die vīant in rust
wāt int ewangheli staet bescre-
uen als die vīant den mensche
ledich vīnt dan vīnt hi en ghe-
reet en sijn hws dat is sijn siele
ghewacht om in hē te comē wo-
nē mit sunden. **T**raechheit heeft
xv. dochterē als tepiditas moli-
tias. sompnolencia. ociositas
dilacio. tarditas negligēcia im-

perseuerācia remissio dissolu-
cio ignauia in deuocio tristitia
tedium vite desperacio. **P**anden
welcken te lanc soude zyn te leg-
ghen vā elckē sonde rlinghe also
mēle vīnt in een boec dat heet
Summa de vicijs

Dan gullicheit. xv.

Oullicheit is also lunte au-
gultijn leit een ongheordē
nierde ghenuechte van eten en
drinken. **D**ie gullighe misdoet
teghen god want hē breeckt re-
den daer hi sculdich waer na te
leuen en maect hem onmach-
tich god te louen. wiens lof hē
sculdich waer te hebben. **I**n si-
nē mont. **A**lso die propheet da-
uid bescryft. **D**ie gullighe doet
in veel sake zyn eue kersten on-
recht. **H**ē gheeft hem exempel
vā mildoē hi fraudeert daer en
verteert en sonder noot daer tō
nute hi veel arme mede mochte
voeden. **H**ē is ghereet anderen
scotiericheit te legghē en dicke
le te slaen te stekē en te vechten
In. v. maniere mildoet die mē-
sche in gullicheit. **E**erst als hē
eet of drinct voer die tīt dieer
toe gestelt is. **A**der wert hi soect
en beghert te hebbē sonderlinghe

spise en lekeringhe of dr̄e. **T**e
 derden als hi z̄ijn spise of linen
 dr̄anck neēt bouen maten. **T**en
 vierden als h̄z begheert te heb-
 ben en neēt haestelike of gulle
 ghelike vter ghenuechte vāden
 smake. **T**en vijfte als si herde lec-
 kerlick z̄ijn spise of linen dr̄anc
 doet bereiden. **G**ullicheit is ghe-
 l̄ic den breidel want ghel̄ic dat
 men dat peert mitten breidel
 bestuert en leit daermen wille
 also ghel̄ic leit die v̄sāt den mē-
 sche bi gullicheit tot wat sundē
 dat hi wille en sonderlinghe tot
 sundē vā luxurien. **H**ier omme
 loe waer elc mensche sculdich
 z̄ijn spise en linē dr̄anc te nemē
 te matē. **W**ant sunte augustijn
 leit dat mē sculdich is te nemen
 die voetselē vanden lichaē alsoe
 mē die medicinē neēt dats om
 die behoudenisse vanden lichaē
 niet om die ghenuechte vanden
 smake die daer in leyt. **G**ullich-
 heit staet in twee dinghē d̄z in
 ouer ate en in ouer dr̄ancke. **E**n
 dese heeft .v. dochterē alsoe sūte
 gregorius noemt. **S**currilitas.
 multiloquium inepta leticia in
 mūdicia ebritudo mentis.

Van luxurien. .xvi.

Luxurie is alsoe sunte aug-
 gustijn leit een onghewordi-
 nierte ghenuechte vanden lichaē
 aē naden sinne van gheuoelē al-
 so gullicheit is naden sinne vā
 smaken. **D**ie luxuriens misdoet
 teghen god ghel̄ick dat die gul-
 lighe doet want begheert dese aen-
 beden recht ende oefenen horen
 lichaem als god want si loeken
 al den wille van horen lichaem
 te doen ende si en wederlegghen
 in ghenen d̄ngghen van dat si
 volbrēngē moghē tot ghenuech-
 ten van horen lichaem. **D**ese
 maken van horen lichaem ho-
 rē god. alsoe sunte pouwels leit
Ende en mercken niet dat ho-
 ren lichaem is die luden sielen
 v̄iant. **W**ant alsoe sunte pou-
 wels oeck leyt loe wie nae der
 ghenuechte vanden lichaem le-
 uet h̄z sel steruen dat is vallen
 in sunden. **D**ie luxuriens mis-
 doet teghen sinen euen kersten
 dien h̄z tot sunden treckt of h̄z
 onsuieren woerden of bi onsu-
 melen daden. **D**ie luxuriens is
 ghel̄ick den dollē coepman die
 een alten preciosē iuwel gheeft
 om enen cleinen prijs. **A**lso die
 luxuriens gheeft dat preciosen
 iuwel van s̄ijne sielē die god

so duer heeft ghecoft om so clz=
ne enē prijs. als is die lunde vā
ten lichaem. **E**n daer by so en
ist gheen wonder dat dese dollen
roepmā die luxuriens mensche
verinck verliest sinē hooftstoel
dat sijn alle duechten. Hier om
me so sel die luxuriens alre ar=
mst bouen anderē lundaers co
men ten vōnisse ten vterstē da
ghe. **W**ant hi in eerrike ver=
coft heeft om die ghenuechte vā
sinē lichaem wat hi hadde mo
ghen hebben. dat is god sijn he
lighē sijn siele sinen goeden naē
sijn goet sijn gracie sijn glorie
Dese luxurie spruut wt ouerblo
dicheit vā eten en vā drincken
so wert rechte. gheuoet en ver
weckt hi wt wēdeliker vercie=
ringhe vandē lichaem en by ide
lē bliscap die leghet in dāle. **I**n
rein in springhen en in singhen
En inder waerheit so wie by is
wijf of mā die hem naden lich
aem verciert. **O**f in clederen of
in haer of houē sinē staet of dā
singhen en ander gdelheit han
tiert also die byghy scriftuer
legghet by is dat scrift daer die
viant die sielen vanden men
schen mede vaet en dic wille ter
lunde vā onsuuerheit trect. **E**n

daer by so ist wonder alsoe die
heilighe legghē datmē ghebo=
ghet dat hem gement so open=
baerlick verciert bouen maten
en houē sinē staet of tot groeter
idelheit gheuet en danlē dat by
daer mede die mēsche bedrieghē
mach en te lunden trecken. **D**ie
dochteren van luxuriē sijn for=
nicacio adulterū stuprum in=
cestus sacrilegium peccatū con
tra naturā. libidinolus coitus
coningalis. **D**ese zyn die seuen
dochterē vā luxuriē dat is seue
manierē zyn van lunde vanden
lichaem of vā luxuriē also men
le vint in een boeck dat heet.
Summa viciorum.

Vanden seuen sacramenten
In gemeen .xviij.

O Vellen wat wy sculdich
sijn te doē en wat wi scul
dich zyn te latē. **A**ls om inden
staet vā onnoselheit en vā gra
cien daer wy van god in ghe=
set warē te bliuen staende. **P**u
moeten wy belien als die men
sche beyde tēptacie vanden vi
ant in lunden gheuallen is hoe
by sel ghecomē te verstandē nī
len vā lunden en ten staet van
penitenciē **E**n hier toe is elckē
men sche noet dat by kenne die

leuen sacramentē wāt si zyn te
medie en medicine teghen die
luden. Dit sijn die seue sacramē
te dat sacramēt vanden doepel
dat sacrament vanden vermsel
dat sacramēt vāder oterster olg
e dat sacramēt vāder penitencie
of vāder biechte dat sacramēt
vāder ordine of vāder priester
scap dat sacrament vanden hei
lighen outaer of vanden lichaē
ons heren en dat sacrament vā
der echelcap. Dese werden sa
cramenten zyn wi sculdich eer
ende weerdicheit in alle steden
waer wy zyn. en so wat wy be
loeft hebbe daer in dat zyn wy
sculdich te volbrengghen want
dese weerde sacramenten zyn
ghevolit vter heyligher zide on
se behouder ihesus xpūs en ghe
stroit in die heylighe kercke tot
behoudenisse van alle kerste cre
atueren. En ghelyc dat xpūs an
den cruce sterf en zyn preczole
bloet storte leuenwerk om den
mensche vā sine lunden te dwaē
Dat also dese heylighe sacramēte
die seue voerleit lunden zyn de
goeden mēlchen in verlatenisse
vāden lunden die hi loute hebbe
ghedaē en in verhoedenisse vā
den lunde daer hi bider tēptacie

vanden viāt in lunden mogē val
len. **W**t dien dat die mensche w
ter eerster lunde van adam een
vlecke aenbleuen is tot lunden
dat hy licht is te bedriegghen en
broelch is om te wederstaē die
lunden en cranck om te werken
iet goets. **D**us so zyn drie ma
nieren van lunden. **E**rstlunde da
gheliche lunde. en hoeflunde al
loe voerleit is. daer ons vier sa
cramentē teghen ghegheue zyn
als in medgheuen en in verlate
nisse teghen die lunden. **E**n drie
maniere zyn van ghebrekē daer
die mensche in vallēde is tot lū
de die nu voerleit zyn daer ons
drie sacramentē teghe ghegheue
sijn als in behoedenisse teghe die
lunden daer die mensche bi die ge
breke in lunden moghe vallē.

Vanden leuen sacramenten
sonderlinghe vanden sacramen
te des doepels. xviij.

Dat sacrament vāder doep
el dat is die dore vā alle
āderē sacramentē en den in ganc
van salicheit. **D**it sacrament is
ons vā onse heer ghegheue in
latenisse vāder eerlunde dat is
vāder eerster lunde vā adams
weghe. **S**o wie dit sacrament

vādē doepfel weerdlike ontfaē
sel hem beloest dz hi heeft vastē
in hē dat gheloue vā cristi wāc
also int ewāgeli staet bescreuē
So wie niet en gheloeft hi en
mach n̄z behoudē werdē. **E**n dit
mach elc merbē wt diē dat w̄
sien. So waer dat mē kinderen
doept om dat s̄ selue n̄z sprekē
en connē noch onderscheidichit
en hebbē si moetē daer s̄n voer
oghen telken dat mēle doept die
petē moetē voer die k̄nderē ant
woerdē eū legghen dat si beghe
ren gheboept te z̄n in dat heil
lighē doepfel cristi dats in dat
heilighe water vāder vōte dat
die ghelike draghet vandē weer
den bloede cristi. Daer lo moe
tē si oec antwoerdē voer die kin
deren dat s̄ ghelouē in god den
aelmachtighen vader den scep
hemelr̄cs eū eertr̄cs eū in ihe
sū cristū sinē enighen loen. **E**n
daer moeten si beliden voer die
k̄nderē al dat gheloue eū des vi
ants lochenen. Dus lo is dat sa
cramēt vādē doepfel verlaten il
le vander eerflunde allē den ghe
nen die daer toe comē mit wa
rechtighen gheloue.

Vanden sacramente
vanden vermissel .vij.

Dit sacramēt vander vermissel is ons ghegheue vā on
sen behouder ihesus xpūs in een
re stercte eū in eenre cracht als
om voert te gaen inden gheloue
cristi dat w̄ in dat sacra
ment vanden doepfel hebben
ontfaen. Dit sacrament vanden
vermissel is recht een mitten sa
cramente vanden doepfel eū die
perfeccie eū die volcomeninghe
daer of. Want om datmen ont
siet dat die menschen steruen
mochten zonder hoer sacramēt
vanden doepfel tontfaen loe ist
datmen lo ionc doept. **E**n om
dat die k̄nderē gheen kennisse
en hebben vanden gheloue loe
s̄n daer die gheen die voer die
k̄nderē verātwoerdē dat ghelo
ue cristi eū belident eū des vi
ants lochenen eū s̄nre werckē
Mer als die k̄nderen ghecomē
s̄n tot horen verstant lo s̄n s̄
sculdich te gaē voer dē bisscop
om te belidē dat s̄ dat selue ghe
louen dat hoer peten diese ghe
heuen hebben voer hem luden
beliden. **E**nde om des viants te
lochenen ende z̄nre wercken
dzes hoer peten voer hem lude
den lochende. **E**nde by dien leg
gghen sacramenten vanden

vermēdel dat si daer vanden bis-
scop ontsaen. soe ontsaē si hiden
heilighē gheest cracht om voert
te gaen. In dat gheloue xristi
mit goeden werken. Eū hier bi
en is niemēt sculdich te bliuē
die in xristum ghedoopt is eū
in gode ghelouende is hē en is
sculdich ontsaen sijn sacrament
vande verēdel. Want het scijnt
laet hēt ontsaen hē onweerdich-
heit dat hi niet kennē en wil
le noch beliden dat hi sijn doep
sel in gode ontsaen heeft. noch
in gode ghelouende en is eū dat
hi des niet volghē wille dat sijn
peten voer hem ghloefden.

Vanden sacrament vander vter-
ster olge .xx.

Dit sacrament vander vter-
ster olge is ons van gode
ghegheuen in verlatenissen vā
den dagheliclychen sundē. Want
op dat die goede mēsche anders
van grouen sundē opseluiert is
eū hem ghebetert heeft bider hei-
ligher vterster olie die voerden
menschelidende is op dat hē
berouwenisse van dien sunden
heesg werden hem verlatē sijn
sunden

Vanden sacrament vander
ordine. .xxi.

Dit sacrament vander ordi-
ne of vanden priesterlicap
is ons vā gode ghegheue in ver-
latenissen eū verhoedenisse vā
dien sunden daer wē in vallen
souden moghē bi dien liefste vā
den sunden dat die mensche in
hem heeft wt dien ghebreke dat
hē licht is te bedrieghē vande
viant ten sunden. Wāt die pre-
latē vāder heiligher kerke eū die
goede luden van religiosen sijn
ghoordiniert van gode daer toe
dat hē die waerheit leren eū be-
leuē souden so dat die menschen
hē onkennē of onwetē niet sou-
den moghen vallē in sunden.

Vanden sacrament
der echscap .xxii.

Dit sacrament vander ech-
scap is ons vā gode ghege-
ue in verhuedenisse teghen dat
ghebrek daer wē bi in sunden
moghen vallen. Als wt dat die
mensche broelch iste wederstaē
die sunden. Eū sonderlinghē dē
sunden van ghenuechē des lich-
aems. Want also sūce augustijn
leit begripelick ende quaet so is
alle werck vanden lichaē. dat is
alle manieren van vleischelike

ghenuecte of van vleischliker
lūde het en is datse belcut wert
mittē goede vā echscap. **T**we pzi
cipael sake sijn waer om dat die
echscap vā god ghesticht is eū
ghe. **D**ie eerste waer om is om
kinderē te winnē die welke die
mēschen tot god bewilē moghē
eū tot duechten opbrenghe mo
ghē. **D**ie ander waer om is om
die sūde vā fornicacien eū van
vleischliker ghenuecte te scu
wē eū an der sake die daer welē
moghē als scoenheit eū rīchheit
eer of die genuecte vā den lich
aē daer veel ludē hūdes daechs
om loeken te hylīkē. **D**it en sijn
die sake niet die god noch onse
moeder die heilighe kerke in die
echscap ons menē te ghebreden
mer dit doet die archēit vanden
luten mer hoe dat dese saken on
eerlic sijn in god eū sundelic no
chtā op dat een ghemeē consēt
tusschen diē twee personē is eū
waerden die dat consēt exprime
rē so is tusschen diē twee perso
nē warachtich hylīc. **W**ant dat
sacrament vanden hylīke is so e
del dat die quate meninghe of le
uē der ghēre die hoer hylīken
dat sacrament niet helmētē en
mach noch vermīneren. **O**rie

duechten sijn of goede int hylīc
Die eerste is die in echscap sijn
mit ghēnē anderen sculdich sijn
ghemeēscap te hebbē in vleische
liker lūde. **D**ie ander is die kin
der diemē hoep te winnen **D**ie
doet dat dat wer vanden lichaē
dat anders lunde waer die wile
ghenē lūde voer die heilighe ker
ke gherēket en is. **D**at derde ist
sacramēt wāt dat hylīc is dat tei
kē vander enicheit die is tusschē
god eū der saligher siele. **D**at sa
crament doet dat die personen
die vergadert sijn in warachtg
hē echscap niet sceyten en mo
ghen sonder ter doot.

Vanden sacrament vanden
outaer .xxij.

Dat sacramentē vanden lic
haem ons herē is ons vā
onlē behouder ihesus ghegheuen
ende ghelaten in eenre ewigher
ghedenckenissel sijnre bitter pal
sien die hy om onsen wille ghe
leden heft eū in een vermerrin
ghe vā gracen als in verhoede
nissē vā sūden daer die mēsche
in lunde moghen vallen wt diē
ghebreke dat hi is cranc om iet
goets te maken. **W**ant soe wie
die edel spghe der saligher sielen

ontfaet weerdelick by ontfaet
cracht om sterkelic voert te gaē
inden wech van duechden eū hi
wert gheuoet eū vertroest in go
de so dat hi niet en sel faelgierē
noch onder bliuen inden wech.
want dit sacrament is voetsel
vanden ghenen die in pinen eū
in last sijn inden wijngaert eū
in dat werc ons herē diet weer
delick ontfaen mach. Dit staet
ons wel bewijst op dat wijt
gheestelick verstaen willen in
den anderē boeck der bibelē daer
onse her god den kindere van
israhel lerende is. wie si sijn die
dat lam van paessche in die ou
de wet plaghē teten ontfaē sou
den eū nutten hoe sijn eten sou
den eū mit wiē. Byden lame is
te verstaē die weerde spile ons
haren. Oele is sculdich tontfaē
alle die belnede is dat is die al
le sunden van hem gheworpen
heeft eū rechs een nien leuē an
hem ghenomen heeft. Dit sacra
ment is men sculdich tontfaen
alzo daer betekent staet mit eē
re bitter bezouwenisse van sun
den mit eenre puerheit van con
ciencien mit suuerheit vanden
lichaem mit eenre of ghesnede
heit van eertlichen begheerten

mit eenre neerste hoede datmē
nūmermeer en valle in sunden
mit enen menen niet meer sun
den te doen eū mit onderleiden
heit eū mit weerdicheit tot delē
heilighen sacrament voerder dā
ander spilē. Dit sacramēt moet
mē ontfaē in een warachtich ge
loue eū mit eēre broederlike mi
ne tot allē mensche

Vanden sacramēte der penitēcie .xxij.

Dit sacramēt vander penitēcie of vāder biechte is ons vā gode ghegheuen in vlate nisse van hoeftsunde. Mer dēser penitēcie behoert veel toe daer hi sel ichier na meest legghē vā dēser penitēcie of vā dēselacrament vander biechte.

Vanden sacramēt der penitēcie int ghemeen .xxij.

Dit moetē wi iet legghē al lo voer beloekt is vāden sacrament vā penitēcie welke vā god ghegheue is dē sundarē als eē medicinē om te verrisē oter doot van sundē te leuē van gra cien eū vā duechden. Penitēcie is also sūte ambri? leit die vōr leden souden bewenen eū inden wil te hebbē die nē meer te doē. Eū penitēcie is also sūte au

gustijn leyt eē wraase altoes op
 hoer seluē wrekēde datle mildaē
 heeft. **B**ūte bernaert leit die eē
 warachtighe penitencie doē sel
 hi is sculdich also te wese in eē
 re sericheit eē altoes in pinē vā
 enigher penitencie dat is te leg
 ghen. **D**e is sculdich eenpaerlic
 leet te sijn vā dz hi mildaē heeft
Eū in een teike dat hē altoes le
 et is lo is hi sculdich dat an hē
 te wrekē altoes mit engher pe
 nitencie eē sinē lichaē tonder te
 houden. **O**m dat hi die lundē te
 het sel moghen wederstaē. **D**ese
 penitencie is in drie ghydeilt wāt
 in drie sake wertse volcomē dat
 is in berouwenisse vā lūden te
 hebbē daer na in biechtē daer of
 te spreke eē terdwerk in vā die
 lunden ghenoech te doē dat be
 rouwē legt int herte. die biecht
 inden mont eē dat genoech doē
 in die werke **G**helyc dat die mē
 sche mildoet in dese drie manie
 re mit quade begheertē mit qua
 de woerdē eē mit quade werke

Vanden drie delen der peni
tencie sonderlinghe. Van berou
wenissen .xxvi.

Berouwenisse vander her
 ten is sculdich te wese bic

ter eē groet want ghelijck dat
 die mensche mildoet bider lundē
 die hē doet in drie zwaren
 handen valt want hē vertoernt
 god sinē scepper hē verliest die
 ewelike bliscap eē hi obligiert
 hem eē verbijnt hem in die pi
 ne vanden ewighen vuer. **A**lso
 moet die berouwenissen bitter
 zyn eē groet die dese drie bandē
 schueren sel ende inden eersten
 staet setten sel. **E**ū sonderlinghe
 loe is die mensche sculdich te
 hebben rouwe dat hi sinen heer
 sinen god sinen maker eē sinen
 vermaker vertoernt heeft meer
 dan om dat hē hem in die ewe
 like pijn verbonden heeft of om
 dat hē die ewelike bliscap ver
 lozē heeft want al en waer gheē
 helle noch ghen hemelrike loe
 waren wē god sculdich te min
 nen puerlic om hem seluen ghe
 lyc dat hē ons voer ghemint he
 uet wt hē seluē **D**ie sondaer die
 comē wil tot bitter berouwenis
 se van lunden. hē moet hebbē se
 uē puntē die ons dauid die pro
 phet bewisende is in dat veers
 Recogitabo tibi omnes meos.
 in amaritudine anime mee **D**at
 eerste is dat hi moet voerliē hoe
 hi ghyleest heeft. **D**at āder is dat

hy sculdich is te voetsien in hē
melichēit daer hem die creatue
ren ghen belet en moghen doē
ē daer hi hem wt allen anderē
ghedachtē werpē mach. Dat der
de is dat hi is sculdich bezouwe
nisse te hebben van al sinē sun
den. want blift enighe sunde in
dat vat vander sielenē den mē
sche ghenueghet enighe sunde te
doen. die sunde sel al dat vat be
smetten ē die siele en sel niet
luuer moghen werden. Dat vier
de is dat hi sculdich is sonder so
ken zyn sunden in allen manie
ren van sinen leuen. Dat vyfte
is dat hy sculdich is te merken
zyn sunde. niet ander luden sun
den. noch ander luden sunde soe
en is niemēt sculdich te biech
tē in zyn biechte. mer die zyn
alleē. Dat sefte is dat hi sculdich
is in dese bezouwenisse te hebbē
een bitterheit in hem seluen ē
te wenen op dat hi mach. wāt
die tranē dwaen die sunden. Hū
te augustyn leit daer tranē syn
dat is te verstaen van deuocien
of van bezouwenisse daer wert
dat ouer vāder goddeliker min
ne onstekē. Die tranē syn crach
tich in bedinghen want so wat
si hidten dat ghecrighen is van

gode. Dat seueste is dat hy scul
dich is te hebben dese bezouwe
nisse warachtelike int menen
vander herten ē niet int tonen
van buten alleen want dese wa
rechtighe bitter bezouwenisse
is boete. Teghē die sunden alleē
want god die vergheft die sun
den alleen vter bezouwenissen
vander hertē ghelijc dat alle sun
den spruten vten quaden wille
vander hertē.

Vander biechte.

Ndelen bitteren bezouwe
nisse vander herten soe is
den mensche noot dat hi die sun
den daer hy hem seluē vigne scul
dich te helie warachtelike mit
ter mont den vicarius ē den ge
nen die die stede hout van god
in eertrike ē dat hi hem seluen
van dien sunden wroeghe want
god is al gherechtich ē ghelijc
dat hi ghen goet en laet onghē
loent hoe clegn dat is alsoe wt
synre gherechtichitlo en mach
hy ghen quæet latē onghēpur
gert ē hier bi god die alle mē
sche behoudē wille in also veel
als in hem is op dat die mēsche
selue will. Hi heft dat dē mēsche
ghēghuē op dat hi dat quæet ē
die sunden die in hem syn kent

en mit bezouwenisse daer in hē
 seluē wroecht in zyn biechte en
 dat hēt op hē seluē wrekēt mit
 penitēcie die hē die priester set
 Dat hē nūmermeer wroeghē
 sel noch die lunden nūmermeer
 an hē wrekē sel Die wel en weer
 delicke zyn biechte sprekē sel hē
 moet hebbe. vij. puntē. **E**erst hi
 is sculdich te zyn haestich ende
 rechte woert die lunde ghedaen
 welen te lopē te medecijn dat
 is te priester en niet langher te
 heidē wāt heit hi tot hē nē veer
 re en mach en tot hē in groter
 liecheit is het schijnt dat hē zyn
 biechte sprekēt zyns ondanks
 ghelijc dat doet die dief die niet
 lidē en wil tot datmē pūnt. **D**ul
 danighe luden en latē die lunde
 niet voer dat hem die lunden la
 tē selue want mochtē si langher
 leuē of ghelont zyn en tē lunden
 lidē si en loudenle niet latē **D**a
 der is dat hē sculdich is te zyn
 oetmoedich en hem te scamē in
 hē seluē dat hi die lunde ghedaē
 heeft. **M**er om die scamenghe
 niet te latē sijn lunde te biechtē
 want also lunte augustijn seyt.
Scamenisse is eē groet deel vā
 der penitēcie diemē voer die lū
 dē moet doē. **D**at derde is dat hi

sculdich is te beliden sijn lunde
 claelike en obediētelike en alle
 die punten daer hē wt sprutēde
 sijn daer die lunde hē versterct
 sijn. **T**vierde is dat hē sculdich
 is die lunde warachtelike te be
 liden en niet te lieghen en hē sel
 uē niet daer in te onsculdighen
 mer ghelijc dat hē se sprekēt mit
 ter mont dat hēt also meēt mit
 ter herte en dat hē ummer heb
 be dē wil niet meer lunde te doē
 waer hē dat hē niet ghelijc en
 hē den wolf allomē van hē seyt
 in eenre boerte en in eenre fa
 bulen dat hē op enen tijt ginch
 te biechten om dat hē ander
 luden lach gaen en als hē voer
 den priester sat loe lach hē daer
 hē enen hoep scapē gaen waer
 hi hi zeer belorghet was in zyn
 re biechten dat si hem ontgaen
 louden **E**n hē seyt den priester
 dat hē hē drade absoluerē londe
 dat is te verstaen dat hē meēde
 den scapē te volghē en te verbi
 tē duldanighe woluē sijn hudes
 daghes in veel steden. **D**at vijf
 ste is dat hē niet sculdich en is
 sijn biechte te degen want ghe
 lyken een scip mā een gat stop
 int scyp daer der veel zyn en is
 daer een gat opē dat scip wert

vol vā water eū versinct. **A**llo
ghelijck ist vande sūdaeren op
dat hi een sūde in hem laet die
hi niet claerlicke en heeft belijt
Eerste is dat hy sculdich is te
wenē op dat hy mach. also sū
te peter de de eū sūte maria mag
daleen. want tranen van bezou
wenissen eū. ontfermicheit vā
sunden zūn grote ghezienden.
eū so waer die tranen zūn. daer
is rechtwoert ontfermhertic
heit. **T**weenste is dat hy onder
danich si eū ghereet om te doē
dat hē die priester raet. **W**ant
die sieke die niet doen en wille
den raet vā sinē medicijn seldē
wert hi gheselē **D**ie sūdaer die
biecht spreke wil is sculdich te
gaē tot sinē prochipape of tot e
nen anderē prester dien hi kent
onderleidich heeft hier teuoctie
toe eū hi den oerlof heeft van si
nen prochipape. **E**ū daer is hi
sculdich te spreken dat beginsel
vā sūnre biecht in deser manie
re of inder ghelijke aldus. **B**ūdi
cite. **E**ū die priester antwoert
Oūs in een teike dat die viant
vādaen seide moet eū god die
biechte ontfāghelic wese moet
Dan lo begint aldus of der ghe
lijke. **V**eer ic gheue mi sculdich

tot onsen heer god eū sūnre lie
uer moeder marie alle gods he
ghen eū tot v heer priester. **I**n
allē diē sunden die ic hebbe ghe
daen van dier tijt dat ick sūde
doen mochte totter tijt van v.
In wat maniere dat ic mi ghe
sciet zūn teghen den wille gods
in ghepenle. **I**n spreke in werc
ken eū in begheerten eū in alle
minē anderen quade daden. **E**ū
dan lo is hi sculdich mit bitter
heit van bezouwenissen te ver
clare alle zūn sunden sonderlin
ghe. **E**erst vande seue hoofsun
den eū vā datter wt spruut. **E**ū
van dat hy niet ghehouden en
heeft die gheboden vander he
ligher kerken **V**ande seue werc
kē vā ontfermherticheit dat hi
die niet ghebātiert en heeft **V**ā
den vōf sinnen dat hi daer me
de in sūde ghevallē is of hi siē
of hy horen of hy enich vanden
anderen sinnē. **E**ū vā allen an
deren sūde also verre als hy hē
sculdich kent eū hem gheenc
kē mach. **S**o wāneer die men
sche sūn biechte aldus meent te
spreken mit neernste lo is ten
mont vāden priester ghesloten
dat hi dat niemant tē mach ghe
uen te kēnē in gheenre manie

re. Die dore vande paradise is
ontdaen en die doere vander hel
len is ghesloten. Noch den viāt
en mach die mensche nummer
meer woeghē voer dat aēlicht
gods van diē lunden. En die pi
nen en die scult daer hē in ghe
vallē was in die handen des vi
ants vter hellen ouermits der
hoestlunde die ewich was die
wert hē ouermits der biechte en
wandelt in tideliker en in ver
gangheliker penitencie die qua
de viant soect maniere te belette
den mensche daer hi cā of mach
dat hi sijn biechte niet en spre
ke. En in vier manieren wert
die biechte belet en vertraghet
also hier na wel verclaert staet
Eerst hē dien dat die mensche
hoepē sijn te leuē en denckt in
hem seluen. Ic come noch tijts
ghenoech mijn leuē te beteren.
Ic bin ionc ic mach noch veel
penitencien doē daer toe coem
ic tillic ghenoech als is gheleest
sel hebbe. Vele en denct niet dat
hē onseker is vanden daghe vā
moghē te ghebieden. Die ander
is wanhope dat sijn misdaden
sijn soe groet datle god niet en
loute willen verghē. Vele en
denct niet dat gods ontfermyt

richit gaet bouē al sijn werken
en bouen sijnre gherechticheit.
Die derde in dat hi ducht die gro
te penitencie die hē die priester
letten soude. Vele en denct niet
dat al die penitencie die die mē
sche soude moghē doen en soude
niet lelchē een lūde en dede niet
die ontfermyticheit gods al
leen die in allē manieren soect
an den mensche dat hi sijn ont
fermytich welē wil en prelē
tiert hem altoes dē mensche te
ontfaē. Dat vierde is scaēte die
lunden te beliden. en denckt dese
priester hout mē voer een goet
mensche hoe soude ic hē dese sca
mel lunden beliden nūmermeer
en hielt hē mē voer goet. Vele
en denct niet om een punt dat
eē leerre leit. Dat ic in biechtē
weet dat weet ic min dā dat ic
niet en weet. Oeck die priester
is diē mensche die die biechte
tot hē spreekt sculdich meer te
minnē dan enen anderen wāt
hē leit hē in secreet en in biech
ten hē en leits niet linen vader
En oeck om dat hē is in gracie
daer hi teerst niet en was wāt
elc is sculdic te minnen die in
gracien is.

Van ghenoech doen in
ghemeen .xxviiij.

As dese mensche oter be-
rouwenissen van herten
die biechte gheheelick ghelpro-
ken heeft mitter mont so behoe-
uet hem dat hy sy bereit en ghy-
willick om ghenoech te doen
mitten wercken en oec die sun-
den te scouwen en alle oerlaken
daer die sunden wt spruten. **W**at
ghelyck dat een crout dat men
houe of snijt dat wast wel we-
der mer dat men wt trect mit-
te wortelē dat en wert niet we-
der leuende. **A**lso ist mitten sun-
den op dat men se gheheelicken
mit allen den laken daer sy wt
spruten moghen scouwen soe en
wortelē si niet weder. **M**er gheeft
men den sundē enighē toeganc
soe spruten sy lichtelike weder.
Die priester die die biechte hoert
die is een medicijn die die sun-
den vanden menschen ghenelen-
de is. **E**n daer hi die ghenen
wille sijn van synen sunden hy
is sculdich ghyerne en ghyreit te
doen dat hem die medicijn raet
en heet. **D**ese medicijn dese prie-
ster doet allomē pleght in de m-
edicinen in medicinen soe ple-
ghet men die medicijn te ghyue

bi contrarien want is die men-
sche sieck wt vercoetheit men
gheeft hem crude of dranc die
verwarmen en is hy verhet mē
wilt hem dinghē die vercoelē.
Aldus ghylo so heeft onse moe-
der die heilige kercke gheord-
nert dat die priester is ghyuen
de die medicijn vander peniten-
cien bi contrarie. **E**n om dat al-
le sunden sijn beuaen in. iij. ma-
nieren vā sunden also sunde ian-
belcrift die leit dat al dat in die
werlt is het is beghert des vlei-
sche of begherte der oghē of ho-
uerdicheit van leuen. **S**o moet
men dese sunden ghenelē bi. iij.
contrarien. hier bi so wilt dese
medicijn dat is die priester te-
ghen die sunden van houerdic-
heit die medicijn dat is die pe-
nitencie vā bedinghen wāt die
bedinghe is den mēsche veroets-
moedighēde op dat hile spreect
mit deuociē teghē die begherte
vādē oghē dats tegē ghiericheit
die medicijn vā aelmisse teghē
die begherte des vleysche dat is
teghen gullicheit en luxurie die
medicijn vā vastē of vā antre-
penitencie vādē lichaē als pil-
grimagien gaen of hare dragē
of wollen draghen of waken

Dan ghenoech doen sonder
linghe. Dan bedinghe .xxij.

O dat bedinghe een me-
dicine is daer die mensche
mede beter mach die sundē vā
houerdicheit. Want so veel ho-
uerdicheyt in die werlt is soe
waert wel noot dat die mens-
che bidden conste. **W**ier om
me so willic vertrecken in dul-
sche die weerde bedinghe en die
profitighe die ons onse moeder
die heilighe kercke heeft lerē bīd-
den dat is pater noster. **D**e se be-
dinghe is sculdich wert te sijn al-
len creatueren. want se onse be-
houder. **J**hesus christus sprekē
de was tot sinē vader inden per-
loen van allen kerstenē die hē
sijn broeders in sijn bedinghe hē-
tende is. **D**e se bedinghe is oeck
profitelic want si heeft in haer
bessloten. vñ bedinghen die elck
goet mensche sculdich is te be-
ghere en niet vorder. **E**lc kerstē
mensche die wijsheit heeft is wel
sculdich te connen dese sonder-
linghe woerden of bedinghe ho-
uen allen anderen want ghen
precioso en is noch wese mach
die ons die ghebenedide goods
loen selue heeft ghelaten en ghe-

leert biddē si is cort en daer hi
so en heeften niemant ontscult
of hi en isse sculdich te connen
doch al en verstaet hi die woer-
den niet die hē spreect in latijn
hi is wel sculdich te wete wat
hē god meent te bidden in dien
woerden en dat god neerstelike
te bidden inden duutche. **O**nse
behouder ihesus christus leert
ons int ewangelē hoe wē dese
bedinghe en alle ander biddē sou-
dē en leit. **D**u mensche als du bīd-
den wils en staet niet in open-
baer voert volc om ghesē te sijn
vādē volcke ghelyc die ipocrite
om den lof vanden creatueren
want dese en sellē ghen lof ont-
faē vā god. **N**och en acht niet
die meest bedinghe ghelegghē
can dat hē die meeste voer god
gherekent zyn sel. **M**er die zyn
bedinghe spreect mit deuocie en
verstandnisse. **A**l so sūte pou-
wels oercont. **E**nde daer hē soe
leert ons christus in dien selue
ewangelē en leit. **D**u mensche
als du bidden wils ganc in di-
ne camer en dine camer ghel-
tē sijn bidde dinē vader hemel-
ke en dīn vader diet liet int hei-
melike hē sel dē ghen. **D**at is
te segghen dat die mensche die

weerdlike biddē sel hi moet hē
in dien tȳt sluten in sijn camer
dat is te verstaen ghepense be
roertē eū becommernisse die hi
int herte teerst hadde van eere
schen saken die moet hi verghe
ten eū laten eū alleen verstaen
te dier bedinghen. eū voeghen
hem mit hertē indē hemel. **D**ae
pater noster luut ald? tē duut
schen of der ghelȳc altoet sunte
matheus bescreijft.

Wandē pater noster .xxx.

Wter ons die biste inden
hemel dinē naē moet sijn
gheheyligh dȳn rȳke moet toe
comen dȳnen wille moet ghes
scien in eertrike also hi ghesciet
in hemelrike. **O**ns daghelȳc
broet gheeft ons hude eū verghe
uet ons onse misdaden alsoe wi
vergheue dē ghenē die ons mis
daē hebben eū leit ons niet in
temptacie mer bescermt ons vā
quade. **A**men **I**n dese nuttelike
bedinghe staen leuen dinghen
die wy sculdȳch zȳn te bidden
eū te begheren. **D**rie manieren
vā luten sijn die dit heilighe pa
ter noster niet spreken en mo
ghen mit weerdȳcheyt dat sijn
die houerdighe eū alle die ghe

ne die niet onderdanighe kȳn
terē sijn der heilighe kerckē die
ghierȳghe eū die nidighe. **D**at
eerste dat wy in dese bedinghe
bekēnē eū belȳdē is dat god is
onse vader eū dat hi is indē he
mel **E**ū daer hi die god niet en
is onderdanich eū hem niet en
volghet als sijn kȳnt in sijn he
lighe gheboden eū mit hē niet
en begheert te sijn in sijn opper
ste bliscapē daer hi ons allē toe
gheroepen heeft. **D**ese en mach
mit rechte niet spreken dat bes
ghintsel van deser goddelȳcher
bedinghe. **H**ier sijn oeck wt ghe
slotē vanden beginsel deser weer
dighe bedinghe die houerdighe
want sy niet en willen kennen
dat god is onse vader wāt wou
den sy kennen dat god waer on
ser alre vader si louden alle ker
sten creatuerē houdē voer hoer
broeters want ons xristus in
dese woerden heet ghebroeters.
Dat eerste dat wy hier bidden
dat is dat den naem gods moe
te sijn gheheilicht want dat eerl
te dat wy sculdȳch zȳn te spre
ken dat is den lof gods **E**ū in al
onse saken zȳn wy sculdȳch te
menē die eer vanden naē gods
Endē also sunte pouwels leit al

dat wy doē in woerdē of in da
ten al inden naē ihesus xpistus
ist te doē. **D**at āder dat wi daer
na bidden en sculdich zyn te be
gheren dat is dat wi dat hemel
sche rijke belitten moetē. want
alloe ons int ewangeli staet be
wilt. **W**i sijn eerst sculdich tri
ke gods te besoecken en zyn ghe
rechticheit bouen allē lichaem
liken behoefden noch van eten
noch van drincken noch vā cle
uere. **D**at derde dat wy hier bid
den is dat wy den wille gods
moeten doen. want wy anders
niet en moghen comē int rijke
gods het en sy dat wy in eertri
ke wercken den wille gods also
ons bescreuē staet int ewangeli
Dit sijn dan die drie dinghē die
wy alre eerst sculdich sijn te be
ghere en hier alre voerst menē
te biddē mit ten monde in ons
seluen altoes te spreken den lof
gods mitter herten begherē al
toes inden hemel te belittē dat
rijke gods. **D**aer na in die vier
de bedinghe so commē wy alre
erst bidden van saken die on
sen lichaem toe behorende zyn
en daer so biddē wi dat ons on
se heer god ons daghelicx broet
gheue hude. **V**ier zyn wt ghe

slotē die gierighe wāt sy en wil
lē niet albus mer sy willen heb
bē coern en broet en ander goet
van veel sacē. **E**ndan so en wil
lē si niet dattet āder ludē oec heb
bē mer si willēt hebbē alleē om
dat sijn hem te duerre vercopen
sellē. **D**ese ghierighe slutē ander
luden dat goet gods en daer by
ist recht dat sy niet belitten en
sellē dat rike gods. **D**ie vijfste
bedinghe is om vlatenisse van
lunden dat ons god onse lunden
vergheue also wy vergheuē die
ons mildaen hebben. **V**ier wt
sijn gheslotē die nidighe die wil
len teghen die gherechticheit
gods want si willen hebbē ver
gheuen ende sy en wyllen selue
niet vergheuē en willē wel heb
ben tgoet vā god en sy en wil
len selue niet goet zyn. **D**ie sesste
bedinghe die wy god bidden
is dat by ons wachte mit sijnre
gracie dat wy gheen conlēt en
draghen ter lunde als wy daer
toe ghetemptiert sijn of beroert
vanden viant vander werlt of
vāden vleilche want sonder die
gracie gods so en moghen wy
dele temptacie noch dele becorin
ghe niet wederstaen. **D**ie seuen
ste bedinghe die wy daer god

bidden is dat hy ons belcerme
nā allē quade dat is te verstaē
niet alleen nā sunden mer van
al daer sunden wt spruten mo-
ghē daer voer of ghebeden staet
in die vñste eū selte bedinghe
Mer oeck mede vander pineder
sunden dat is vander scult ende
vander penitencie daer die mē-
sche bider gherechticheit gods
in gheobligiert is eū verbondē
te doen of in eertrike mit veel
goeder duechden of in purgato-
riē mit die swarē ouer die wel-
ke hy niet te vollen nummer-
meer gheghelden en mach ver-
laetle hem niet die ontfermyer-
ticheit gods alleen. Amen dat
is te legghē dat moet alsoe sijn

Vanden aelmiffen .ccxi.

Die ander medechē die die
priester set dat is aelmil-
len als teghē die lunde vā ghere-
richt. **V**ier omme is elck wel
sculdich te weten hoe hy dese
aelmiffen sculdich is te doen.
eū dit is te weten in les puntē
Eerst die aelmiffen gheuen sel
die god ontfanghelic wesen sel
hi moeste gheuen ghereet ghere-
ne ende blydelick want men seit
die ghereet gheeft hi gheeft twe

werk. **E**ū lunte potwels seit dē
blyden gheuer mgne god want
menis den armen niet sculdich
te aetmaden of hem die aelmil-
len te suer te maken ende te leg-
ghen coēt merghen weder. **D**at
ander punt is hi moeste gheuen
mildelike alsoe thobias lerende
is na dat elck van god veel ont-
faen heeft. **D**at derde is dat goet
li dat hi heeft want also moises
ons belcrist inden vierden boec
der bibelen dat deel gods is scul-
dich te sijn dat beste. **D**at vier-
de is dat die aelmiffen die si vā
goeden goede eū oeck van sijn-
selfs goede. **W**ant alsoe die wñ-
le man seit van qualick ghere-
ghen goede en machmen gheen
aelmiffen doen die god ontfan-
ghelyck zyn sel niet meer dant
den vader ghenueghen loude dat
men zyn kint voer zyn ogben
doden loude **D**at vñste is dat hi
die aelmiffē gheue vrede gheue eū
puer om god eū niet en vercope
Wat die heilighe mā sūte peter
seit dat saligher is gheuen dan
nemen. **V**ier teghen so mgsboē
lwaerlycke die die arme altoes
houden tonder eū in hem luden
diens om die aelmiffen die se
hem luden gheuen. **D**at zeste is

dat hi sijn aelmiffē gheue daert
meest noot is ende dies meest
te doen hebben. Dat is te ver
staē niet den rijken mer den ar
mē. Ja dien armē die hem naelt
bestaet en den ghenen die god
en sijnē heiligen meest ontfiet
ghelōc noot dueghende altoes al
re meest. Dit leert onse ghebe
nedide heer int ewangelie daer
hy leert datmen niet noeden en
soudē ter maeltijt die rijke diet
weder lonē mogē mer die armē
diet niet en hebbē te ghelēden dā
soudē onse heer god daer of den
loē zyn. **A**thobias die wise mā
leert oec sijnē loē te sijnre mael
tijt te noeden die ghene die vā
sinen gheslachte zyn arme en
god onse heer ontfiente. Die hei
lighe man sūte. iacob beschryft
in sijn epistel dat die aelmiffē
dwaet die sunden also dat wa
ter lest dat vuer. **E**n also die pro
pheet daniel beschryft. mittē ael
miffē lost mē die sunden. Hier
bi so weet elc dat drie dinghen
sijn die ons hecorē daer toe dat
wy mit rechte gheerne aelmil
sen gheuen soudē den armen.
Dat eerste is als wi merkē wie
le eyscht. want god eyscht dit
vercont dat ewangelie. so wat

mē doet dē minstē dat is dē ar
mē in sijnē naem dat doetmen
hē seluē en dat scijnt wel wāt d
se heer leit inden selue ewangeli
die enen armē gheeft enē kelc
waters in sijnē naem hy en sel
sijnē loen niet verliē. Dat ander
is als wy merkē vā wies goe
de di e arme die aelmiffē eyscht
want hy en eyscht niet van on
se goede mer vandē goede gods
wāt also ons int ewāgeli staet
bewelen god en heeft om zyn
goet van eerrike mer gheleent
om dat wi ghetrouwe dispēlge
ren en deylers soudē zyn daer
of ende niet belitten mit her
tē also ons die louter leert mer
alleen ghebzukers van buten.
Dat derde is als wi merkē waer
toe ons die arme van gode die
aelmissen eyscht want god en
wilt niet om van ons ghegheue
te hebbē. wāt niet alleen loe en
sel hi ons weder gheue eenhout
mer also int ewangelie staet be
loeft wy sellent weder ontfien
hondertfout en dat ewelike le
uen daer toe belitten. **M**er wāt
veel ludē zyn die so ghieric zyn
dat sijt goet des si ghenoech heb
ben tot haer noot den armē lu
dē gods aelcelike en swarlike

tot hoer verdoemenissen vā ho
rē sielen onthouden eū nochtās
milde willē hēten om des wille
dat sꝛ hoer goet in oueruloedic
hēit verdoē in houerdicheyt der
werlt of in die ghenuechtē van
den lichaē. **Eū** inder waerheyt
dit en mach gheē miltheit hētē
mer ouerdaet want si en dispen
seren dat goet goods niet mit
maten alloet behoef mer si ver
liesent. **Vier** soe weet elck dat
ment in drie manieren mach
verliesen tgoet. **Eerst** all men
enighe sonderlinghe dranc ghiet
in een vat dat vol is dan so loe
pet ouer eū wert verlozen. **An
der** werck all men dien preciosen
dranc ghiet in een vul vat dan
wert hi al ghecorrompeert ende
eū quaet. **Derd** werck all men iet
goets gheeft om niet of om een
onweert dinck. **In** desen drie
manieren so verliest die ouerda
dighe zꝛn goet als hꝛt gheeft ri
ken luden om dat sꝛ hē als veel
weter gheuen sellen of meer so
verliest hꝛt als of hꝛt worpe in
eē vat dat vol is teerst. **Als** hꝛt
gheeft speelluden of kokelaers
of ribanten alsoe die heren hu
dens daechs veel doen of allen
anderen sulckē luden daer hꝛse

mede voet in hoer idelheit eū in
hoer sunden dan so verliest die
ouerdadighe recht sꝛn goet als
of hꝛt worp in een vul vat. **Eū**
als hꝛt gheeft om weerlike eer
te verdoen in ouer ate eū in o
uerdrancke of anders om dat hi
gheprezen wil sꝛn eū milde hē
ten dan so verliest hꝛt recht als
dier om niet gheeft want allo e
onle heer spreekt int ewangeli
die sꝛns selke pꝛns soct hi en is
niet. **De**se lunde van deser ouer
dadicheit is seer te lachtere in
allen personen vander heilighe
kercken want sꝛ dat goet en de
patrimonie vā ihesus xpūs die
hꝛ cofte mit sꝛnre hꝛtter doot
ten armē behoef besittende sꝛn
daer of dispenserers ghemaecte
om dat sꝛ hore noot daer of ne
men louden. mer die menighe
sel werden bedroghe hꝛ die dat
hꝛ in hem heeft dat meer sꝛn
noot is dant is inder waerheit.
Boeci? die leit dat natuer hoer
mit kleinen dinghen bedraghet

Van vastinghen .xxxij.

Die derde medicijn die die
priester set dat is vastin
ghe of ander penitencie van
scrophiden aenden lichaem als

teghen die sunde van gullicheyt
en van luxurgen dat zyn die su-
den vanden lichaem. **V**ier hy lo-
weet elc dat ghelyc dat een pot
die ouert uer hanct en loe leer-
liet dat hy ouer loept selme doe-
lesschen dat hy niet meer ouer-
en loept me moet dat hout van
ouder den pot doe of water daer
inden pot ghietē of roerē dat in
die pot is. **A**ldus ist recht van
den lichaem dat liet en onstekē
is int uer vander ghenuechtē
des vleysches die ouer lopē sou-
de in zunden te doen mittē lich-
aē. **D**an onder desen pot loe moe-
ten trecken dat hout dat is dat
eten en dat drincken bouen ma-
ten desen lichaem tonthouden
en dicwyle myn nemen dan dē
lichaem wel beghere loutē. **O**ec
lo moetmen water in desen pot
ghietē dat is hy willen te water
en te brode visten op datment
vermach. **E**n oec lo moetment
roerē dat in desen pot is. dat is
te segghen datmen den lichaem
besgch houden moet altoes zet-
goets te doe want also int ewā
gelyc staet bescreuen loe wiē die
viant ledich vint dien vint hy
beropt om te tempteren. **S**oe
wie weerdelicken visten sel hy

moet scuwē vier dinghē. **E**erst
hy moet schuwen alle sunden.
want loe wie vast van lichame-
like spysen en niet en vast van
sunden. hy is ghelyck den viant
vter hellē die nummermeer en
eet en nochtans ghenen tyt wel-
en doet. **U**nderwerf hy moet scu-
wen den lof en den prijs vā cre-
atueren. **W**ant loe wie dat vast
ende daer in loect den lof of den
prijs vanden luden hy maect vā
enen viant twee vanden want
teerst had hy enē viāt dat was
zyn vleisch dat hy meede te ver-
winnē mitten visten mer niet
dat hyer of ghyzelē wil zyn lo-
voet hier twee mede dat is dē v-
ant vter hellē en der werlt. **D**er
werf die wel vastē sel hy moet
scuwen die profite van ignē bu-
del wāt loe wie teer vast om dat
hy sparē sel en zyn goet te min-
verteren sel of teer wollen gaet
om dat hi eē cleet of twee te min-
verlitē sel hi is ghelyck den ghe-
nē diet verstaert wt sijnre mē-
en gheuet den viant vter hellen
in sinē mont. **V**ier hy die vastē
sel dat god ontfankelick zyn sel
hy is sculdich den armē also ve-
le te gheue als hi in dat vastē of
in dat wollen ghaen verstaert

of anders aelmissen te gheue na
sine staet. **W**at sūte augustijn
leit die vast of ander penitēcie
naden lichaē doet sonder aelmissē
te doe hē is ghelijc den ghenē
die die lāpe onsteect daer ghe
olē in en is die lampe mach ro
ken mer si en mach niet claerly
ke bernē. also ist als die mēsche
vastē voer die luden mer in die
siele en ist niet claer mit minne
noch gode onfanghelic. **T**ē vier
dē hi moet scuwē dat hi niet en
vaste om te het sēnen lichaē te
voeden ghelijc dat enighe luden
vasten om dat sē te het eten sel
len eū om enen vastelbach drie
vastenauente hebbe dat is drie
werk te meer eten. **D**ese sijn ghe
lijc den ghenen die god gheuen
mer enē penitenc voer drie heel
aldus so bedrieghen sē god

Vanden seuen duechden int
ghemeen .xxxiij.

Ovelie oec vanden staet vā
penitencen eū hoemen
uten sunden verrisen mach ter
gracien byder medecijn vanden
heiligen sacramente. **N**u moe
ten wi besien wat wy sculdich
sijn te bekennen eū te wetē om
inden wech van gherechticheit

te leuen ende daer toe behoeuen
wy te kennen eū te weten die
seuen duechden daer na die acht
salicheit. eū derde werk die seuen
werken van ontfermherticheit.
Die seuen duechden sijn dese.
Die drie eerste sijn ghebetē god
delijke duechden. want sē ons
lerē hoe wi sculdich sijn in eert
rijke ons seluen te voeghen in
gode. **E**ū dese duechden sijn ghe
beten. **G**heloue hope eū minne.
Die ander vier sijn ghebeten die
vier duechden cardinael. **W**at
sē ons lerē hoe wi ons sculdich
sijn te voeghen tot god int wer
ken van buten. **E**nde die duech
den sijn wylheit ghetempertheit
of temperancie stercheit eū ghe
rechticheit.

Vanden vij. duechden zonder
linghe. **V**anden ghelouē .xxxiij.

Oveloue is also sūte pou
wels ghenoech bescreft het
fondament van gracien. dat is
van allen duechden eū van glo
rien. **E**ū ghelijck datmen sēet
dat een fundament luttel weert
is daer en waer op ghemeele
also inder waerheit te spreke af
so sūte iacop bescreft gheloue
sonder werken is doot voer god

Wat wat helpt dat ic legghe
dat ick in god gheloue of dat ic
god minne op dat ic niet en hou
de sijn gheboden. **S**unte ian leit
so wie dat leit by lieghet. wat
mittē werckē proestmē die min
ne gheloue datmē biter vrucht kēt
dē boē. **G**heloue daert gherech
tich sijn sel het moet warachtich
waer bi dat die mensche anders
niet en legghe dan by gheloest
noch anders en leue dan hi leit
dz hi gheloest also voerleit staet
En het moet sijn groet waer by
dat hi god gheleue en die heili
ghe scrijftuer. **A**l mach hēt niet
sien mitten oghen of beuaen
mit sijnre verstandē. **E**n also
sunte thomas dē. **E**nde het
moet sijn sterc waer by dat die
mensche in sijn liden niet en
faelgiere. **M**er in allen liden en
in allen duechden volstaen. **A**l
so die heilighe martelars die dē
die in dit warachtich gheloue
grootelike en sterckelik gheson
dert warē en by desen gheloue
also sūte pouwels leit die werlt
nerwonen hebbē gherechtic
heit gheworcht hebben ende die
beloefte vā god vercreghen heb
ben int gheloue staen. **xij. arti
culen of. xij. punten gheloue dat.**

**xij. waren apostelen goods die
dit heilighe gheloue in dese. xij.
articulen ordinerden en dēildē.
Dit gheloue heft ons onse moe
der die heilighe kercke bewijst
te kennen wat wijt belien moe
ten of iement voer ons ter von
ten eer wi den naem vā xpristo
ontfaen moghen. **V**ier omme
soe ist wel noot dat elc kersten
mēsche sijn gheloue weet. **W**at
een wise leerre leit dat grote sco
fiericheit is elcken kersten mē
sche datmen hem mach ghevra
ghen enich punt vanden ghelo
ue daer by niet toe antwoerden
en can. **D**it sijn die. xij. articulē
vanden heilighe gheloue alsoe
elc kersten mensche moet be
liden en spreekt in sijnen credo
Ic gheloue in god den vader ael
machtich scepper hemelrīcs en
eertrīcs. **D**it is dat eerste arti
kel en dat eerste punt en dit set
sūte peter. **E**n in ihesū xpristū
sijnē enighen soē onsen hēer. **D**it
is dat ander en dit sette sūte an
dries. **D**ie ontfaen is vande he
lighe gheest ghebozen vā mariē
der maghet. **D**it ist derde pūt en
dit set sūte iacob die meerre die
ghepassēt was vder pylato den
rechter gheruist doot begrauē**

Dit ist toierde punt. dit sette lū
 te ian. **H**i daelde ter hellē. dit is
 dat vijfte punt dat sette thomas
Ten derden daghe verrees hi vā
 der doot. dit is dat sefte pūt dit
 sette lunte matheus **H**i voirt tē
 hemel hi sit ter rechter hāt gods
 des vaders aelmachtich. dit is
 dat leuente punt dit sette lunte
 iacob die mire. **D**ie daer na sel
 comē ordelen die leuende eū die
 dode. dit is dat achste punt. dit
 sette lunte philips. **I**c gheloue
 in den heilighē gheest. dit is dat
 neghenste punt. dit sette lunte
 bertelmeeus. **I**n al die heilighe
 kerke int ghemeenscap vanden
 heilighen eū verlatenisse vandē
 lunden. dit is dat tzenste punt
 dit sette lunte simeon. **I**n die ū
 risenisse vanden vleesche. dit is
 dat leste punt. dit sette lūte cha
 reus dat is lunte. iudas. **E**ū ick
 gheloue in dat ewyghe leuen.
Amen dat is sonder twifelē. dit
 is dat. xijste artikel of dat. xij
 ste pūt eū dit sette lunte mathe

Van hopen

.xxxv.

Hope is also die meester vā
 sentencien leit een seker
 verbeiden daer toe comender

salicheit vter gracie goeds eū v
 ten propren verdientē spruten
 de **D**ese hope zyn alle goede mē
 schen sculdich te hebben rechte
 als een betrouwen in god eū in
 eenre verlekernissen in hem sel
 uē dat is dat ewelike leuē besie
 tē sellē. **M**er lūte augustijn leit
 dese hope eū dit betrouwē moet
 sprutē wt goeden wercken wā
 hi leit aldus. **S**onder goeden
 werckē iet goets te hopē en is
 gheen hope mer een verwaent
 hēt drie dinghen zyn also **S**un
 te bernart leit daer by dat die
 goede menschen nu wel hoer ho
 pe in gode werpē moghē **E**erst
 om dat god ons so hoghelike ū
 coren heeft. **N**a als wy waren
 die kintēren van toernicheyt
 van duisterheit eū van lunden.
Meel meer dan sel ons god nu
 gheuen dat ewelike leuen also
 wi zyn ghe worden die kintēre
 van lichte eū van gracen. **D**at
 ander is die waerheit van sijnre
 belofte. **W**āt also ons lunt ian
 beschryft god heeft gheloest die
 croen van leuen dē ghenen die
 hē minnen **E**ū daer omme leit
 hi lo is hi salich die die tempta
 tie eū dat doghen vander werlt
 wel verdraecht eū vziendelgac

neemt. **W**at als hi ghyproeft sel
sijn en ghytrouwe vonden so sel
hi dien loen ontfaen. **D**at derde
is dat hi machtich is te volco-
mē dat hi ons heeft beloest. **W**at
alzo die wijse mā leit dat woert
gods is vol moghentheit want
alloe men vter heilighe scrif-
tuer mercken mach ghemeenli-
ke gods spreke is sijn wercken

Vander minnen int
ghemeen .xxxvi.

Of minnen is alzo die mei-
ster van sentenczen. leit
een duecht by der welker men
god magnt om hem seluen ende
den euen kersten om god of in
god in mynnen is sculdich te
welen ordinancie. **W**ant eerst
die mensche is sculdich te min-
nen dat bouē hem is dat is god
sinen scepper ende sinen maker
bouē dat hy nie gheschiep of ghe-
maecte. **D**aer na is die mensche
sculdich te minnē dat hy is dat
is sijn siele. **D**aer na dat hi hē is
dat is sijn eue kerstē siele. **E**n
daer na dat onder hem is dat is
sinen lichaem. **D**us soe is elck
goet mensche sculdich te min-
nen te begheren ende te soecken
die salicheit en die behoudenisse

se van zyn euen kerstens siele
houen al dat zyns selfs lichaem
toe behoren mach of ouerloe-
delic in weelden in rijchheit of in
eren begheren mach. **E**n noch
veel meer die behoudenisse vā
sijn selfs siele. **H**ier mach elck
kerstē mensche merckē dat die
menschen leer zyn vten weghe
vā salicheit die niet of luttel roe-
kē die behoudenisse van hoers
selfs siele noch hoe sy horen eue
kerstē bedrieghen en ten sundē
treckē mer alleē neerstich omt
goet van eertrike te crighen en
te onthoude of na die eer vā der
werlt te staen of der weelden
van horen lichaem te volghen.
So wie dese dinghen meest soe-
ken dat en sijn die kint der gods
niet. **W**at si en minnē god niet
meest. **D**us so staet minnen in
drien dat is minnē van god in
minnē vā ons seluē en in min-
nen vā onsen eue kerstē. **V**ā al-
len desen drien vint by hier na

Vander minnē sonderlinghe
Vander minne gods .xxxvii.

Die minne gods is ghylic
den reepe die ghylochten
is vā drie stringhen vast. **W**at
ghelyck dat den reep van. drien

Strenghe sterc is en vasse also
is die minne die gode ontfaghe
lyck zyn sel sculdich syn sterck
en niet vergankelick. **D**ese drie
streghen basten daer de minne
gods sculdich is of ghemact te
syn die zyn also sunte pouwels
leit dat die mine gods sculdich
is te welen van suuer herten van
goeder consciencien en van enen
warachtighen gheloue. **W**at wi
syn sculdich gode te minne drie
voutelike alsoe sunte bernaert
zeit. **D**at eerst is voutelike dat
is mit eenre suuer herten dat is
mit eenre suuer kennisse want
men mach god niet minne men
moeten kenne. **A**nderwerf ster
kelycke dat is mit enen warach
tyghen gheloue. dat is mit dat
wi wederstaen sellen al dat ons
vader minne gods trecke mach
want warachtich gheloue ende
minne moet altoes staen te ga
der alsoet wel schynt by marien
magdalena tot wien onse heer
sprac dijn geloue heeft di behou
den ghemact. **E**n voert dy zyn
veel sunden vergheuen of verla
ten om dattu veel hebt ghemint
Derde werf soe zyn wi sculdich
god te minne eenpaerlike of vol
scandelike dat is mit eenre goe

der consciencie. dat is mit een
re lekeren hoeppe dat wy in die
minne goods volstaen sellen
want hoeppe is sculdich te welen
eenpaerlike ghestadich wat soe
alleen is van goeden dinghen en
van toecomenden dinghen also
een leere leit die heet aelbertus
Minne is een forme van allen
duechten want alsoe sunte pou
wels oercoet alleen minne maect
voet gode alre hante duechten on
saer ghelyc en loenlic also hi veel
manieren proeft want alsoe he
leit noch dat woert gods spre
ken noch grote gheloue hebben
noch veel sciencie connen noch
veel aelmisse gheuen noch scerp
pe penitencie doen en do ghen
den mensche al niet op dat hi al
dit niet en doet oter mine gods
Minne doet den mensche veel
goets. **E**erst mine doet dat god
den mensche zyn lunde vergheue
almen vint van sunte marien
magdaleen tot welck onse heer
sprack alsoe voerleit is veel sun
den zyn dy verlaten om dattu
veel hebste ghemint **A**nderwerf
inginne voeghet gode aen den
mensche alsoe sunte ian bescryft
die in minnen woent hi woent
in gode ende god woent in hem

Deedwert minne maect den mē-
sche weerdich dat hi vā god ghe-
mint is want die ghebenedyde
gods loen spreckt int ewangeli-
aldus. **H**oe wie mi mint hy sel
ghemint werden van minē va-
ter. **D**ie sijn die teike dat die mē-
sche god mint ghelyc dat mē sie-
mach dat een mēsche sinē vriet
mint. **E**erst die mint die hoert
gheerne sinē vrient diē hi mint
aldus ist loe wie god mint hy
hoert gheerne sijn woert. **H**y
spreket gheerne vā hē. **H**i dunct
die wyle om hem sonder weder-
legghen. eū gheerne diēt hi hem
sinē lichaem eū sijn goet set hy
voer hem. **H**i duecht hem te ver-
toernē is hi vertoernt hi en rust
niet voer hi hem weder te vrede-
heeft. **H**i is blide in sijn wel va-
ren is hi droeue in sijn liden eū
in sijn verdriet hi is blide als hi
hem teghen woerdich heeft hi is
droeue als hy van hem sceyden
moet hi mit al dat sijn vriet mit
hi haet al dat sijn vrient haet hi
arheit om hem te ghenueghen hi
treect ander lude tot sijn vrients
minne. **D**ie ghifte die hi vā sinē
vriende onfaen heeft die en ver-
dact hy niet sinen rade volghet
hi eū heeft van hem berouwe-

nissen loe wat hi beghert. **A**l-
dus ist vanden ghenen die god
onlen heer mynnen in al dese
punten voerseit. also men wel
proeuen loude moghen byder he-
lygher scriftuer van elken son-
derlinghe mer het loude te lanc
vallen. **G**helyc datmen wel proe-
uen mach als vandē leste pun-
te by diē woerde dat onse lyeue-
her god spreckt tot sinen disci-
pulen. dat is tot allen mēschen
die god onse lieue her minnen
eū ontsien ende hem na volghen
mit goeden werckē eischt ende
ghy selt ontsien soect eū ghi selt
vonden clopt eū uen sel v in la-
ten. **E**ū bi dien woerde dat die
hellighe prophete dauid bescreyft
inden louter sprekēde tottē goe-
den menschen die god mint heb-
te een ghenuechte in goddeli-
ke smake ende god sel di gheuen
dat eischen eū vā begeren dōn-
re herten. **T**ot deser dwaelheit
van mynnen te comen is die
opperste weelde die wese mach
want alsoe lunte augustijn seyt
Hoe wanneer die mensche dese
dwaelheit vanden gheeste ghe-
smact heeft loe en smaket hem
gheen naden vleische. **E**nde die
wyle man bescreyft ons aldus.

Mer sijn gode goede we elden te
welc inder sielen mitten goedē
menschen in cerrike veel meer
so ist den mēschesculdich te we
sen grote weelden eū grote ghe
uechte gheuoeght te welc mit
minne in gode

Vander minne ons

selks

.xxxvij.

Die mensche is sculdich te
minnen hem seluen alsoe
sunte augustijn leit. alleen om
dat hy gherechtich is of om dat
hy gherechtich werden moet.
Dat also hi selue daer leit. So
wie hem seluen anders mint hy
mit hē qualike. Mer voerwaer
leit hi die mensche sijn so blint
gheworden eū soe doet dat si al
le hoer dngghen wjt kijn deren
cnapē coulē clederē eū wat dat
is. Iy willē hebben goet sonder
alleen hoers selks leuē dat wil
lē si hēbbē quaet. Ay leit hi sun
te augustijn mensche wat hēfe
di dñ leuen misdaen dattu al
le dñ ander dinghen wilt heb
bē goet eū selue wilt welc quaet
Also sunte augustijn oeck leit
Alleen die can hem seluen min
nen die god mint.

Vander minne ons

eue kersten

.xxxviij.

Die mensche is sculdich te
minnen sinen. euen ker
ten dat sijn. alle kersten creatue
ren hi drien redenen. **E**erst om
dat wjt dat recht vā natuerē
dat beduut ald? also ons god le
ret int ewāgelij eū thobias leer
te sinē loen **E**ū men leit in een
gemeē woert. So wat ghi wille
datmen v doet dat doet enen an
derē **A**nderwerf om dat bewjt
dat recht vāder heiliger scriftue
rē die welke onse heer leert int
ewangeli eū in menigher stede
dat wi malcander minne loundē
want god wil dat wy die min
ne die wi in hem hebben of scul
dich zyn te hebben die wy niet
en liē tonē louden eū werke op
onsen eue kerstē die wi liē. **M**er
werf om dat ons raet exēpel
eū ghelike van creatueren. wāt
also men liet ghemeenlic eū leit
alle dinghen verbliden in ha
re ghelike eū minne hoers ghe
like **V**eel meer die mensche die
redē heft eū sculdich is na die
reden te leuen. is sculdich sinē
euen kerstē te minne ouermits
dat hem die reden bewjt. **D**ie
mensche is sculdich sinen euen
kerstē te minnen eū te helpē eū
te verdraghen ghelijck dat wy

lien dat dat een lit vā enē lich
haem helpt den anderen eū ver
draghet. Dat een liet van enen
lichaē en berijet dat ander niet.
dat een lit deilt den anderē sinē
diēst. dat een lit al ist ghequest
vanden anderen het en wreect
hem niet. Dat een lit doghet als
dat ander in doghē is. Dat een
lit gheeft hem seluen dicwile in
vresē om dat ander te bescuddē
eū dat een lit onliet verscheyden
te welen vanden anderē. Aldus
so zijn wy sculdich onsen euen
kersten te minnē te helpen eū
te verdraghē want wy sijn alle
leden van enē ghestelike lichaē
dat is vander heilighe kerken.
Eū xpristus is onser alre hoefte
Die mensche zijn sculdich son
derlinghe te minnē malcanderē
oec om dat sy van enen heiligē
gheest leuende sijn ghestelike.
Om dat sy een gheloue hebben
om dat si een doepel onfaē heb
bē om dat si enen vader hebbē
eū enen heer. Eū om dat si alle
tot enē rike ghezoepē sijn. Oese
minne van onsen eū kersten
mach ghedeilt zijn in drie wāt
nen. Eerst vader eū moeder eū
die mensche is sculdich te min
sijn naeste. Dat wijf is sculdich

te minnē hoerē man eū die man
sijn wijf. Eū elc mensche is scul
dich te minnē niet alleen sinē
vriēt. Ver oec mede naden ra
de der heilighe ewangelie sinē
vriant. Vā allen delen drien sel
di vjnden hier na.

Vander minnē van vader eū
van moeder .xxxij

Die mensche is sculdich te
minnen vader eū moeder
want dat heet hē god onse heer
in dat vierde ghebot. daer hi hē
heet dat hi vader en moeder erē
loute. dat is wel te verstaē dat
menle minnē loute. Want eer
sōer minne en is gheē eer mer
het vrese eū een onweertscap.
Die mensche is sculdich te die
nen vader eū moeder dat is wel
te verstaen wt minnen niet al
leen wt vresē mit sinē lichaem
mit sinen goede eū mit goeden
werken hē na te volghen. Ver
in dese minne vā vader eū van
moeder eū van ander vriēden is
sculdich te wese mate eū onder
scheidungheit. Wāt also lunte iero
nimus leit also langhe zijn wy
sculdich vader eū moeder te mī
nē als sy ons gheē belet en zijn
te gode te comē. Wāt onse heer
spreekt int ewangelio wie

vader en moeder meer mint dan
mi hi en is mijns niet weerdich
Vier so mach elck merken dat
die kinderen vader en moeder te
leer minne of vader en moeder
hoer kinderen te leer minne of
ander vriende der werlt die om
hoer wille of om hoer eer of om
hoer rijchheit te belitten late god
te volgen en hoer salicheit. En
also ghelick so misdoe vader en
moeder dat sy hoer kinderen te
leer minne. **S**y en leren niet
ten duechden voeghede. **S**y en
castienle niet noch en corrige-
re van hoer quaden leden in hoer
ionchheit als menle bughen soude
moghen ghelike den rodekijn.
Mer sy treckenle op tot gdelheit
en latenle daer in walle. En in
dese heten syle minnende. en in
der waerheit si en doe. **W**at die
wile man leit die die roede spaert
hy haet zijn kint. **D**ese zijn ghe-
like ene man die was gheleete hy
sy daer of ghescreue staet inden
bibelē inden eerste boec der co-
ninghen dat hy om dat hy zijn
kintere meer eerte dan god en
nzen castide die van hoer quade
heit grotelic van god gheplaghet
wert beide hi en sijn kint en sijn
volc allomē leest in die historie

Vander minne hoe dat wijf
is sculdich te minne hoer man
en die man zijn wijf .xl.

Dante pouwels leit dat die
man is sculdich te minnen
zijn wijf also Christus gemint heeft
die heilige kercke dat was om
die salicheit vander heilige ker-
ke die hy begherde alsoe is die
minne sculdich te wese tussche
man en wijf om hoer beger sa-
licheit. En die man is sculdich te
minnen zijn wijf als zijns selts
lichae want ghelike dat eua ghe-
formiert was wt adams lichae al-
so zijn die ghe die in witteliche
echscap zijn twee in enen lichae
En daer hy is dz vingherline ee-
teike van echscap dwelke die bru-
degō gheeft die bruut en dat leit
me ande achterste vingher son-
der ene an die rechter hat daer
die ader vater herte coet in een
teiken dat sy beide wijf en man
sculdich zijn te hebbe een menē
en ene wille. **H**ier mach elc mer-
ke dat is gdelheit dat gemet van
gherlinghe draghet en waer in
echscap of het en eische sijn digni-
teit of sijn weerdicheit. En hier
an mach oec elc merke dat die
niet wel hoer echscap en houdē

die mis malcander niet in enic
helt van wille ende van menin
ghen en leuen

Wander minne ons .xli.
vians

Den rate der heilighe e
wangelien. so is die men
sche oec wel sculdich te minne
sine vian om god wat dat raet
ons onse behouder **J**hesus xpi
tus daer hi spreekt aldus. **M**int
uwe viane doet wel den ghene
die u hatē bidt voer die ghene
die u persecucie doet en verdru
kinghe so seldi zyn die kinderē
des vaders vā hemelrike. want
of ghy mint die ghene alleē die
u minne wat loen selg hebbē
en of ghy gruet die ghene alleē
die u gru tē wat doedi meer dā
āter lundaers wāt dat doet pub
licaen en ander lundaers. **H**oe
wie volmaect wil sijn ghy moet
minne sine vian om god wāt
Sunte augustijn seit. mit dat
die mēsche sine vian mint loe
verwint hi den vian oter hēle
En gheen medicine is nutteli
ke om te ghenelē die wondē vā
ten lunden also lunte augustijn
seit. dan die sine vian ghyrec
belike minne sel om god so ons
lunte pouwels leert. heeft hi hō

ghy hz sel hem teten gheuen en
heeft hz dorst hi sel hem te drin
ken gheue. en also ander duech
den oec doen

Vanden vier duechden cardi
nael. Int ghemeen .xlj.

Die vier duechden cardi
nael leere ons hoe wi ons
sculdich zyn te gheue te god in
wercken van buten diemē het
aldus. **P**roetscap temperancie.
dat is mate stercheit en gerech
ticheit **P**roetscap leert den men
sche wat hz sculdich is te scu
we en steect wt hem alle toern
ente dolinghe die begint sel sijn
van anderen lunden. **T**emperā
cie sluut oten mensche alle con
cupiscēcie en ghenuechte en loe
doet dat die mēsche noch te lut
tel noch te veel en doet mer al
toes mate hout. **S**tercheit sluut
oten mensche die vrese vander
werlt en macten sterct om die
lunden te verwinne en int goe
de te volstaē om des ghees wil
len die hz mint. **G**hyrechticheit
behout die minne vanden euen
kersten. wāt ghy leert elckē tline
gheue. **V**ele vier duechden han
ghen so te gader also die philo
sophen belcriue dat so wie eni
ghe een vā dien niet en heeft hi

moet van alle den anderen de r-
uen. Want also sante augustijn
leit wylheit is den mensche noot
sakelic om te wetē welck hi ver-
kielē sel. **T**emperancie om te we-
ten hoe hy dat dinck dat hy ver-
kosen sel hebben ghebruken sel.
Stercheyt om te weten hoe hy
heze ghent verdraghen sel. **G**he-
rechticheit om te weten hoe hy
elckē sline gheuen sel. **D**ese vier
moeten staen te gader wāt die
twe leren den mensche doē tgoe-
de dat is wylheit in alsoe verre
als hem seluen toe behoert ende
gherechticheit in alsoe verre als
lynen euen kersten toe behoert
En die ander twe wapenē recht
den mensche teghen die sunden.
dat is temperancie teghen dat
gheluck der werlt. **E**n stercheyt
als teghen dat lyden der werlt.
Die mensche die valt in sunden
wt vier maniere also ghenoech
voerlept is of wt ontkennē om
dat hy dat goede ende dat quade
niet en bekent of wt lēste dat
hy heeft ter ghenuechten of out-
crancheyt dat hy die temperan-
cien vanden vrant niet weder-
staen en mach of wt zyns selfs
quaetheyt van willen teghen de
se vier manieren daer die sun-

wt spruten voerleit soe sijn scul-
dich te staē inden mensche dese
vier duechde cardinael voerleit
Dat is teghen onkennen of te-
ghen dwaelheit wylheit teghē
die liefte dat die mensche heeft
ter ghenuechtē of teghē lūghe
temperancie of mate. **T**eghen
crancheyt of teghē flaubeit ster-
cheit **E**nde teghen die quaetheit
van wille soe is sculdich te staē
gherechticheit

Da vier duechden cardinael
soderlinghe **D**a wylheit glij-

Wylheit is alsoe macrobius
die leerre leyt een dueche
die die raden van allen anderen
duechden na reden bestuerē die
is en niet en wille noch en doet
dan dat recht is. **D**ese wylheyt
is dreyvoudich dat is te weten
wylheit van herten wylheit vā
der mont ende wylheyt vanden
werkē. **D**ie wylheit vāder hertē
leit in drie dinghen. dat is in
disponerē vā dinghē die teghē
woerdich sijn int voerleē vā din-
ghen die te ghyscien sijn **E**n int
wederdenckē vā dinghē die ledē
sijn **D**ie wylheit vāder mont leit
in dien dat die mensche hebbe
hoede vā sine woerden. want al

So die wijle man leit die linen
mont wacht hi wacht sijn siele
Ende die wijshheit vander wer
ken leit int verkiele vande goe
de en int vlie vande quade. Die
wijle mensche is gheliket bider
miere daer noer of gheleit staet
in die lunde vā traechheit. Dese
wijshheit is oech gheliket by den
serpentes bi veel gheliken. daer
onse hiet selue of sprekende is int
ewāgheli aldus. Dyt wijs ghe
lic den serpentes welke gheli
kenisse te lanc waer te verclare
mer onder dāder loe iller een
dat is serpent als het verneet
dat met vanghe wille het droft
den ghenē diet vanghen wille
in belpottinghe mit die dat sijn
oer leit vatte aen derde en dā
der oer stoppet mit linen stert
om dat het niet horen en sel de
zuetē luut daer mede dat ment
meent te vanghe. Aldus loe is
die warastighe wijsdie temp
tacie van den viant daer hi den
mensche mede vanghe wille en
treckē tot lunden niet sculdich
te horen noch daer op te letten
mit enighē sinne mit ghenuech
ten. Mer den viant te spotte te
driven mit dat by sijn een oer
stoppe mit sijnen sterte. dat is

mit dat hi pēle om sijn doot en
om sine vtersten dach. also die
wile man ons leert en mit dat
by dat ander oer stoppe mitter
eerde dat is mit dat hi penle en
werke sijn selbs broelheit wāt
also onse hiet sprekende was tot
adā die mensche is asche en hi
sel werde verkeert i asche. An
der condiciē en subtylheit heeft
dat serpet den welkē oec die wi
le mēlehe sculdich is te volghen
ghestelike

Van temperancie . xliij.

Temperancie is also lunte
Augustyn leit een affec
cie en een duecht bider welker
die mensche bedwingende is
alle onghoordinierte ghenuech
te vanden sinnen des lichaems
En also macrobius leit. In ghe
nen dinghen bouen wate gaen
Mer onder dat iuck van reden
die ghenuechte bedinghen. De
se temperacie staet in drien dat
is in loberheit van eten en van
drinckē. In contiencien dat is
in matē van lichameliker ghe
nuechten. En in modestien dat
is in maten vā woerden en in
matē vanden daden vanden an
deren sinnen. dat is in horen. in
ruken. in sien en in ghevoelen

Temperancie is ghelick eenre
gheesteliker voettere die spaent
die hinderē gods en trecke wt
alle vleischeliken ghenuechten
die oueruloedich zyn in eert-
schen ydelheit en maecte gheste-
lic en ripe in al hoer doen en in
al hoer spreken.

Dan stercheit .xlo.

Stercheit is also lunte au-
gustijn leit een minne die
lichtelike alle dinghe verdrage
de is om des gheens wille dien
ly mint. Stercheit staet in vier
dinghen dat is in datmen man-
lyc sen neemt herde dinghen of
scerphheit van penitencie in dat
men vermade eerliche dinghe
in datmen verdrage tribulac-
en en liden ende datmen weder
staet die temptacie vanden y-
ant ende verwynne die lunden.
Stercheit is ghelyc enen stiu-
stock. Die stock die stijf is. is
nootsakelic drie manieren van
luden dier hem mede op houden
of mede verwerē dat sijn pelgr-
me pijnres ende campenars.
Want also ghelyc also langhe
als wy in dese onghestadighe
werlt zyn so zyn wy al sculdich
te sijn als pelgrime die ten ewi

gheleue waert gaede die zyn als
pynres die daer omme pinende
zyn ende als kempen die teghe
die lunden vechtende zyn. Ende
also ghelyc so is ons allen oech
nootsakelick delen stiuē stock
van stercheit waer bi dat wi ons
als pelgrims ende pijnres mede
op houden moghen mit verdul-
dicheit in allen lyden en als ke-
pen mede verweren moghen
alle temptacien ende oerlaken
van lunden.

Dan gherechticheit .xlii.

Gherechticheit is also lunte
augustijn legt en ander le-
res ghemeenlike een duecht die
elke eline gheuede is. En hier
bi leit lunte augustijn so wie he
seluen god neemt dat is vten
dienste van god trect van wie
hi gemaect is en den quade ghe-
ste dient in lunden hy is ongh-
rechtich. Seneca legt dat twee
dinghe behore tot der gherechtic-
heit dats datme heft den wil al
le luden wel te doen. En datme
heft den wille nement quaet
te doē Gherechticheit staet in ses
dinghe in onderhorlicheit en in
obedience die zyn wi sculdich
den ghenen die bouē ons zyn in

disciplinē en correccien dat is
te begrūpē wt minnē die zūn
wi sculdich den ghenen die on-
der ons zūn. In ghelijchheit die
sūn wi sculdich den ghenen ne-
kens ons sūn in minnē in waer-
heit ende in ghetrouheit en de-
die sūn wi sculdich ghemeen-
lic allen mensche. Dese gherech-
ticheit is gelijck enen voetpade
wāt ghelijck dat een voetpat is
die rechtsten wech en die cor-
stē also. ghelijck so coem mē al-
te sekerst en alre eerst ten rike
goods biden weghe en gherech-
ticheit

Wanden acht salicheidē. Int
ghemeen. .xliij.

Nale vñ. duerden voer
leit die welcken ons lere
hoe wi ons sculdich zūn te voe-
ghen in god beide in wendelick
en in wercken van buten. Hoe
behoeft ons oeck nu wel te ken-
nen en te weten die acht salic-
heidē. want si ons leren wat wi
ons seluē sculdich sūn dat is in
salichheit leuen. waer by dat wi
den loē die god den salighen be-
louende is sellen moghen ont-
faē. Die acht salicheidē leert ons
onle behouder. Ihesus xprist?
in die ewangelg van sūte ma-

theus daer by spreekt aldus.
Salich zūn si die arme zūn en
gheste. want die lude is dat ri-
ke gods. Si deser armoede van
gheste. so verstaet mē oetmoe-
dicheit dese is die eerste salicheit
Die ander salicheit is goetertie-
reheit. daer of dat onle heer daer
spreekt. Salich sūn sū die goe-
dertieren sū. want sū sellen be-
sitten dat lantschap der leuender
Die derde is weninghe daer of
dat onle heer daer leit. Salich
zūn sū die wenē. want sū sellen
vertzoelt werden. Die vierde is
gherechticheit daer of dat onle
heer daer leit. Salich sū sū die
hongher en dorst hebbē om die
gherechticheit want sū sellen
verlaet werdē. Die vijfde is ont-
fermherticheit daer of die heer
leit. In den selue ewangelg. Sa-
lich zūn sū die ontfermich zūn
want sū sellē ontfermherticheit
gheruyghen. Die sesste is luuer-
heit daer of dat onle heer daer
leit. Salich sū sū die luuer sū
en hertē wāt si sellē god siē. Die
seuēste is vrede daer of god on-
le heer daer leit. Salich sū sū
die vreetlam sū wāt si die kin-
der gods sellē sū. Die achtste sa-
licheit is ghedoechlaemgheit

daer of dat onse heer. In die sel
 ue ewangeli leit. Salich sijn sy
 die persecucie ghedoghe om die
 gherechticheit wat die luden is
 dat rijke gods. Oese leste salic-
 heit ghedoehlamicheit is ghes-
 loent mitter eerster dat is mit
 oetmoedicheit want hem luden
 also ghi ghehoert hebt is beloest
 dat rijke gode. **E**n hier bi en sijn
 der rechts als te rekenen mer se-
 uen salicheiden also si hier voer
 gheuoemt staen die welke se-
 uen salicheit slute vte mensche
 die seue haest lunden. **W**at oet-
 moedicheit sluit vte mensche ho-
 ueerde. **G**oedertiericheit sluit vte
 mensche quade weninge ouer die
 lunde vanden creatueren sluit vte
 mensche niet hongher te hebben
 om gherechticheit sluit vte me-
 sche traechte ontfermherticheit
 sluit vten mensche ghiericheit.
Suuerheit va herten sluit vte
 mensche gullicheit. **E**nde vrede
 sluit vten mensche luxurie.

Wanden. viij. salicheit sonder
 linghe Da oetmoe
dicheit .xliij.

Oetmoedicheit is also sun-
 te augustijn leyt een ghes-
 willighe nederheyt van herten

uten aenschouten van hoer
 selts condicie. **O**etmoedicheit is
 behouderinghe va alle duechde
 en daer bi is dese oetmoedicheit
 gheliket by den boe die ghelaten
 staet mit vruchten. want ghe-
 lye dat die boem lo by best ghe-
 laden is mit vruchte loe sijn tac-
 ken neder hanghen sellen ter eer-
 den waert. **A**llo ghelyc die goe-
 de mensche loe by het ghelaten
 is mit vruchte der duechden loe
 by het sculdich is hem selue ne-
 der te trecken en te cleinen. **E**n
 hi is sculdich op der eerde te sijn
 dat is op die broelscheit vanden
 vleissche. **E**n hi en is niet scul-
 dich om te sijn om den lof noch
 om de prijs va creatueren te loe-
 ken in sijn duechde. **M**er hi is he-
 sculdich altoes te denken mitten
 scilte va oetmoedicheit. **V**of sake
 sijn die de mensche bezoere dat hi
 he wel sculdich is te boetmoe-
 dighen. **E**erst als by anscout en
 merckt die dinghen die bouen
 he sijn. **A**nderwerf als hi merckt
 die dinghen in hem sijn. **D**erdes-
 werf als hi merckt die dinghen
 die by hem sijn. **T**en vierde als
 hi merckt die dinghen die teghe-
 he sijn. **T**en vyfte als hi merckt
 die dinghen die ouer he sijn. **W**at

willē wi merkē dat dinc dat ho
uē ons is dats god hz is wel eē
sake dat wꝝ ons sculdich sijn te
veroetmoedighē wāt hi ons ge
mint heeft eū vermaect also int
begintsel vā dē boec staet ghe
leit. **M**er waer om dat wꝝ god
sculdich sijn tonliē eū ons voer
hē te veroetmoedighē daer toe
mogē oec drie redenē zjn **E**erst
hz dier reden dat wꝝ sijnre mo
ghēheit niet sellē mogē ontoliē
Anderwert hi dat wi sijnre wijl
heyt niet sellē connē ontsulen.
Derdwert hi dat wi sijn gerech
ticheit al woudē wꝝ niet en sel
lē moghē brekē. **W**illē wꝝ oec
anderwert merkē die dingē die
in ons zjn dats ons seluē in al
len manerē wꝝ vjnden in ons
oec sake vā ons te veroetmoedi
gē wāt willē wꝝ ons seluē wel
kennē eū merkē wꝝ sellē vjndē
also lunte hernaert leyt dat wꝝ
in ons begintel zjn eē vul laet
In onlē midtwaert een sac vā
vulheit eū in onlē einte spise dē
wormē **W**illē wꝝ ons seluē oec
wel merkē of wꝝ sellē vjnden
dat wi zjn lundaers of ghyrech
tich vjnden wꝝ ons seluen lun
daers so sijn wi os wel sculdich
te veroetmoedighen wāt in also

veel als wꝝ lundarē sijn so sijn
wꝝ erglyc dan een hont of een
padde want wꝝ zjn ghevallen
vāder scult dē tidelyker doot in
die scult vāder ewelyker doot
daer die padde of dē hōt mer ge
vallē en is in die scult vāder tijt
liker doot **V**jndē wi ons seluē
gherechtich wi sijn ons oec scul
dich te veroetmoedighē wāt al
dūket ons wi en wetē niet wāt
also die wile mā leit die mēsche
en weet niet in dē leuen waer
hi dē minnen gods weert is of
dē toernicheit. **E**n al vjndē wi
in ons dat wꝝ hopē dat wꝝ in
graciē staē nochtā sijn wꝝ ons
wel sculdich te veroetmoedighē
bi. iij. manieren die die mēsche
in hē heeft dat die creaturē zjn
vte weghe dē waerheit eū zeer
in dolē die in houerdicheit staē
of in hoer ghiericheit of in hoer
weelden of in hoer vdelheit vā
dē werlt wanē eū comē tē ewi
ghen leuen daer god allen men
schē heytē grote eū cleque ghe
leert heeft dē wech vā warach
tigher oetmoedicheit. **D**ese wa
rachteghe oetmoedicheit heet
onle hēer oetmoedicheit vā her
tē wantle niet alleē en leit indē
mont ende int spreken of in die

clere en int abijt en in conuer
facie van buten. mer in alle de
le manieren en eerst int herte.
want also int ewangelij bescre
ue staet die goede mensche vter
goeder herte toent hy van buten
die goede en die quade mensche
vter quader herte toent hy van
buten quade. En sante bernaert
leit die warachtighe oetmoedig
ghe en wilt niet voer die crea
tuere oetmoedich ghyrekēt zyn
wāt hi soect alleē god te gonne
ghen en niet den creatuere. **D**ijf
teikenē sijn dat die mensche oet
moedighe luden minnē ghelijc
dat ander creatuere also die w
le mā leit minnen hoer ghelike
Dat ander is die eer en de prijs
vāder werlt vliē ghelijc datmē
vliē loute honich dat ghyfenijt
waer. en gelijc dat xpūs vloech
als hē twolck woude hebben ghy
maect coninc. also int ewāgelij
staet bescreuē. **D**at derde is ver
smaetheit vriedelic verdraghen
ghelijc dat die apostolē deden al
so sūte lucas bescreijt die vte sca
re vander wet vāden ioden keer
den mit groter bliscapē om dat
si weerdich waren om den naē
xpriestij versmaetheit te doghen
Dat vierde is cleinen en nederē

dienst niet tontlegghen ghelijc
datmen vint inden derde boec
der coninghen van eene vrou
wen die was ghybetē abygael
die welke alle die conic dauid
nemē woude tot enē wive. **D**o
spracse ald? wt oetmoedicheit
siet hier dijn dienstwijf te se
dijn deerne en te se mach dwaē
die voete van dinen knechten.
En dat vijfte teken is ghyre
onghehoersamgch zyn en doen
mildelic datm en hē beueelt vā
sinen opperste ghelijc dat xpūs
hem veroetmoedichte en ghy
hoersaem was den vader totter
doot. **D**ese oetmoedicheit is vā
god ghyheten armoede vā ghyel
te en is anders niet also eē leer
re leit die selbertus hiet dā een
abstinēcie dat is een ofghelce
denheit vander minnē der werlt
dat is vāder minne vanden vlet
schelgken weelden vander min
nen van rijcheyt ende vander
minnen vanden vtersten beha
ghentheit ende vāden prijs van
den creatueren. **E**nde dese of ghy
scheidentheit en is niet anders
dan armoede van wille dat is
dat die mensche lochen zyns
wille. ende sette al sinen wille
le in den wille goods. **A**lso w

mercken moghen vte ewangeli
daer onse heer spreect aldus.
Die comen wille na my hz loc
ken zyns selfs dat is zyn wil
len hi neemt aen zyn cruce dat
is zyn penitencie eū hz volghē
mi dat is mit dat hi sinen wil
le settē inden minē eū mit wer
ken dat toent van buten. Ende
dele armoede van willen en is
niet dan god te ontlēz want so
wie god ontlēt hi volghet hem
eū hi hout sijn gheboden. alloe
die wise man bescrijft. Altoes
god te ontlēz is warachtich oet
moedich wese alloe ghemeenlic
die heilige scriftuer oercont eū
elc merckē mach. Dus so mach
armoede vā gheeste wel sijn ghe
beten oetmoedichheit. Dele arme
van gheeste dele oetmoedighē
zjn wel salich want die luden
is dat rike gods. want dat heeft
hem onse heer oeck anders be
loeft in die ewāgeli daer hi spre
ket aldus. Hoe wie hem verne
tert hz sel werden verheuen. Eū
sūte augustijn seft dat rike gods
men coepet mit armoeden. Eū
hz seft oec dat rike gods is der
armer. want die arme en heb
ben niet in eertrike ende die ri
ke en hebben niet in hemelrike.

¶ Van goertierenheit .xlj.

O goertierenheit is alloe die
leeres legghē een sacht
heit van hertē. Die goertiere
heeft vrede eū ghelellcap mit s
nen euen kersten. want hz can
vredelic wesen oec mittē ghenē
die vrede haten. Eū mit s
zuetē woerden can hi die quae
heyt vanden creatueren breken
eū vrede alloe die wyle man elc
raet Die goertieren heeft oeck
ghemeenlicap mit god onlēz her
want onse heer hoert gherne
die bedinghe van hē. God onse
heer rust gheren in die conl
cie van hem eū hz verdoent hē
eū spreect gherne teghen hem.
Dit navolghende zjn drie teike
nē van dat onse lieue heer me
laem is teghen die goertieren
menschen Dat eerste is wel ghe
proeft hz dat ghelchrouen staet
inden boeck van iudich die ma
niet hoe dat god altoes ontfan
ghelick is die bedinghe vanden
oetmoedighen eū vanden goe
dertieren mensche Dat ander is
gheproeft hz dat daer ghescre
uen staet inden boeck van can
tyka cantorum dat dat ghe
bet vanden brudegom dat is vā

xpistis is sculdich te wese lue
te dat is consciencie vā dē goeder
tierē die altoes is sacht gherust
Dat derde is gheproeft in den an
derē boec der bibelē by moyses
die her de goeder tierē was **T**egē
wie god sprac aensichte tot aen
sichte ghelijc dat een vrient ple
ghet te spreke teghē den anderē
also men in diē boec vint. **D**at
die mensche sculdich is te wese
goeder tierē dat bewijst hē wel
natuere sijn figuer eū die heilg
ghe scriftuer. **E**erst natuer be
wijst dē mēschē wese goeder tie
rē. **W**āt aristotiles die meester
bescrjft dat die mēschē is eē dier
godertierē vā natueren. **E**ū ghe
lijc dat den liebaert by natuerē
is weet also is die mensche by
natuerē goeder tierē **A**nderwerk
die figuer dat is die vorme vā
sijns selks lichaē bewijst dē mē
schē te wese goeder tierē wāt die
mēschē en heeft ghē scerpe tan
dē noch grotē mont noch sāghe
naghelē als ander quader tieren
dierē doen die biten of verzwel
ghen of seure of slaē mer die mē
schē heeft stompe tanden eū cor
te eū enen cleinē mont corte na
ghelen eū een blide aensichte eū
een sachte huut in een teike dat

hi sculdich is te wese goeder tie
rē hi natueten. **E**ū in een teike
van dese so getmē als die men
schē quaet is by werre al anders
ghedaē van aensichte eū schijnt
recht dat by laet die natuer vā
der menscheheit eū wert een
re beesten ghelijc. **E**ū der werre
die heylighe scriftuer bewijst
den mensche te wesen goeder
tieren. **J**eremias die propheet
spreect in den perloen van onse
behouder ihesus xpistus ons le
rende eū exempel gheuende vā
goeder tierenheit aldus. **I**c bin
goeder tieren als een lam dat
mē draghet ter offerhande waert
dele goeder tierē sijn wel salich
want alsoe hem luden xpistus
daer beloest int ewangeli sijn sel
lē besittē dat lantschap van leue
dat is die bliscap van hemelric
ke. **E**ū dat is by drie redenen.
Eerst bider redē dat si in eertri
ke god beletē hebben want sūte
augustin seyt. **G**od en sel nie
mēs besittē sijn dā des ghes
wien god eerst besittē sel hebben
Anderwerk bi dier redenen dat
sijn hoer herte besittē connen
eū hoer moet bedwingen wel
ke die quaede niet en connen.
Ende hier by staet voer gheset

dat goedertierenheit sluut vten
mēsche quaetheit ghelȳc dat sū
te pouwels seyt dat die quade
nē en sellē belittē dat rike gods
wāt si hē seluē niet belittē noch
bedwingē en connē. **A**lso mach
mer hz verstaē eū wel legghen
dat die goedertierē sellē belitten
dat lantscap vā leuē dat dat rike
gods wāt si hem seluen in horē
leuē belittē eū bedwingē connē.
Verduer die goedertierē sellē
belittē dat goet vanden ewelike
leuē in hemelricke hz dier reden
dat hz bezet ghestelic goet heb
hē cōnē belittē eū tȳttelic goet
in eertrike. **D**ie goedertierē can
belitten ghestelic goet dat zūn
duechten want hi cāle crighen
eū vermeerre. also ghz hier na
vūnden selt daermē legghen sel
van lȳdslaemheit int. lo. ste ca-
pittel. **D**ese duechten en can die
quade niet bezettē want al had
de hz enyghē duecht hz soudele
verliesē hz onlȳdslaemheit. **D**ie
goedertieren can oeck belitten
tȳttelic goet want dat goet dēit
hem eū is zūn knecht eū hz or-
bozt in allen saken mit onder-
scheidheyt. **D**it tȳttelick goet
en connen die vracke noch die
ghierighe niet belitten want si

dienen den goede eū sūn knecht
tē des goets eū en dorrens niet
orberen mit bescheidenheit noch
in hoers selfs noot. **W**ant alsoe
lunte ieronimus bescrijft den
ghierighen ghebreekt also wel
dat hi heft als dat hi niet en he
uet. **E**ū ghelȳc dat sūte pouwels
leit dat dese quade eū dese ghieri-
ghe dat rike ons heren niet besit-
ten en sellen moghen. wāt sūn
noch dat ghestelike goet noch
dat tȳttelike goet in eertrike cō-
sten belittē. **A**lso ghelȳc so sellē
die goedertierē dat lantscap vā
leuen belitten dat is dat eweli-
ke leuen. want si god ende hem
seluen ghestelick goet eū tȳtte-
lic goet alsoe hier voer wel ver-
claert is in eertrike hebben con-
neu belitten

Van weninghen .i.

Weninghe is also albertus
die wyle leerre leit een ha-
tē dat dinc datmen beweent eū
dit is oec te verstaen alleen wt
minnen. **D**eser weninghen zūn
iij. manieren. **D**ie eerste weni-
ghe is wt compunciē dat is wt
bezouwenissen van lunden als
die mēsche wt bitterheit vā her-
tē beweent zūn lunden of zūns

euen kerstens lunden. **D**at ander is weninghe wt compassiē dat is als die mēsche weent wt ontfermherticheit op zjns eue kerstens doghen. **D**at derde is die weninghe wt deuocien dat is als die mensche wt bedingē of wt lesen of wt woerdē gods te horē of wt dat hy denckt wat hē xristus ghedaē heeft eū om sin en bitter passie of om dē hoghē loen daer god den mensche toe ghezoepē heeft. eū also daer wt eenre ghesteliker verlaghe nisse valt in eē deuocie eū wert menende. **V**an desen weninghē van desen tranē bescrijft sūte gregorius aldus. **D**at rike gods moeten wy crighen mit onsen tranen dat welke ons god niet sculdigh en is wt onsen verdie stē. **D**ese tranen zjñ seer crachtich eū sterc in bedynghē wāt also sūte bernaert leit sy comē haestelzken voer dat aensichte vanden rechter dat is voer gode eū daer crighen sy zo wat dat si eischen hoer vanden diese willen woeghen doen sy zweghen den onuerwinzken verwinne sy dat is gode eū den aelmachtighē hēnden sy. **D**es dnyghen zjñ die den mensche bezoerē te

wenē. **D**at eerste is dencke om zjns selks lundē eū die te beke nen. **D**at ander is denck om die keptuicheit der werlt ende daer in hebben een verlanghen. **D**at derde is vrese vander hellen. **D**at vierde is denckt om die passie ons heren. **D**at vyfte is denckt om dat medelzden van ons eue kersten. **D**at zeste is denckt om dat hemelliche ryke eū daer toe hebben een begheren. **A**lloe die pelgrim hy willen weent als hy denckt om zjñ lantschap daer hy noch verre of is. **A**lle dese punten staē wel gheproeft by der heyligher scriftuer. **D**ese die nu in eertryke dus wenen zjñ wel salich. want alloe hem luden onse heer beloeft heeft in ewangeli sy sellē namaels vertroest werden. **D**at sel zjñ alsoe sūte augustijn zeit als sy wt mynnen vanden ewighen goede dat titalic goet sellen haten eū der ewigher bliscapen sellen ghebruken. **E**nde dit beloeft hem luden oock cristus in een ander stede in den ewangeli daer hy spreect tot sinen discipulen aldus uwer luden serichyft sellen werden ghekeert in bliscapen.

Wan gherechticheit .li.

Hingher en dorst hebben na
gherechtigheit is alsoe ael
bertus leit een neerstich of een
scep begheerē der gherechtigheit
Van deser gherechtigheit staet
voerghelegt wat sy is en waer
in datle staet. Dat alle mensche
sculdich zyn te hebben dus neer
stich en dus scep een begheerē
ter gherechtigheit. En niet an
ders also neerstelike te begheerē
noch te soekē dat leert ons wel
onse heer int ewangelz daer hy
spreect also. Soect eerst dat ry
ke gods dat is te verstaen int be
gheren. En zyn gherechtigheit
dat is te verstaen int werken en
alle ander dinghe des v noot sel
zyn naden lichaen die sellē v van
god toe werden gheworpē. Soz
ghen wy dā alleen hoe wy god
in gherechtigheit moghē ghedie
nen. En hy sel veel bet belorghē
hoe hy ons sel ghewoeden. Dele
die aldus hebben wt minnē een
neerstich begheerē dat is honger
en dorst ter gherechtigheit zyn
wel salich want also hē ludē on
se heer beloest int ewāgeli sy sel
lē werdē ghelaet en ghewoet dat
is te verstaen vāder spile gods. De
se spile gods is alsoe die ghebū
dige gods soē selue legt int ewā

gelz doē den wil des vaders vā
hemelrike. So wie dā in eertri
ke begheertē soect gerechtigheit
hy sel werdē ghewoet vāder sp
lē ons herē soe dat hi sel doē den
wille des vaders vā hemelrike
En hy sel drinken vanden was
ter der fonteynen die springhen
de is in dat ewelike leuē.

Van ontfermherticheit liij.

Ontfermherticheit is alsoe
albert? leit een duecht bi
der welker men mach verdienē
ofte ghewinnen hemeliche din
ghen om eertliche dinghe. Twe
duechten sijn die seer hoghelic
van god ten vtersten daghe ghe
loent sellē werden dat is minne
en ontfermherticheit wāt min
ne maect ander luden duechten
hoer en ontfermherticheit maect
oec ander luden duechten. hoer
want so wie in minnē staet vā
god en zyns euen kerstens also
die propheet bescreyft inden sou
ter hi is delachtich aen alle die
gheen die god onsen scepper en
maker ontfliē dat is an alle die
goede werke diemen in die heis
lighe kercke doen die is. Ende
ontfermherticheit maect an
der luter duechten oeck hoer.

wāt also sūte pouwels bescreyfe
ghelīck dat die goede mensche
ghesellē of welachtich hebbē ge
weest mit ontfermicheit eū mit
compassiē an hoers euz kerstēs
doghen in eerrike. also ghelīck
so sellē si welachtich sijn eū ghe
sellē an dat solaes eū an die bli
scap die hē ouer dat doghen vā
gode ontfaen sel in hemelrike.
Drie dinghē sijn den mensche be
roerde tot ontfermherticheit.
Dat eerste is ghelīcheit vā na
turen wāt wi hebbē alle een be
gintsel eū wi sijn alle van enen
vader ghemaect eū kintē van
enē god eū wi sijn alle ghebroe
ders ende een vleisch also inden
eerstē boeck der hēbelē staet be
screuē van ioseph eū van sinen
broeders wie ist die ūmermeer
zjns selks vleisch hāten mocht
allomē leit in eē ghemeē woert
als ofmē legghē woude niemēt
niet meer so en sijn wi sculdich
te hatē noch te laten die arme.
Want glaias die propheet rekēt
die arme ons selks vleisch daer
hē ons leert eū leit ald? als du
enen naectē sjet cleten eū en ū
lmaet dñs zels vleisch niet.
Dat ander is pensen eū merken
zjns selks noot eū zjn keitūic

heit want die wensche is lichte
selue in noot of keptiueit in
ghelike saken of in anderē inden
lichaē of in die siel of hi is arm
of hi mochte arm werden of hē
heuet gheweest of sijn outers.
Aldus so mach die mensche be
roert werdē te ontfermen op si
nen euen kersten die in armoe
dē of in doghē is als hi om die
zjns selks pensē. **A**lso die wise
man leert zjn soen wt hē seluē
so henne wat dinē euen kerstēs
noot is. **D**at derde is pensen eū
merken hoe zeer dat god die ar
me mint. wāt hē minte so leet
dat hē rekēt zjn luden also hi
selue. **I**nt ewangeli belijt. **S**o
watmen den minstē dat is den
armē in sinen naē doet datmēt
hē seluen doet. **D**us so is die mē
sche sculdich ontfermhertich te
welē op zjns euen kerstens do
ghen wt drien redenen voerlegt
niet alleē int herte mit compas
siē mer oec mede in werken vā
buten eū mit hulpen. **D**ese wer
ken van ontfermherticheit zjn
glij. dat is wten leuen die geh
lyten zjn die leuen werken
van ontfermherticheit lichaem
lic dese noemtmen dieft. **E**n se
uen werken van ontfermhertic

heit gheestelich. **A**lle dese. **g**iiij.
selbi hier na vonden ghenoeit
Dese die aldus ontfermhertich
zijn op hozen euen kersten die
in hoghe of arme of nader siele
of naden lichaem zijn sijn wel sa-
lich. **W**ant also hem luden onse
ker behoelt int ewangelij sijn sel-
len ontfermherticheit van gode
gherighen. **A**llo sunte augustijn
leit grote salicheit ist ontferm-
ticheit an gode te crighen **W**ant
alle wt gherechticheit en wert
huden daechs niemēt behoude
Want alsoe sunte. **M**an bescreijt
niement en leeft sonder lunde.
Hier omme so is elckē noot dat
hi pijn om ontfermherticheit te
gerighen an gode. **E**n daer toe
isse den opperste en den redelic-
ken raet die wese mach. **H**oe
wie ontfermicheit an god ghe-
crighen wille teghen wie hi mis-
daen heeft en die bouen hem is
dat hg ontfermich si den ghenē
die. **T**eghen hem misdaē hebbe
en ghebulpich sijn den armē die
in noot zijn bouen wien hg is
Die raet ons onse behouder ih-
sus christus int ewangelie daer
hi spreect als die ghen die ons
bewijst den wech hoe god die
vater ons ontfermhertich wese

mach en leit aldus. **S**int ont-
fermhertich alsoe v hemeliche
vader ontfermhertich is **A**ls of
hi legghen woude. **S**o wie ont-
fermherticheit aen god gheri-
ghen wil hg moet ontfermhertic-
heit op sinen euen kerstē werke
Want alsoe int ewangelij staet
bescreuen **W**it wat matē wi een
ander meten soe sel ons god we-
ter metē. **W**ant god is also die
propheet dauid bescreijt een ge-
rechtich ordeler en sterre en daer
toe lylamich en ontfermhertich
Want also die heilige scriftuer
leit. **H**et is gode een gherechtic-
heit en sijn propze natuer ont-
fermherticheit zijn en sparē den
ghenē die op ander ontfermber-
tich sijn **D**ese ontfermherticheit
is recht die sluetel daer men de
hemel mede ondoet. want ont-
fermicheit is alleen die duecht
daer god die sentencie van sine
oertel ten vterste daghe op for-
meerren sel **A**ls in dien dat nie-
ment sonder alleen wt ontferm-
herticheit behouden werden sel
Allo men vten ewangelie mer-
ken mach en hier nae sel moe-
ghen vonden.

Van suerheit van
herten. **iiij.**

Ouerheit van hertē is also
die leerre sūte augustijn
legt die oghē daer mē god mede
siet. **E**n daer by also by seit loe
zjn si leer dol die god onse hert
loekē mitten wewendighē oghē
diemē alleē mittē inwendighē
oghen dat is mit eenre suuer hert
ten siē mach. **D**ie heilighe man
sūte bernaert seit **V**eel ludē zjn
die veel dinghē kennen en si en
kennē hē seluē niet si loekē god
by dese oterste dinghē en si latē
hoer inderliche dinghē en noch
tās is god in hē luden. **D**at is te
verstaē te loekē te kennen en te
vñden. **S**ūte bernaert seit oec
hoe die mensche het hē seluē kēē
hoe by naerre coēt der kennisse
van god **D**rie dinghē zjn die dē
mensche suuer makē van hertē
Dat eerste is te lesē die heilighe
scriftuer want in die oude wet
vñtmē wel ghesguriert indē
anderē boec der bibelē biden la
voer vander tabernacule daer
twe dinghē in warē dats te we
tē scoē spieghel en suuer water
int ghelīcs so wie die heilighe
scriftuer leest en ostaet by vñ
ter in enē spieghel daer by zjn
sunden wt kēt en by vñter int
water daer by zjn sunden mede

dwael. **D**at ander is tranē van
weningē also dauid die prophē
te beschrijft mit minē tranen sel
ic mīn bedde wasschen dats te
legghē mīn consciencie suuerē
Mer die tranen hebbē drie con
diciē sz zjn hert si zjn bitter en
sz zjn alchachtich int ghelīcs
die tranē die den mensche suuer
maken sellē van hertē. **S**i moe
tē zjn hert bi deuociē bitter bi be
rouwenissen en alchachtich by
dat die mensche denckt om zjn
doot want in zjn doot by wert
anders niet dan een affche. **D**at
derde is aelmisse te ghuē want
allomē ghemeenlic seit en sūte
iacop beschrijft. **G**helīcs dat dat
water lesschet trouer also lesschet
die aelmisse die sunden **E**n sūte
lucas beschrijft gheest aelmisse
ende alle dinghen sellen v suuer
werden. **D**rie ander dinghē zjn
die den mensche suuer makē vā
herten. **D**at eerste is het beste
vander biechte daer of dat een
leerre legt. **S**preekt dic wyle
dñ biechte want by der biech
te wert die siele vernuwet. **D**at
ander is die vile van correccien
want ghelīcs dat die vñle tyler
suuert van roesticheit alsoe su
uert correccie therte van smette

Alloe lunte gregorius leit. Dat derde is dat tfernis van tribulacien en van doghen. want ghehele dat tfernis suuert tgout. also suert doghen mit verduelicheit therte van lunden. alsoe in den louter ghelcreue staet. Die aldus suert sijn van herten zyn wel salich. want also hem lude onse heer beloeft int ewageli selle god lie dat is te verstaen in eertrike die waerheit die god is kennen en die goetheit die god is minne en in hemelrike beide der waerheit en der goetheit goeds ghebruken ghelike .

Van vrede .liij.

Vrede is loe aelbertus leit een staet in duechten. in den welken alleen is een gheghenuechte in god sonder weder segghen vanden vliische van der werlt en vanden viant. En alsoe lunte augustijn leit. Vrede is dat einde van alleen duechten. Want bouen vrede en is gheen duecht te crighen. En alsoe lunte abrosius leit vrede is die duecht die ons leit ten eweliken leuen. En vrede is den sekersten wech van salicheit ende is die rechte ewe christi. Also die wijle ma beschriuet alle weghe goeds sijn

verdelic. wat niemant en mach comen te gode het en is dat he hebbe vrede. Mer desen vrede is drieuoudich. Den eersten is de vrede van binne dat is van heten. Dat is als die mensche vter becommertheit vander werlt is ende in god ghevoecht is alleen mit ruste. In desen vrede waer elck wel sculdich te verbliden. alsoe lunte pouwels ons raet. Den vrede van christi verbliden uwer luden herte. Dat ander is den vrede van buten dat is vrede van dinen euen kerste. daer of dat lute pouwels leit dat elc mensche in also veel als in hem is waer wel sculdich vrede te hebben mit allen menschen. Die derden vrede is den vrede van bouen dat is den ewighen vrede van den ewighen leuen desen vreden zyn wij verbegetende. Van dese vrede sprekt glasas die propheet inden perloen van god totten goeden mensche die dat volck gods zyn aldus. Mijn volc sel sittede in scoetheit des vrede. Vrede mach wel gepriest sijn by twee redenen. Erst by dien datmen wel segghen mach dat vrede is een hemelliche tael want christi den ghebenedyde goeds soen die

nten hemel daelde na sijn heilige
gebrisenisse als hi ontsterfelic
was so sprack hy dese tael selue
tot sinen discipulen aldus. **V**re
de sy mit v luden. Die enghelen
spraken tot en herdekens inder
nacht als xpristus den goeds
soe vader maghet gheborē was
Vrede sy in eertrike allen men
sche die goet sijn vā willen. **A**n
derwerk hi dien datmē wel leg
gē mach dat vrede is dat edelste
eū dz precioeste iuweel dat xpūs
ye gaf of lyet in eertrike. want
in sijnre bitter doot so liet hi dit
precioes iuweel sijnē weersten
vrienden sijnē discipulē eū gafē
hē luden als tot enen tresoor eū
testament eū sprac tot hē luden
eū noch hūdens daechs doet tot
allen goeden menschen. **M**inen
vrede gheue ic v minē vrede laet
ic v in een teiken dat xpūs den
vrede ghemaect hadde tusschen
den vader van hemelrike eū den
mensche. **S**o gaf hy ons diē he
lighen vrede. **E**n in een teikē dat
niement tot god comē en mach
sonder mit vrede liet hy ons si
nē heilighen vrede. **D**rie d'ynghē
zijn die den mensche zeer helpē
vrede te cryghen. **D**at eerste is e
nicheyt vā wille dat is als die

meelche sijnē wille voeghet inden
wille gods. **D**it staet gheproeft
inden boec vā iob daer iob spre
ket vander moghentheit eū van
wijshheit goods aldus. **W**ie heft
ten wederstaen eū vrede ghebat
als of hi legghē woude niement
Dat ander is oetmoedicheit wāt
allomen ghemeenlick leit onder
die houerdighe is altoes strijt.
En allomen dat scijnt wel leg
ghen mach. **A**lle dese strijt die
hūdens daechs in eertrike zyn
spruten wt houerdicheit eū niet
minnē der gherechticheit. **D**wel
ke te weten is dat elck soe oer
voerden wille sijnen wille eū
toenen zyn groetheit eū niet ver
draghen wille om die gherech
ticheit. **D**at derde is rusten van
hertē want also voerleit is god
rust ghyern in die herte die goe
dertieren zyn ende vredelick sijn
Ende also die propheete wel be
wijst inden sonter in vrede is
ghemaect zyn stede. **D**rie ma
nieren van vrede zyn die contra
rie zyn den goede warachtighen
vrede die die goede mensche niet
sculdich en zyn te hebben. **D**at
eerste is enen quaden belmette
vrede dat is als enighe mensche
eens zyn in lunden ende daer

in hoer lunden vrede hebben en
ellick enen anderen sterckē in
die lunden. **G**helijc dat pꝛlatus
en herodes vrede hadden als pꝛ
latus xꝛiſtū leinde tot herodes
die eerst onghvriendē wa
ren. **I**n die doot xꝛiſtus wor
de hi ghevriendē als die eēs wor
den en consent droeghen inden
doot xꝛiſti. **D**at ander is enen
ghevrienden vrede. dat is eni
gher menschen scoē spreken of
toenen vā buten. mer van bin
nen so menen si al archit ende
quaet en after den mensche spre
kē sꝛ contrarie. **G**helijc dat iu
das dede die xꝛiſtū verriet mit
ten teikē vā vrede dat was mit
dat hi en culste. **D**ie derde vrede
is enē onghvrienden vrede
dat is als die meeste onderda
nich moet sijn den minsten ghe
lijc als die pꝛelaet moet sijn on
der den ghenē die onder hem sijn
loude of als die reden moet sijn
onder den wille. **D**us ghedani
ghen vrede is argher dan ozlo
ghen. **D**usdanighen vrede had
de abā als hi onderdanich was
peuen en indē verboden appel
heet ten verloeke vā peue daer
het sculdich hadde ghezijn hē
onderdanich te sijn en hꝛ hoer

gheliedende. **V**ier maniere vā
strijden of vā ozloghen vintmē
inde scriftuer die vrede werden
biden warachtighen vrede. **D**ie
eerste onvrede en strijt die een
paerlick is tusschen den vleis
sche en den gheeste. **D**ese strijt
vrede penitencie. **E**nē anderen
onvrede is tusschen god en den
mensche biden lunden en desen
vrede maecht gherechticheit.
Enen anderen onvrede was tusschen
den menschen den enghe
lē en die vrede maecte die ghebe
nedide ghebornisse van onse be
houder ihesus xꝛiſtus. **E**nē vierde
onvrede en een strijt is tusschen
den mensche en sijn euen kerstē
en die strijt seic ghedoelamic
heit. **D**ese die hier ald? vredelic
zijn sijn wel salich. wāt also hē
luden onse heer beloest int ewā
geli. **H**z sellē die kindere gods
gheheten sijn. **S**unte augustijn
leit dat die mēsche zijn gherech
telick vredelic in hē seluen die
alle die bezoerten vander siele
onderdanich hebben der redenē
en anders niet en willen noch
en loekē noch en doen dan die
redē bewijst en al die ghenuech
ten vā den vlijche hebben be
dwonghē onder dē gheest. **D**ese

syn wel die kint der gods also hi
sezt want in hē seluē en is niet
dat teghē god is. Mer in hē lu
den is altoes die reden onderda
nich der waerheyt dat is god.
Hier zyn recht alle duechten in
diē mēsche voldae also voerlegt
staet. Wāt sunte augustijn leit
dat dit is dat leuē van enen vol
maecten goddelikē mensche.

Van ghedoechlamicheit lo

O ghedoechlamicheit is also
sunte gregorius sezt ene n
duecht bi der welker alle ander
duechten werdt gheproeft. Dus
loe is ghedoechlamicheit een ghe
meen duecht en hier bi leit men
dat mer vñ. salichidē en syn sō
derlinghe daer of gheleit is een
ghemeen. dat is dese ghedoech
lamicheit daer ick nu of legghē
sel. Die ghedoechlamige is wijs
in drien saken ghestelic dat wi
mie god delachtich willen zyn
aen sine passie aen zyn liden so
selle wy delachtich werden an
sine verrisen aen syn solaes en
aen zyn vertroesten. Onse heer
spreekt int ewangelie van dese
woerde en van deser ghedoech
lamicheit. Salich zyn si die per
secucie liden om die gherechtic

heit want hem luden is dat rike
gods. Dit woert is elc wel scul
dich te merken dat dese persecu
cie en ander liden moet zyn ghe
leden wt minnen der gherechtic
heit selmer loen of ontfaen van
god. Ende niet om den strijt van
eertlichen goede daer die heren
huden des daechs leer om stry
den niet wt minnen der gherech
ticheyt dat is te duchten en wt
ghebreke die si hebben. Mer die
wile wt groetheit ende wt enen
quaden wille. En niet als ander
enighe luden beide groete mid
del ende clegne die huden des da
ghes veel in liden comen om
den prijs vāder werlt te ghecri
ghen of om dat goet van eertlic
ke qualick te ghecrighen of te be
litten of wt broncken scap of be
outamelcker wandelnghe of
in onluveren leuen of by ouer
dadighen woerden. Ende bi dat
si hē seluen niet kennē en wille
noch niet verdraghen en wille
van horen euen kerstē. Dese en
liden niet om die gherechticheit
Mer om hoer selfs quaetheit
doē of sy legghen een ander en
ghelijck en men doet hem luden
of legghen. Men belieghet hem
luden of si belieghē ander luden.

En dus en moghen sy den loen
 van god niet hebben daer of. wat
 onse heer seit daer int ewangeli
 totte mensche. Salich seldi sijn
 als u die menschen sellen hebben
 ghehaet ghevloect en persecu-
 tie ghedaen en al quaet gheleit
 van u om my. en u dan beloghen
 sijn blide ende verhoghet u in
 dien daghe. wat uwer luden loen
 is groot in den hemel. Mer wie
 men quaet seit en niet en belie-
 ghet of die in doghen coemt niet
 wt minne der ghyrechticheit mer
 wt zyns selts onghoordinere-
 heit van leuen. die en sellen niet
 gheloent sijn van god. want god
 en is hoer luden waer omme niet
 het en waer dat si hem luden be-
 keerten van horen quaden wille
 en van horen quaden leuen en ghe-
 willich verduelich worden in
 horen doghen. en nament wt
 minnen in correccie ouer hoer
 lunden en dencken om een woert
 dat onse heer van hem seluen spreect
 bidde wijle man aldus. Die. Ick
 minne begripic en castie dat is
 te verstaen niet doghen ghelyc
 dat men liet dat die vader castigt
 ende corrigiert zyn kint dat hy
 mine.

**Vanden leuen wercken van
 ontfermherticheit .lvi.**

Noe dat voer van ontferm-
 herticheit als vander vif-
 ster salicheit gheleit is. Nochtan
 nader diuisie ofte deelinghe
 van dese boeck loe volghet nu te
 beclaren welc die wercken van ont-
 fermherticheit sijn. wat sy ons
 leren wat wy onsen euen kersten
 sculdich sijn. Dese wercken van
 ontfermherticheit zyn. xliij. dat
 is te weten leuen lichaemlike die
 men ghemeenlike noemt. en le-
 uen gheestelike. Die leuen wer-
 ken van ontfermherticheit lich-
 aelic zyn dese. De hongherghen
 te spilen. Den dorstighen te la-
 uen. Den naecten te cleden. Die
 arme pelgrimmē te herberghen
 Den siecken te wanden. De gheu-
 ghen te lossen. En die dode te be-
 grauen dese sijn alle creatueren
 sculdich te wercken op horen e-
 uen kersten neerstelike also ons
 onse heer god wel bewijst int
 ewangeli die van hem ten vter-
 sten daghe een ordel mit ont-
 fermherticheit hebben willen.
 Wat also sunte. Iacob belescht
 Een ordel sonder ontfermhertic-
 heit sel hem ghelien die gheen
 ontfermherticheit ghewocht

en heeft in anderen. Die leuen
wercken van ontfermherticheit
gheestelic sijn dese Verhuen de
ghenen die ons mildaen heeft.
Begrÿpen wt minnen en corri
gieren die ghene die mildoen.
Bliden voer die lundaer. Ierē
den ghenen die onvroet is bera
den ten ghenē die onberaden is
en die twifelt verbliden en ver
troesten den ghenen die in we
ninghe en in sericheit is. En cō
passie van herten hebben op al
le die ghen die in lidē sijn. Wā
desē leit sūte ambrosius wel dat
drie manieren zÿn van aelmil
sē. Die een is lichamelic en dat
is ten ghenen gheuen die noot
heeft. Dat ander is gheestelic en
dat is ten ghenē verghuen die
mildaen heeft. Ende die derde is
den ghenen die in lunden is be
grÿpen en corrigieren ende ten
weghe van salicheit keren. Die
dese drie voerseide manieren vā
aelmissen wel mercken woude
hÿ louter in vÿnden belloten al
le die veertien wercken vā ont
fermherticheit voerseit. Want
die leuen lichamelike leren den
mensche den ghenen gheuen die
noot heeft. En die leuen gheeste
like voerseit leren den mensche

of ten ghenen verghuen die mil
daen hebbē of ten ghenen berō
pen en corrigeren die in sun
den sijn en ten weghe van salic
heit helpen bi bedinghen of bi le
ringhen of bi troeste of by rate
of by compassien van herten.
En bi dat hi verdraghelic si toe
hem waert bekeren den ghenen
die vten weghe was en in lunden
den ghelegghen heeft. Dese zÿn al
le creatueren sculdich te werckē
op horen euen kersten also ons
wel bewÿst staet in tot veelre
steden in die heilighe scriftuerē
Mer voerwaer veel ludē conne
le qualic werckē noch en wille
le niet wercken op horen euen
kersten. Ende dat coemt bi dien
dat sise niet wercken en willen
eerst op hem seluen. Wane also
int ewangeli staet bescreuē. Die
op hem seluen wreeet is ende on
ghenadich dat is te verstaē sijn
re sgele. Hoe soude hÿ op enen
anderen zÿn goedertieren ende
ontfermhertich. Als of hi legghē
woude dat en mach niet zÿn.
Want alloe lunte augustÿn leit
Die gheordinierdelick aelmisse
ghen wille hi is sculdich aen
hem seluē te beginnen en sÿne
sgele sgele te gheuen dat is te

verstaen zynre sielen ontferm-
hertich te welen en hem te be-
keren tot god mit warachtighe
bezouwenissen. Dit raet ons
wel die wyse man daer hy spre-
ket totte sundaren aldus. **H**ebt
ontfermhertichheit op dñn se-
le en ghelieve goede als of hy leg-
ghen woude. **N**ient en mach
god ghelieven noch alle die wer-
ken van ontfermherticheit die
die mensche doet op den ander
die en moghen god niet bequa-
melic welen en sy dat hi een
compassie en een ontferm-
herticheit heeft op zyns selfs se-
le die leer belundrecht is ende van
dien sunden hem te luieren wa-
rechtelike doch teerst bestuere

Vanden drien raden der ewan-
gelie int ghemee .lvij.

Ophelpen vanden staet van
gherechtigheit en een deel
van dat daer toe behoert. **P**u-
moeten wy belien vanden staet
van volmaechheit. **D**en welken
is den staet van rade en van son-
derlinghe ghiften van goede.
Tot desen staet behoeft ons dat
wy kennen welc si zyn die rade
der heyligher ewangelgen. **D**ie
ghiften des heylighen gheests.

Onder die ander rade der heylig-
her ewangelien so zyn der drie
sonderlinghe bouen allen. **D**aer
alle heilighe religiose also sunte
bernaert leyt opghesobiert zyn
dat is onder ghehoerlamicheit ar-
moede en luereheit. **W**ant also
hy leit in heilighen religiose ar-
moede is recht dat fundament.
Suereheit is die wech en ghe-
hoerlamicheit is dat deusel. **V**an
alle desen sel di vonden hier na

Vanden drie raden der ewan-
gelie sonderlinghe **V**an ghehoer-
lamicheit .lvij.

Oghehoerlamicheit is alsoe
sunte augustijn leyt een
wille van te doe dat ghebot des
ghrens die bouen he is. **E**n also
sunte augustijn leit ghehoerlamic-
heit is vter hope vanden ewelg-
ken loen een verlochenen van
den properen wille ghehoerla-
micheit is die lesse of die lerin-
ghe van christo. **W**ant christus leer-
te ons ghehoerlamicheit int be-
gintsel van synre leringhe als hy
in eertryke ghecomen was daer
hy int ewangelie sprecht aldus.
Ic daelde vandē hemel niet om
dat ick doen soude minen wil-
le mer den wille des vaders van

hemelrike die mi gheleint heeft
Oec so leerde ons xpus ghehoer
samicheyt in die tijt van sijnre
bitter doot als hi die werlt liee
doe hz sprac tot sine vader ald?
Vader niet also ic wil so en mo
et ghesce mer also ghi wilt ghe
hoerlaemheit is die leer van he
melricke die. vij. graden of. vij.
trappē heeft also lunte bernaert
ozcont. Dat eerste is gheern doe
datmen hē beueelt van sine op
perstē sonder enghz wederpor
richeyt also lunte pouwels dede
doe hi seide tot onse heer als hz
en bekeren soude. Heer wat wil
ic makē als of hi legghē woude
ic bin bereit te doe wat ghi mi
wilt ghebiedē. Dat ander is dat
mēt doet simplic en sonder ghe
vestheit ghelijc dat dede die pro
phet dauid die van hē seluē sprac
Heer ghelijc een mule bin ic u
datis te vstaen ghehoerla want
gelijc dat die mule of dat peere
eē last draghet sonder ondersceit
te wetē wat hz draghet gout of
mole also is die warachtighe ge
hoerlamighe sonder ondersceit
sculdich te doe so watmē hē ge
biet van sine opperstē wāt also
lūte augustijn selet. hz en he est
niet te liē watmē hē gebiet mer

hi heeft alleē te sien dat hi doet
datmē hē gheblet. Dat derde is
datmē doe blidelike alsoe dede si
mō cyreneus die dat cruce ons
heren droech tē berghe wert van
caluarien sonder murmeren.
Dat vierde is datmēt doet haef
telic en datmēt niet en sette in
eenre verste. Alsoe lunte peter
en lunte andries zijn broeder te
den die ter stont alle onse heer
riep hz lietent scip en nette en
volchden hem na. Dat vijfde is
datment doet manlick also lū
te peter dede als hz seide tot on
sen heer. Heer ic bin bereit mit
u inden kerker te gaen en indē
doot. Dat sesste is datmēt doet
oetmoedelic en sonder verweēt
heit alsoe die discipulen xpistg
deden ter leringhe van hem die
int ewangeli spreect aldus. Als
ghz al selet hebbē ghedan dat u
gheboden sel zijn so seget dat ghi
onnutte knechtē zijt. Die seuen
de graet van ghehoerlaheit is dat
mēt doet ghestadelic ghelijc dat
onse behouder ihelus xpistus
dede die sinen vader ghehoerla
mich was totter doot. Daer of
bat lūte augustijn spreect ald?
Ghetencht leit hz broeders dat
xpus om dat hi niet verliese en

loute ghehoerlamichheit so heeft
hy ghegheuen zijn leuen. **D**e
le ghehoerlamichheit is recht die
slotel van hemelrike. want ghe
lyck dat bider houerlichheit van
adam ende van zeuen in dat is
dat ghebot gods brakē die duer
van hemelrike ghesloten wert
Allo ghelyc soe is hi ghehoerla
micheit die duer van hemelri
ke weder ontdaē in een tegken
nā dē so gaf onse heer god sū
te peter den slotel van hemelri
rike. **O**m dat sunte peter was
ghehetē simoen. **E**n simoē luut
alio veel als die hoerlamich is.
Als of god daer in ons gheuen
woude te kennē dat die ghehoer
lamighe den slotel van hemelri
ke heeft ghehoerlamichheit is ge
lyc den scepe wāt ghelyc dē ghe
nē die in eē scip is dat hi altoes
naeckter stede of ter hauē daer
hi toe heghert te sijn **E**n ghelyc
dat dat scip altoes vaert ende hi
rust. **A**llo ghelyc die int scip is
nā ghehoerlamichheit hi doet altoes
zijn profijt in ghestelike goede
en naect ter hauē vādē ewighē
leuen soe wat hy doet waer hy
laept of waect eet of drinct of
rust of iet doet wāt die bouē is
heftē te bestuerē en niet hy hē

leuen **D**es dinghen sijn die dē
mensche leer helpen dat hi ghe
hoerlamich is ende bligue. **D**at
eerste is oetmoedichheit en clez
nichheit ghelyc datmen liet dat
een roei die lanck is en smal en
clein die is boechlaē werwaere
datmen wille. **D**at ander is goe
de ghewoente en dat hi niet en
pleecht te wederlegghen ghelyc
datmē liet datmē een peert die
wille berijt en tot allen siden ke
ret waer hi het niet wederspo
rich zijn en sel als het daer in is
broken sel zijn ende dat langhe
gheploghen sel hebben. **D**at der
de is die minne gods ghelyc dat
mē iset dat was morwe wert
teghen tuier en dan machment
keren en wringhen en winden
daermen wille. **A**llo ghelyc so
wie onstekē is mitten uer der
minnen gods hi is gheboechlaē
morwe en onderdanich tot wat
dynghen datmen hem ghebiet.
Dat vierde is vermaetheit der
werlt ende datmē den wille of
trecke van allen lichameliken
dinghen ghelyc datmen liet dat
een vacht op een perle hāghen
de dat hart ende stieborich wor
den is. **W**oude ment morwen
en lachte makē mē moet teerst

wander peertelen trecken. **A**lloe
ghelijck so ist nootlabelick den
ghenē die warachtich gheboer
laem welen wil dat hy hem sel
uen mit allen synen sinnen en
begheerten of trecke van allen
titeliken dinghen en alloe ons
die propheet dauid leert inden
louter zyn herte altoes bereyt
hebben dat is te verstaen in on
derdanicheit om te doen datmē
hem ghebiet. **D**at vijfte is die
gracie ons liefs herē ghelijc dat
men leit dat een leer als het ghe
smouten en werm ghemaect is
loe ist morwe en gheboeclaem
alloe ghelijc so is die mēsche ghe
willich onderdanich als hy vā
binnen bestreke is mitter olge
ter gracie ons liefs heren. **D**at
seste is dat den mensche goet is
en leer helpt dat hy sy en blijft
onderdanich dat is die onderda
nichheit vanden ghenē die bouen
is en die goede mate die zyn pre
laet gheuen can. **G**helijc datmē
bescreuē vint indē eerste boec
der bybelen dat god onderseid
dich was int ghebot dat hi gaf
adam en geuen. **W**ant hy ver
boet hem luden en oerloft dat
si souden etē van alle den vruch

ten die int paradys stonden so
der alleen vander vruchte van
enen boom. **D**it is dan een van
den oppersten raten der heglis
gher ewangelz die raet van on
derdanicheit en van oetmoedic
heit. **D**ese is ons van onsen be
houder ihesus xpristus bewijst
teghen die houerdicheit vā les
uē die een vanden drien sunten
is die in die werlt meest reg
neren. also sunte ian orcont en
alloe voer gheleit staet **D**ese raet
bewijst ons onse behouder int
ewangelz van sunte mattheus
daer hy spreect aldus. **D**ie mē
volghen wil hy lochene zyns
sels dat is hy laet sinen wille
en setten inden wille van synē
prelaet. of vanden ghenē die hē
te ghebieten heefften willen te
lochene en onderdanich te syn
is rechte een grundel daer dier
mensche den hemel mede ont
sloten is. **G**helijc dat sunte ber
naert wel orcont en sege aldus.
Neeft of dinen properen wil
le en het en sel gheen helle zyn
dat is te verstaen tot des gheens
behoef die alloe onderdanich en
oetmoedich gheworden is.
Van armoede .lij.

Armoede is also een phyllo-
sophie seyt. **M**oeder vā heilichheit en vā salicheit sonder sor-
ghe. **D**ese armoede daer die phyl-
losophe veel of seyt en is anders
niet also albertus ghenoech seyt
dan een verlochen van proper
dinge te besitten. **E**n dese armoede
is recht een vermaden van-
der werlt en vā hoghen dinghē
Want also lunte augustijn seyt.
Armoede is den prijs daermen
hemelrike mede coept. **E**n alsoe
sante gregorius seyt. **D**at rike gods
is also veel weert als du hebste
Hier hi schijnt het wel dat is so
wie hemelrike besittē wille hē
en moet niet loecken noch be-
gheeren rijkeit te besittē. **W**at
also ons int ewangeli staet ver-
claert dat die rijkeit is dat stric-
des viants daer hi den mensche
mede treckt in weelden vanden
lichaem in erē vander werlt in
behaghenheit en in idelheit. **E**n
hier in hout hi en gheuanghen
dat hi ten rike gods niet comen
en mach. **D**it staet ons van lunte
pouwels bewijst. **a**ld? **D**ie
begheeren rike te wesen si val-
len in dat stric en in die temp-
tacion des viants dat is te ver-
staen die rijkeit begheere te be-

sitten of te ghecrighen teghen
hoer salicheit of hē dat hē hoer
herte te leer aē dat goet legghē.
Dit ist dat lunte augustijn seyt
also voerseit is. **D**ie rike en heb-
ben niet in hemelrike dat is te
verstaē dese rike die aldus tgoet
van eertrike minnen bouē god
ende hoer herte daer aen setten
bouen der salicheit vā hoerre sie-
len. **E**n die arme en hebbē niet
in eertrike alsoe daer lunte au-
gustijn seyt dat is te legghē **D**ie
warachtich arm wille sijn die
en is in eertrike niet sculdich te
besittē. **J**a mit herten mit min-
nen ende mit groter ghenuech-
tē. **M**er al sijn herte al sijn min-
ne ende al sijn ghenuechte is hē
sculdich te hebben in god en in
dien dinghen daer hi mede tot
god comen mach **D**ese heilige
armoede loude oec die rijke mo-
ghen hebben van god op dat hē
woude doen alsoe die propheet
dauid leert indē louter die spre-
ket aldus tottē rike **A**l sijn uwe
rijcheit ouerloede en wilter u
we herte niet aen legghē **D**ie ar-
me sijn gheeroepē ter hemelscher
maeltē daer die ghierighe ende
sluere en die houerdighe niet
weerdich en sijn te comen also

ons wel beteikent staet int ewā
geli en gefigruert. **H**oe dat veel
menschen tot dier maeltijt ghe
noet waren si lochten onsculdē
en wouder niet comen. **E**nighe
hadden ghecoft vijf paer ossen
en die mosten sy gaen bestellē
en alsoe en mochtē hier niet co
men tot dier maeltijt noch en
wouden. **S**y desē zyn beteikent
die ghierighe. **D**ie ander haddē
ghenomē een wijf en daer om
en mochtē hier niet comen. **S**y
desē zyn beteikent die onluuere
Die derde manier vā luden had
dē ghecoft een stat en die mostē
sy gaē sien en alsoe en mochtē si
er niet comē. **S**y desē zyn betey
kent die houerdighe. **D**aer heet
god sinē knecht dat is sinen en
ghel dat hi sel brēgē in die feest
vāder eweliker bliscap arm cre
pel en blinde. **D**ie arme zyn in
dat alre sekerste leuē wāt hi ac
moede en risē gheē stridē die ar
me en ontsien gheen dienen zi
en ontsiē niet die tēpeelste. **M**er
die rike hebbē dulghedaen liden
Die arme sijn oec alre best ghe
rust van hertē wāt alsoe elc wel
merkē mach dat die rike hi desē
goede vā eertrike dat sy mit on
ghoordineyder mi nē besitten

dicwile in groter onrustē zyn.
Daer is die ghewillighe arme
altoes in grote vrede. **B**eide dese
punte staē wel gheproeft hi die
woerde dat die heilighe mā sun
te bernaert leit aldus. **D**at goet
van eertrike allment besiet het
last allmēt mint het helm et en
allment verliest het verleericht
Die arme draghen een teikē vā
xpriſto onse behouder dat is ar
moede. **H**ier mach elc merkē en
leren dat mē vter heilighe ewā
gelij neemt dat onse behouder.
ihesus xpriſtus was ghelet vā
god den vader tot een teykē als
daer alle menschen aen louden
hebbē ghenomen exempel en
forme van leuē. **W**ant alsoe die
enghel ons herē sprekende was
tottē herdekyns inder nacht als
xpriſtus den ghebenedidē gods
loen ghebozen was doe hi hem
luden grote bliscapē boetscapē
en seide dat in dier nacht voers
waer was ghebozen allen goe
den menschen die behouder ihe
sus xpriſtus in die stat van da
uid dat was in bechleem. **E**nde
dat soude zyn een litteiken hem
luden dat dat waer waer dat sy
daer comē soude sy louden vñ
den een kōndekyn ghewonden

in iudekine en geleit indē crib
be. Si desen drie punten so mo
ghen wi wel verstaē dat xprist
? is ons ludē ghegheue nā god
den vader in drie tekenen. dat
is in eē teikē nā oetmoedicheit
en dat moghen wi verstaen bz
dat den enghel seide den herde
kens dat si daer vjndē soude eē
kijndekijn in een teken van ar
moede en dat moghen wi ver
staē hi dat si dat vondē ghewō
den in iudekine. En in een tei
kē nā suuerheyt en dat moghen
wi verstaen hi dat si dat vondē
geleit in die cribbe wāt die crib
be is scerp en daer hi vstaet mē
scerphyt nā penitēciē bider wel
ker mē suuerheyt behout. Per lei
der also rechtwoert daer in die
selue ewāgelz staet gheclaghet
desen teikē die welke xprist? is
so wederlegghē veel ludē en dat
sijn die minnes der werlt want
die houerdighē die die eer vāder
werlt minnē die wederlegghē
dē teikē nā oetmoedicheit. Die
ghierighe die tgoet minnen die
wederlegghē dē teikē nā armoe
dē. En luxuriēs mēschē die die
ghenuecten van hore lichaem
minnē die wederlegghē die teg
ken van suuerheyt. Armoede is

die ander raet der heilighe ewā
geliē die ons nā xpristo bewijst
is teghē die ghiericheit die een
vanden drie lunden is die in
die werlt meest regnerēde sijn
Alloe sunte ian leit. Dese raet
bewijst ons onse behouder int
ewangeli dat hi spreekt totten
ionghelinc die hē vraghede wat
bz soude moghen doen daer bz
dat ewelike leuen mede soude
moghen belitten. En god seide
hout die tien geboden en of du
wilste volmaect sijn gaet ende
vercoept dattu hebste en ghuet
den armen ende du selste hebben
een tseloer inden hemel

Dan suuerheit .lx.

Suuerheit is also sunte ber
naert leit een enghelick le
uen. Suuerheyt is ghelikeit in
die heilighe scriftuer bider lelie.
Want ghelijc dat die lelie heeft
lesse bladerkine die sijn nā wite
ter verwen ende les greine die
zjn van roeter verwen. Alloe
ghelijc soe heeft suuerheyt daer
soe volmaect is bezde scaemel
heit naden lichaem ende onbe
lmerheyt gnt herte dat is enen
wille van niet meer te wille te
mildoen. Die witte bladerkine

ghelijc der snee die sijn bereikent
by die scamelheit naden lichaem.
En dier blaterkijns zijn ses in
een telken dat zes dinghen zijn
die noetsakelic sijn der suuerheit
naden lichaem. **D**at eerste is
soberheit vā eten en van drinc
ken. en sonderlinghe van wijn
Vier of leit sūte ieronim? **E**n
meecht vlie dē wjn also le vlie
loude venjn. **E**n sūte pouwels
verbiet wjn drinckē bouē ma
ten. wāt alsoe hi leit daer sprut
luserie. **D**at ander is scerphit
van clederē. **W**ant also ons die
heilighē mā sūte bernaert hiet
ghedēckē hoe die kaerde scerper
is hoe dat lakē datter mede ghe
kaert is sachter wert. **E**n alsoe
ghelijc hoe die mensche scerper
cleder draghet naest sinen lichaem
en min behaghelecht van
buten soe hi bet suuer blijft **D**at
derde is neersticheit in iet goets
te werckē. **W**ant also wel ghes
proeft staet inden anderē boeck
der coninghē vā dauid die mie
rias wjē miltēde. **V**edicheit is
noetsel vā onsuuerheit. **D**at vier
de is dat hi wachte sijn sinnen
en hem behoede vā iet te horen
of te siē daer ghenuechte in leit
want dat is recht die wech ter

onsuuerheit wert **A**lso wel ghes
proeft staet inden eerste boeck
der bybelē vā dina iacobs doch
ter. die by horen vutgaen en by
horē sien viel in onsuuerheit en
wert ghecorrumpiert. **D**at vijf
ste is mate hebbe in sine wordē
en sonderlinghe van luserissen
woerden ende van ontscamelen
Wāt luserie verblift rechts al
so die leeres legghen in onsuue
ren woerden en in onstichtighē
En die also die heilighē mā sūte
pouwels leit quade spraken bre
kē goede leden **D**at sesste bladekē
is datmen vlie alle oersaeck vā
dier vulre sundē. dat is dat een
man die suuer leuen wil vlie al
le stonden en steden en enicheit
mit wiuē te sijn ende hoer ghif
ten en hoer iuwelē tontfaē. **E**n
een. **J**ancouwe die suuer bli
uen wil volge en ontsiet hoer vā
allen mannē. **w**ant sūte ber
naert leit **M**eechde die warach
tighē meechden sijn die sijn scul
dich altoes te sijn veruært en te
scuwen allen mannen so waer
li sijn. en altoes duchtē en wel
nergent leker te zijn. **D**it staet
wel ghesproeft inden boeck der
coninghen bi thamer dieghelcā
de leffert wert van horē broet

amon by die datle alleē was in
zjūre camer. In dese lelge zjū
oec les greinē die sijn van roe-
ter verwe ghytē den goude. Si
dese les goudine greinē is betei-
kent die onbelmetheit eū die lu-
uerheit van herte voerleit. Wāt
also die wile mā leit teghē die
siele die suuer is en mach wese
ghē comparacie noch vā gou-
de noch van preciosē stenē. En
hier hi alsoe wy mercken mo-
ghen vter ewangelien diemen
leest vanden meechden soe is de
se suuerheit oec gheliker bidē te
loer. Mer desen trelor dese lu-
uerheit is mit gode herte weert
daer by is menle sculdich te mī-
nē. Suuerheit is een trelor die
in een herte broelch wat is daer
by is menle sculdich leer nauwe
te wachtē. En suuerheit is een
trelor die daghelic mit hore
meeste vānt dat is mitte lich-
aem welen moet eū daer by is
mer seer sculdich voer te duchtē.
Dat dese suuerheit is voer god
leer weert dat staet ons wel ge-
proeft by dien dat die staet vā
suuerheit is vā god hoeghelic
houen anderen staten gheloent.
Wāt daer int ewāgelij vā onse
behouder ihesus xristus den ghe-

nen die in echtscap sijn heloefe
staet dertich vout eū ten ghenē
die in wedulcap in continenci-
en. dat is sonder mildoē mit ho-
ren lichaem staen elastich vout.
Der staet der suuerheit vā meec-
den beloefe hondertvout. Dese
suuerheit sel in hemelrike van
god oec hoghelic werden ghe-
croent. Want drie maniere sijn
van salighen die mit god in ho-
ghen loen ghecroent sellē wer-
den. Dat sellen sijn die meechde
die mertelaers eū doctours dat
sijn die leerres vander heyliger
kercke. Dese raet vā suuerheit
bewijst ons onse heer int ewā-
geli vā lūtelucas daer hi spreect
aldus. Sint lūbi vestri precine-
ti. dat beduut also veel als uwe
lenden wese op ghescont. Als of
hi legghen woude also sūte gre-
gorius exponiert bedwngghē
mit suuerheit die luxurie vande
vleische. Want vten lenden soe
spruut die luxurie. En dese raet
van suuerheit leert ons wel sū-
te pouwels daer by spreect al-
dus. Het is goet den man dat hi
ghenē wive en ghenake. En hi
leit daer na. En meecht al hiltet
si si en mildoet niet mer na mī-
nē raet sy sel saligher zjūn blifē.

Iy also dat is te verstaen in suer
 heit. **E**n dese suerheit is den der
 den raet der heiligher ewangeliē
 die ons vā onse behouder ihesu
 xpūs bewijst is teghē die ghe-
 nuechte vāden vleische die een
 vanden drie lunden oec is die in
 der werlt meest regniert. **A**llo
 lunte ian bescreijft en voerleit is
Ous so zyn drie raden der heili-
 gher ewangeliē sonderlinghe vā
 xpusto ons bewijst teghen die
 drie groue sūde die in die werlt
 regnierē also voerlejt is. **W**ant
 hoe dat veel ander heiligher radē
 en manierē van leuē ons int e-
 wangely van god staē bewijst
 nochtans om dat ghelijc dat wt
 dese drie lunden voerlejt dat is
 houerdicheit ghiericheit en ghe-
 nuechte vāden lichaē alle ander
 sūden daer wt sprutēde zyn dat
 is also gelijc so wi dese drie ra-
 den voerlejt volmaectelic helde
 en daer in leuede by soude alle
 die ander volcomē so en bewij-
 ster ghemeelike die heilige scrij-
 tuer mer die drie voerleit als die
 ghe die gemeē zyn en recht als
 een wech tot alle den anderē.

Vanden leuē ghifte des heily-
 ghe gheests int ghemeē .lxv

D volghet te weten die
 leuen ghyften des heily-
 ghe gheestes die zyn dese alloe-
 glas die propheet ons noe-
 met. **M**er hoe dat hise ons noe-
 met vanden opperster neder-
 waert tot beter verstandnisse
 van dien loe staen Iy hier ghe-
 noemt vanden nedersten op-
 waert aldus. **D**ie ghyften van
 vresen. **D**ie ghifte van goetwil-
 licheit. **D**ie ghifte van wylheit
Die ghifte van sterchejt. **D**ie
 ghifte van rade. **D**ie ghifte vā
 verstandnissen. **E**nde die ghif-
 te van goddelijker smake. **D**eser
 ghyften des heilyghen gheestes
 voerleit zyn leuen by twee re-
 den aldus. **F**erst by dier reden
 dat leuē hoefslunden zyn want
 teghen die leuen hoefslunden
 zyn ons van god ghegheuen de
 le leuen ghyften des heilyghen
 gheestes voerlejt also ons die
 wyle leerre aelbertus en ander
 wel legghen om dat bi elker vā
 desen ghiften wt ons lunden sou-
 de werden ghyfsten een van
 den leuen hoefslunden. **S**o dat
 die ghyft van vresen wt ons
 soude steken die sūde van ho-
 ueerdicheit. **D**ie ghyft van goet
 willicheit den die sūde van nize

Die gheest vā wylheit die sūdē
van quaetheit. **W**ant quaetheit
is recht eē verwoetheit eē niet
wylheit. Die gheest van sterck-
heit die sūde vā traetheit. Die
gheest van raede. Die sūde van
ghiericheit. Die gheest vā ver-
standnissen. **E**n die gheest vā
goddeliker smake die sūde van
lucurien. **A**nderwerf soe zyn de
ser ghiften des heilichs gheests
leuen oec by vier reden datter
den leuē van contemplacien be-
hoert drie toe eē dē weerliken
leuen behoert vier toe. **W**ant
dien mensche die een volmaect
leuen dat is cleuen vā lōdlaem-
heit leiden sel hem behoert toe
dat by die mogheheit gods ont-
lie die waerheit gods versta eē
die goetheit gods smake. **D**it sijn
drie ghiften vā vresen die ghif-
te vā verstandnisse eē die ghif-
te van goddeliker smake. **E**n lo-
wie in een goet werckelic leuē
dat elcken mensche te minsten
noetfakelic is leyde sel hem be-
hoert toe dat by hebbe goetwil-
licheit om te wercken eē vroet-
scap om te connē wercken dat
goede. **E**n hē behoert toe hi heb-
be stercheit om te wederstaen.
En raet om te cōnē weder staē

dat quade. **D**it zyn oec vier ghif-
ten. Die ghifte van goet willic-
heit. Die gifte van vroetscap.
Die ghefte van stercheit. **E**n die
ghifte van raede. Die leuen ghif-
tes heilichs gheests sijn wel ghe-
lyc den leuen salicheit daer voer
of gheleit staet. **W**ant allo sūte
augustin seite dese leuen ghifte
des heilighē gheest werckē recht
inden mensche die leuē salicheit.
Wat die gheest vā vresē werct
inden menschen die leuen salic-
heit vā oetmoedicheit die welc-
ke is begintel van salicheit eē
die eerste salicheit. **W**ant allo
sūte augustin exponiert. ende
sūte pouwels leert oetmoedic-
heit en is niet anders dā god ont-
lien eē gheē hoghe dinghē sma-
kē. **E**n dese vrese gods is is wel
begintel van salicheit. ghelyck
dat oetmoedicheit also die wylse
man bescreijt daer by spreecke
aldus. **S**alich is die mensche
die altoes staet inder vresē gods.
Die gheest van goetwillicheit
werct inden mensche die salic-
heit vā goedertierenheit. **W**ant
als die mēsche god ontliet daer
wert by god soeckende in hem
seluē eē inder heiligher scrifteuer
goetwilliclike daer toe so moet

hi hē gheue goetertieren en niet
wetsporich om die heylighe
scriftuer te verstaen. En die doet
die gheest van goetwillicheit wat
also lunte augustijn leit so wie
loect goetwillicheit hē eert die
heilighe scriftuer en hē en begri
pet niet in dat hier niet in en is
staet en dat is te welē goetertie
re. Die gheest van wijsheit werct
inden mensche die salicheit van
weninghen want als die mens
sche god loect in hē seluen en hi
vint dat hē verre is verceiden
van god mit sinē menichvoudi
ghen lunden. Van so wert hē be
roert te wenē om die lunden en
dit doet die gheest van wijsheit
dat is die kennisse van hē seluē
Want also lunte augustijn leyt
sprekende inden perloē van god
totten mensche. O mensche op
dattu dē seluē anscouwet en hē
nes du souste mē ghelieuen en
dē verleden dat is te verstaen op
dattu dē sels leuē wel onder
loect Dē lunden du souste ken
nen en die souste bewenen. En
also souste god ghelieuen mit lun
te augustijn daer leyt om dattu
op dē seluen niet en lieste noch
dē lunden niet en merste so is
dattu dē seluen verliest en god

verleets. Ende daer hē sel noch
comen den tijt dattu niet en sel
ste ghenueghen god noch dē sel
uen God als du ten oerften da
ghe van hem werden selste ver
doemt. Dē seluen als du in die
helle selste werden gheformens
tiert ewelike. Die gheest van
stercheit werct inden mensche
die salicheit van hongher te heb
ben en dorst na die gherechtic
heit. want als die mensche als
dus die menichvoudicheit van
sinen lunden kent en beweent
heft dan so loude hē gheern pi
nen om wt dē zunden te com
men en daer so ontfanct hē es
nen neerstighe begheerten ter
gherechticheit. En hier toe is
hem wel nootlachelick die gheest
van stercheit want also lunte
augustijn leit men laet niet son
der sericheit soe wat men helst
mit ghenuecten. Die gheest van
rade werct inden mensche die
salicheit van ontfermherticheit
Want als die mensche gheern
wt sinen lunden quaem en daer
omme neerstelic pēnen wille.
daer so behoeft hem dat hi ont
fermherticheit wercke op sinē
euen kersten. Ende dat stuere
hem wel inden gheest van rade

Wat allo die heilige leerre sun
te augustijn seit dat is een ghes
rechtich raet. so wie gheholpen
wille zyn vanden ghenē die bo
uen hem zyn. dat hy helpe den
ghenē bouē wien hy is. **E**n loe
wie vergheue wille hebbe selue
dat hi vergheue den anderē. Die
gheest vā verstandnisse werct
inden mensche die salicheit van
suuerheit van herten. **W**at als
den mēsche aldus wt ontferm
herticheit sijn sunden vergheue
zyn. so behoeft hem dat hi bli
ue in dien staet daer hy god on
se heer een paerlike in aenscou
wē mach dat is in suuerhet vā
hertē. **E**n dese gheest die gheest
van verstandissen. **W**ant al
loe sunte augustijn legt. dat op
perste goet dat god is dat mach
mē alleē anscoumen mit eenre
suuer verstandnisse dat is mit
eenre goeder consciencien van
goeden wercken. **E**n die gheest
van goddeliker smake werct in
dē mēsche die salicheit vā vrede
Wat als die mēsche aldus mit
suuerheit vā hertē die waerheit
beloect te kennen loe voeghetē
god in enen in wendighen vze
te en rekentē sijn kijnt en voet
hē mitter edelre spile vā gprūs

linen ghebenediden loen dat is
mit dat hi eenpaerlike wt min
nen der goetheit gods is werc
kende den wille gods. **E**n desen
vrede gheest die gheest van god
deliker smake. **W**ant alloe men
vter ewangelsen merckē mach
So wie god smaect die smaect
god dat machmen verstaen al
dus. **S**o wie die waerheit die
god is smaect die smaect god
Wat die mint god en also wert
hy vā god ghemint. **W**ant god
spreekt int ewāgeli selue die mit
minne die minne ic. **E**n aldus
god minne en vā god ghemint
sijn en is anders niet dā een in
wendighen vrede. **W**ant dese
heilige minne is in die heili
ghe scriftuer gheheten weerde
enicheit en bant van volmaect
heit want loe die mensche voe
ghet aen god mit groeter ghe
nuechtē loe dat hem gheen an
der dinck swakē en mach noch
alloe sunte augustijn seit gheen
ander dinck die god niet en is
ghenoech welen en mach. **D**us
lo sijn vj. graden of seue trappē
die leyden ter volmaectheit vā
leuen die god den goeden men
schen gheuede is hy desen se
uen ghiften des heilighē gheest

Die eerste is god te ontsiē. Die
ander is god te luekē. Die derde
is hē seluē te kennē. Die vierde
is om utē lunden te comē inden
staet van gherechticheyt. Die
vijfte is ontfermherticheit op si
nē euē kerstē te werkē. Die sefte
is waerheyt die god is te ver-
staē. En die leuenste is goetheit
die god is te smakē dat is min-
nen mit ghenuechten.

Vanden. vij. ghiftē des heilg
ghen gheests sonderlinghe van
vzelen .lxij.

Vzele is also sūte augustijn
leit een vlyē vanden qua-
den. Mer also albertus en ander
leerres oronden so vñntmē zes
manierē van vzele. Dat eerste is
natuerlick daer mede dat elck
vliet natuerlic dat hē beieghēt
Dele vzele en is niet verdienlich
voer god noch verdienlic wā-
lg en staet niet onder die vriheit
noch onder dat bedwanc vāden
wille. Dele vzele is den mensche
ghebleuē als in eenre pze om
die eerste lunde van adā. Die an-
der vzele is mēschelic dat is als
die mensche te zeer ontsiet sinē
lichaē. Dele vzele staet verbodē
int ewāgeli. Ut deser vzele spru

tē dicwile hoefslūden dat is als
die mensche lieuer heft hoefslū-
de te doen dan zñ leuē te laten
Die derde vzele is weerlic dat is
als die mensche te seer ontsiet
tgoede vander werlt te verliesē
Vier spruut oec dicwile hoefslū-
de wt dat is als die mensche lie-
uer heft hoefslunde te doen dā
zñ goet te latē. Die vierde vze-
le is scalclic dat is als gemēt
laet lunde te doē vter vzele van
der pine vander hellē die nochtā
den wille heft vā lunden te doē
mochtē die lunden bliuē onghē-
wrokē en hi woude in also veel
als in hē is dat die gherechticheit
gods die alle quaetheit we-
kēte is datle niet en waer waer
hg dat hi vze lunde doē moche
Dele vzele sōder meer en is niet
verdienlic. Mer die vijfte vze-
le die ghebeten is die beginlyke
vzele dat is als die mensche ont-
siet die pine vander hellen ende
nochtans meer ontsiet god te
vertoernen die kliscappen van
hemelrike te verliesen ende daer
wt laet lunden te doen. Dele is
verdienlich voer den aelmach-
tighen her vā hemelrike. Want
daer beghinnet die mensche on-
sen lieuen her god te minnen.

Dus loe die vzele begintfel vā
minnen. **E**n die leste vzele is
ghelycē die kintderlike vzele dat
is als die mensche ontsit god si
nē scepper en maker te vertoer
nen. alsoe tgoede kint doet den
vader dat sinen vader ontsiet al
weet het wel datter hem gheen
quaet comen en soude al ver
torde hi hem. **A**lloe ghelijck die
mēsche die dese volmaecte vzele
hebben sel in hē hi moet altoes
vzelen god onsen lieuen heer te
vertoernē. al wiste hz wel dat
hz gheen lyden noch pijn daer
om hebben en soude. **D**it is een
volmaecte vzele. want so is der
minnen ghelijck alsoe wel voer
leit staet. want alleen wt min
nen so ontsietle god onse lieuen
heer te vertoernē. **D**ese vzele is
ghelijck enē trelouer. **W**ant ghe
lyc dat een trelouer dat een col
telick dinc is dē mensche leer
belorchtam maect. alsoe ghelijck
loe maect die vzele gods den
goeden mēsche leer neerstich en
belorcht om te hōdē en te wach
ten die duechten en die graci
en gods. als hīse heeft dat hīse
behoudē. als hīse verloren heeft
dat hīse weder ghecrighe en als
hīse gheregē heeft dat hīse niet

weder en verliese. en niet we
der en valle in lunden. **D**us loe
en is die goede mensche gheen
tēt sculdich te wese sonder die
vzele gods. **W**at alsoe sūte her
naert leit. het en is gheen dinc
so crachtich om die gracie go
des te verdienen te behouden
of weder te ghecrighen hetmen
se verloren alst is altoes in vze
le goeds te staen

Van goetwillichheit .lxiiij

Oetwillichheit alsoe alber
tus leit staet in drien din
ghen dat is in dien datmē god
dient die heilighe scriftuer weer
dighē. en den euen kersten eer
den dienst vā god staet in diē
datmen god helie en dan of oer
contscap vā goeden werckē toe
ne. **D**ie weerdighheit vāder he
ligher scriftuer staet in diē dat
mēle vaste gheloue. neerstelick
wercke en ghetrouwelic voert
lert. **D**ie eere vanden euen ker
sten staet in dien datmen reue
rencie doet den ghenē die bouen
zūn ghelijchheit doet den ghenen
die neue hem zūn en hulpe doet
den ghenen die onder hem zūn

Van wijsheit .lxiiij

Wisheit staet in dien datmen can gherechtelikē leuen dat quade scuwen. ende dat goede verkielen. Want ghelijck dat den menschen die ghifte vā goetwillicheyt tgoede doet willen wercken. Alsoe ghelijck soe doet die ghiften vā wijsheit den mensche tgoede connen wercken ende leert hoemen dat dinc sel doen

Dan stercheit .lxv.

Stercheit staet in dien datmē tgoede haestelikē aen neme en dat quade manlike wedersta. Hier of staet voer ghesleit. Van deler stercheit leit sūte gregorius. Niement en ontzie hem. Teghen den viant vter hellen te strijden en teghen die lunden. Want ghelijck dat hy is sterck teghen den ghenen die hēter lunden consentieren. alsoe ghelijck so is hy cranck teghen die ghene die die lunden wederstaen wāt so wie sine temptacien consēt draghet niet te meer dan enen hebaert soe en mach hi en voert an wederstaē. Mer wederstaet hy die temptacien vanden lunden soe verwoynt hy en ghelijck eenre misere.

Dan rade. .lxvi.

Let staet in dien datmen dat quade can wederstaen. Want ghelijck dat die gheest vā wijsheit doet conē wercken dat goede dat die gheest vā goetwillicheit doet willē werken alsoe voerleit is. Also ghelijck so doet die gheest van rade dat quade connen wederstaē dat die gheest vā stercheit doet willē wederstaen

Dan verstantenissen. .lxvij.

Verstantnisse staet in die datmē god kēne of hy creatueren of bi scriftueren. Sien creatueren so machmē god verstaen en kēne den creatuer en den schepper alsoe sūte pouwels leit. Want indie groetheit vā eertrike en vā ander creatueren so machmē kēne die moeghetheit gods in die scoetheit en in die ordinācie of in dat maecsel vāden creatuerē die wijsheit gods. En in die vrucht en in die nuttelicheit vāden creatuerē so machmē kēne die goetheit gods bi scriftueren soe machmē oech god kēne allomen vter ewangelii werckē mach daer gpiist?

dē twee discipelē die ghingē in
emās hoer sinnen ontsloet om
dat si die scriftuer verstaē soude
In die figuerē vāder ouder wet
so verstaetmē eū kent die ghifte
vā graciē die xpist? ghezocht
heeft in die niwe wet. **W**āt dat
doe vā gode dē vader bi linē pro
phetē was verpoken eū voertē
kēt. dat heeft nu xpūs die gebū
dijde gods soē also hi selue oer
cōde in dat cruce al voldat **P**us
so sijn twee boeckē daermē dese
verstandnisse in mach lesē eū
lerē god kennē dat is den boeck
vanden creatueren eū den boec
vander heiligher scriftuerē. **D**ut
dese boeckē so leert dese versta
nisse den mēsche kennē dat ho
uen hem is dat is god also voer
leit is om dat hzen soude louen
hoghelic dat bi hem is dat is si
nen euē kerstē om dat hi en sou
de minnē broederlic. **E**ū dat on
der hem is dat is sijn siele eū si
nen lichaem om dat hi den lich
aem soude naden egliche der sie
len dat is den wille eū die ghe
nuechlicheit vanden sinnen na
den bewijlen der reden onderse
delick.

Wā goddeliker smake Iguij

Oddelyke smake staet in
dien datmen god kennē
wt hem seluen eū by datmē ghe
voele eū smake die zuetheit eū
die grote ghenuechte sijnre heili
gher minnen. **D**it is die opper
ste ghifte vādē heiligen gheest
in eertrike. **W**ant soe wie hier
toe comē mach also ons wel ver
lebert staet indē souter god sel
hem gheue die eischen eū die be
ghertē van sijnre herten. **D**it is
oec dachterste ghifte vādē hei
lighen gheest gherekent na die
ghytal in een teiken dat niemē
ter smake van deser ghesteliker
zuetheit en mach comen by heb
ben eerst wederstaē die heetheit
vanden temptaciē vāden sundē
eū die bitterheit vanden scerp
heit van penitencien. **G**elijck
datmen liet datmen niet comē
ne mach ter suetheit vāder koren
vāder note men moet eerst
lijden die heetheit vāder scale eū
die bitterheit vāder scorle **D**ese
ghifte vā goddeliker smake doet
den mensche recht kennen alle
dinc **D**ie helle om dat hile sou
de ontsien. **D**ie werlt om dat hi
le soude verlmaden. **D**at hemel
sche ryke om dat hēt soude bes
gheren. **E**ū hi god soude louen.

Van. xij. vruchtē des heiligē
gheestes int ghemēz .lxix

Nale ghiste des heilighe
gheestes so volghet te We
ten vanden. xij. vruchtē des heyl
lighen gheestes dat sijn recht. xij
werkē van groter ghenuechten
en van goddelijke solaes die die
salighe siele in hoer werckende
is. Also van desen seuen ghistē
des heylighen gheestes vervult
is. Vele bescrijft ons sunte pou
wels en noemtse aldus. Minne
bliscap vrede gedoechlamicheit
ghestadicheit goetheyt ontferm
herticheyt goetertierenheit ghe
loue ghematicheyt continencie
dat is een hoede voert aen van
vleischeliker sunde. en suerheit
Mer om dat voer ghelezt staet
van minne van vrede van ghe
doechlamicheyt van ontferm
herticheit van goetertierenheit
van gheloue van ghematicheyt
dat is van temptacien van con
sciencien ende van suerheit So
en blijft hier na mer te legghen
eerst van bliscappen daer nae
van ghestadicheit. Ten derden
van goetheyt.

Van drie vruchten des heilighen
gheestes daer voer. nie of

gheleit en is sonderlinghe. Van
bliscapen .lxx.

Wrachtighe bliscapen alloe
Seneca leit. en spruut ner
ghens wt dan alleen wt eente
suuer consciencien van duech
ten. Vele gheestelike bliscap is
suuer also voerleit is en seer on
ghelijc der weerlijker bliscapen
in. iij. dinghen. Erst lo zyn si
onghelijc ghelijck dat een dinc
dat daer suuer is voer een dinc
dat daer onsuuer is. Die gheest
elike bliscap is suuer also voer
leit is by seneca en puer ghelijc
den wijn en daer omme so isse
sterck om den goeden mensche
recht droncken te maken van
der minne gods. Mer die weer
like bliscapen en is niet suuer
mer ghemenghet en belmet mit
tween dinghen ghelijc dat elck
mercken mach. dat is mit he
druchteyt van consciencien en
mit belorchten van eertelchen
goede. En hier omme so en isse
niet sterck om den mensche te
wroeghen ter mynnen goods.
Anderwerk lo zyn si onghelijck
in dien dat gheestelike bliscapen
is sculdich te sijn van seer weer
den dinghen alsoe sunte pou
wels ons leert die lezt aldus.

Verblift in god altoes daer die
 weerdlike bliscap is van on-
 weerden en van vulen dinghen
 dat is van onsuuerheit van lich-
 amen van onbekelcap en van ghe-
 heit **V**an welcke lute augustijn
 leit aldus. **W**eerlike bliscap is
 onghewroken quaetheit. **T**e der
 den so syn si ongheliche in die dat
 gheestelike bliscap doet veel pro-
 fytis den goeden melche daer die
 weerlike bliscap de melche wert
Die gheestelike bliscap doet in
 den melche die ghenoechte van
 den vleische alsoe die heilighe
 leere lunte augustijn wel seg-
 ghe can. **S**oe wanneer die me-
 sche ghelemaect den gheest so en
 maect he niet meer dat vleisch
 dat is te verstaen die vleische-
 like ghenuechte **E**n die gheeste-
 like bliscap verwinde de viat en
 doet verlamden die werlt want
 niement en mach twee heren te
 dancke dienē **E**n daer hi so wie
 van god verblift hi verdoeft van
 der werlt. **D**at vierte so is ghe-
 telike bliscap ongheliche der weer-
 liker bliscap. **W**ant gheestelike
 bliscap is eenpaerlic en gheue-
 rich en leker **A**llo die wijse man
 beschrijft aldus leker so is dat her-
 te dat eenpaerlike bliscap heeft

sonder einde. **M**er die weerlike
 bliscap is cort en ouerlijt en al-
 so iob beschrijft die leit aldus **D**ie
 bliscap vande pocruten dat is
 die bliscap vander werlt is ghe-
 liche enen punt. **W**ant gheliche
 dz een ipocrut al is hi van binnē
 ghecorruptiert en belmet van
 butē nochtā soe schijnt hi goet al
 soe gheliche die werlt inder waer-
 heit si is so quaet al schijnt si van
 butē enighen creatuerē bloede
 en solaes. **D**ese is gheliche enen
 punt. **W**at gheliche dat een punt
 en heeft ghelelancheit noch wij-
 heit noch diephēit. **A**llo en heeft
 dese bliscap der werlt ghelelan-
 cheit noch gheuelicheit noch
 wijtheit van vrielescap noch diep-
 heit van goeder conciencie. **M**er
 ongheduerich hi natueren so il-
 le onweerdlic en onvriendelic
 so ille tot anderē creatueren en
 quaet inden gront der concienci-
 en diet wel beluect so vintle elc
 in hē seluē. **W**ant alsoe lunte iā
 beschrijft inden boeck van vorto-
 ghen spreke vter sentencie gods
 totte viandē vter hellen die als
 dienes zijn der gherechticheit
 gods in tormenten vanden ghe-
 nen die die werlt ghedient heb-
 ben soe leit hi aldus van elcken

Allo veel als hi hē verblift hēst
dat is te verstaen in weerlickē
ēn in idelen dinghē ēn allo veel
als hi in weeldē gheweest hēst
dit is te verstaē in ghenuechē
vanden lichaē in allen manie
ren bouē matē. Allo veel ghefē
hē tortments ēn weninghen dat
is te verstaē tortments als indē
lichaē ouer die ouerfloedighe
weelden vanden lichaem ēn we
ninghe ouer die gdele bliscap in
weerlickē dinghen.

Van ghestadicheit. .lxxi

O Westadiche it is allo lūte
gregorius leyt die crachte
van goeden werckē. Want alsoe
hi leit ghelijc dat hi te verghēts
loept die ter hare loept ēn onder
blift eer hi ter stecke comt also
werctmē te verghēts egoede op
datment laet eermen ten eynde
coēt. dat is te legghen op datmē
niet daer in en volstaet. Dus lo
is ghestadicheit ēn perseueran
cie die cracht in allē goedē wer
ken alsoe lunte ieronimus leit.
God en luct niet indē kerstenē
mensche hoe ghedaē hi is vā bu
tē int begintfel vā sinen leuen
alleen. Mer oec hoe hē ghedaē

is int eynde vā sinē leuē. Want
allo cyprianus ēn ander leerres
legghen. Elc mensche sel behou
den sijn of verdoemt nae dat hi
sijn eynde sel doē of in duechdē
of in lūden. Vier mach mē wel
legghen dat waer is dat woert
datmē ghemēlike leit. Ant goe
de eynde gaet al. Vele ghestadic
heyt is zeer van god gheprelen
ēn gheautorizeert ēn hoghe vā
god gheloent. Erst ghestadic
heit is zeer van god gheprelen.
want god die vader hi volstont
int begintfel der werlt tot op
den zeltē dach dat hi hemelrike
ēn eertrike ēn al dat ter vercier
te van hemelrike ēn eertrike toe
behoert volmaect hadde. Ende
god die loē onse behouder ihesu
christus die volstont dat min
lyke werck van onser behoude
nissen. Als hē sijn ghebenedyde
siele offerde sinen vader indē ou
taer des cruceu om die lunden
den vanden menschen. En daer
loe sprack hē hē is al voldoen
in een teikē ēn in een leeringhe
dat elc is sculdich int goede te
volstaen. Vele ghestadicheit is
oec hoghe vā god gheloēt. Wat
also die heilighe lere lunt grego
rius ons wel leit daer alle aet

duechten lopē om tot god te comē als die die stecke is daer alle mensche zyn sculdich na te lope daer ontfact alle die duecht van ghestadicheyt die croē des loens vanden eweliken leue dat onse heer god beloeft heeft den ghenen die hē minnen int ewā geli daer hi leit aldus. Die ghe die volstaet in duechten totten einde die sel behouden werden. En also ons die heilige mā lunte bernaert wel leyt aēter duechten verdoenē die croē mer ghestadicheyt ontfactle. Onse lieue heer god gheeft ons wel vorme en lerninghe dat wy altoes souden in duechten volstaen tot hē waert by dien dat by ons verheit van daghe te daghe dat wi ons souden bekerē vten sunden en volstaet in gheboechlamcheit tot ons waert. Mer leyder wee sel hē luden gheschieden die hem verzoekelosen te beteren vten sunden ten duechten die wile dat sy den tijt hebben want daer of spreekt lunte augustijn aldus. Hoe god langher verbeit den sondaer dat by hē bekeren loute hoe by scerpelike oerdelinghe gheuen sel teghen hē op dat hijt verzoekeloeft. Hier omme

so leert die wyse man den sundaren en spreekt aldus. En wese niet traghe om by te bekerē tot god en vertrectes niet vā daghe te daghe.

Van goetheit .lxxij.

Goetheit is een duecht also lunte ieronimus leyt die gewillichlike den anderen profēt en wel doet. Goetheit mach gheleyt zyn van vier manieren vā goede dat is te weten vā goede van natuerē vā goede vā auētuere vanden goede van gracie en vanden goede vā glorie. Dat goet vā natuerē staet in mogēheit in wijshheit en in goetwillicheyt. Dit goet is den mensche van god ghegheuen niet om dat by hem seluen daer in loute lueken. Mer om dat by god daer mede dienē loute moeghen dienē loute connen en dienē loute wille in dit goet van natuerē so vermetē hē die creatuerē huten daechs leer en dat is sonder reden want sijt van hem seluē niet en hebbē mer van god so hebbē sijt al ontfacten. Alsoe ons lunte pouwels orcont daer hi den mensche vraeghet aldus. Wat hebstu dattu niet vanden anderen

dat is van god en hebste ontsaē
als of hi legghē woude niet. **E**n
of ghēt vā god hebste ontsaen
wat vermeeststu dz dan want
ghēt niet van enen anderen en
hebt ontsaen. **D**it goet van na-
tuerē dat in hem seluen goet is
en nuttelic den mensche om tot
god te comen alsoe voerleit is.
Dit keren die quaetheit vanden
creaturē in archyt in scalcheyt
en in gaelheit. **W**ant moghent-
heit keren lz in onrechte en in
crachte als in archyt tot horen
euen kerstē waert om tgoet vā
eertrike qualic te crighen. **W**il-
heit kerē lz in weerlickē subthil-
heit als in scalchyt om horē eue
kersten te bedrieghen en eer en
prijs te begaghen vanden crea-
tueren. **G**oetwillichheit keren lz
in ghenueinstheyt en in schynen
van duechden om hoers selfs
quaden wille te veruolghen als
in gaelheit en in ghenuechten
van horē lichaem te loekē. **D**at
goet van auentuerē staet in ryc-
heyt in weelden in eren en in e-
delheyt van gheslachte. **W**ant
edelheit en is anders niet alsoe
die philolophen legghen dā ver-
outerde rycheit dat hem die cre-
atueren verwanen op dit goet

van auentuerē dat is teghen die
reden teghen die natuer en te-
ghen die scriftuer teghen die re-
den want zyt van god al hebbe
ontfanghen alsoe nu voerlegt
staet teghen die natuer wāt dat
goet van auentueren onseker is
en die natuer vander aentue-
ren is onghestadichheit. **E**n daer-
om is die auentuer beteghent
byden wiele dat lichtelike om-
me keert also voergheleit staet
En dat hem die creatueren in
dit onghestadighe goet van a-
uentueren voerleit verbliden bo-
uen maten. dat is teghen den
raet van lunte pouwels daer hē
spreekt aldus. **S**o wie hem ver-
blift hē verblide hem in gode.
Dat goet van gracen staet in
verstandynnen der heyligher
scriftuer in veruolghen vā goe-
den werken in suerheiden van
consciencien in verwinninghe
vanden temptacien en van sun-
den in verdraghelicheyt van tri-
bulacien ende van liden in ver-
meeringhe van gracen en van
duechden in eente voersmaeke
ter toecomender bliscapen ende
in enen versekeren verbezēden
vanden eweliken loen dat is
dat goet der saligher in eertghe

in dit goet van gracen zijn hē
alle creatueren sculdich te ver-
bliden eū dat te begheeren want
het is dat goet dat god geuende
is alsoe inden louter bescreuen
staet. **E**erst inden wech van de
len corten leuen eer hi gheue sel
dat goet van glorien eū van bli-
scapē int lantschap vanden ewe-
liken leuen. **D**at goet van gloriē
is dat ewelike goet dat alle salī-
ghe verbeidende zijn van god te
ontfan in hoechheit van loē. **D**it
goet staet in dien dat dat lich-
aem mitter sjele sel zijn gheglo-
rificiert. **V**ier of seloꝝ vñden
hier na int einde van dē boec
daermen sel legghen vanden bli-
scapen van hemelrke. **D**it ist
goet der salgher in hemelrke.
Mer dat goet van natueren eū
van auentuerē is dat goet van
den weerliken menschen in eert-
rike. **E**ū so si dies meer suekē so
si vanden anderē min roebē.

Vanden vtersten oerdel int
ghemeen.

Mens deelsbewijst hoe die
mensche god sculdich is
te dienen wt minnen beide int
quade te laten ende int goede te
doen in alle vier die staten van

behoudenisse voerleit. **N**o moe-
tē wz wat legghen van diē dat
men is sculdich te ontlē dat is
vanden oerdel dat god gheue sel
op alle die werkē van creaturē
Eū ander vreselicheyt van dien
vterstē oerdel daer elc mensche
sel moētē reden gheuen van al-
len synen daden ga van allen g-
delē woerdē. **E**ū eerst vāden tei-
kenē die voer den domsdach sel-
lē ghesciē eū hoe veel. **D**aer na
hoe alle creaturē tot diē oerdel
sellen vergaderē eū waer. **T**en
derden hoe xpūs zijn oerdel sel
formieren ende waer op. **T**en
vierden hoe ontsienlic dat vter-
ste oerdel is ende waerbi. **T**en
vijftē hoe die hemelē sellē wer-
dē vernywet ende hoe eerrike
sel werden ghesluert.

Vanden vtersten oerdel son-
derlinghe. **V**anden .xx. teykenē
int ghemeen .lxxiiij

Die teykenen die voer den
domsdaghe sellē ghesciē
also lunte ieronimus noemt eū
oercont dat hyle vant bescreuē
in ebzeussche boekē so zijn daer
vijftzen. **D**ese teykenen zijn
rechte als een daghnghe ende
een wt roepinghe ten oerdele.

Mer niet so en is te verstaen dat dese .xv. teiken al sellē ghelijc binne die .xv. ueste daghe voer den domsdach en niet eer. Dese teikenē staen wel gheproeft hider heiligher scriftuer. En elck is be teiket een manier van pinen en van tormente dat die vermale didē sellē moete lidē in dat ewighe uer vander hellen

Dan allen den .xv. teikenen sonderlinghe. .lxv.

Dat eerste teiken is dat die zee en alle ander wateren hoer sellē heffen .xv. cubitus ho ghe bouen allen berghe en daer staen ghelijc enē muer. Dat ander is dat die zee en alle anderē wateren so diepe dalē sellē dat menle nauwe sel moghen sien. Dat derde is dat die zee en alle andere wateren sellen comē in horen eerste staet. Dat vierde is dat alle beesten en alle vissche hē sellen openbaren en hielche als of si onder een vochte en die menschen en sellen niet weten wat si roepē sellē of menen. En dit sel god doē om dat hem die mensche ontfien louten en daer wt lerē kennē wat sy sellē moete lidē. Dese vier eerste teikenē staen ons wel gheproeft int ewā

geli vā sunte lucas datmē leest op den anderen sunnendach vā ten aduente. daer staet aldus. pre confusione sone? maris et fluctuum. Daer vōntmē in die glose dese vier teikenē voerleit. Dese vier teikenē voerleit staen oec wel gheproeft inden louter daer die prophete spreekt aldus. Ascendont usque ad celos. Dit ist eerste. Et descendont usque ad abyssos. Dit ist ander. Et statuit procellā eius in auram. Dit ist derde. Anima eorū in malis tabescebat. Dit mach zyn vierde en selue datmen verstaet hider woerde der heiligher ewāgelie voerleit. Rescentibus hominibus pre timore. Dese teikenē beteikenen oec wel die pinen en die vreselike tormenten vander hellē van welke pinen en tormenten mē hier na vōnden sel ghelijke en meer. Wāt dat eerste teikenē beteikent die groetheit vā der pene. want ghelijc dat ghe mensche dat water vander zee en loutē moeghe ghemete noch ghetellē. also ghelijc soe zyn die pinen vander hellē groet onghe tallic en sonder mate. Dat ander teiken voerleit beteikent die ewichheit en die onustganbelic

heit van dien pinen en tormen
te vander helle. Also ons plagas
die propheet bescreuet sprekende
vanden vermalediden aldus. **Clau**
detur ibi in carcere sempiterno
Wat is te legghen si sellen daer
worden ghesloten in enen ewi-
ghen berker. **En** dat is wel recht
want om dat sy hier den opper-
sten hebben ghelaten dat is god
horen scepper ende maker soe
sellen si daer int diepste moet
bliuen ghesloten. **Wat** derde tey-
ken voerleit betekent die ghe-
stadicheit van dier pinen en dat
sy in ghyente tijt en sellen min-
ren. mer altoes in enen staet bli-
uen. Also plagas die propheet
bescreuet. **Erit** terra erum in pi-
ciem ardentem nocte et die non
extinguetur in sempiternum
Wat is te legghen hoer lude lant-
scap dat is te verstaen der ver-
doeder sel zyn in bernende pecke
nacht en dach en et en sel nimmer
meer werden ghelest. **Wat** vier-
de teyken voerleit betekent dat
die vermalediden in die tormen
sellen onder een hebben gro-
te roepinghe en groete dilencie
en grote onvrede en omminne
gheluck dat die salighe in ghe-
melucke onder een hebben alle

vrede alle enicheit en minne.
Dan deser discensie en roepin-
ghe der vermalediden so spreect
die wijse man aldus. **Iracundia**
perceuerans et **contencio**. **Wat**
is te legghen daer sel zyn een-
paerlicheit en strijt want vter
leerichheit van herten so sellen sy
roepen mer wt der groeter ang-
sten vander pinen en sellen si niet
verstaen wat si roepen. **Wat** vijf-
te teyken is dat alle die voghel-
vander lucht sellen vergaderen op
die ackeren. als gheluck of si te-
gader spraken recht al wene-
niet etende noch drinckende mer
recht ontlende den dach vande
oerdel. **Dit** teyken staet ons ghe-
proeft by den propheet ieremias
daer hi spreect aldus. **Omne** vo-
latile celum recessit a facie dni et
afacie furoris eius dat is te leg-
ghen alle gevoghelte vander lucht
is gheuloghen vter aensicht goeds
en vander gramscap gods. **Wat**
vijfste teyken is betekent dat die
vermalediden in die helle sellen
recht ghebonden zyn in banden
Also int ewageli staet bescreuen
daer sellen si zyn in groten hong-
gher in grote dorste in wening-
ghen van oghen en in criselinghe
van tanden. **Gheluck** dat iob

bescrijft vanden salighen in he-
melrike die contrarie In vasti-
tate et fame ridebtis Dat is te
legghen. ghi selt lachen in hon-
gher ende in dorste dat is te ver-
staen dat sy daer sellen hebben
alle veroulte van goede en van
blyscapen. Dat leste teyken is
dat die sterren sellen wt hē lude
schieten en sprezen op eertrike
grote vuerighe sterren. En on-
ghelien teyken sellen sijn in die
sone in die mane en in die ster-
ren Dit teyke staet ouer gheproft
int ewageli van lunte lucas dat
men leest. op den anderen son-
nendach vanden aduente voer
leit daer ghescreuen staet aldus
Erūt signa in sole et luna et stel-
lis. Dat is te legghē teykenē sellē
zijn in die sone in die mane en
in die sterren En by den propheet
ysaias daer hi spreect aldus Stel-
le celi et splendor eorum non ex-
pandent lumen suum. Dat is te
legghen die sterren vanden he-
mel en die sonne en sellen hoer
licht niet wt spreien Dat leuen-
ste teyke betyket dz die sūdaers
altoes sellen sijn in die doot ghe-
lyc dat datmen liet dat hem ster-
ren mit sterckē openbaren in die
doot van pynten. Alsoe sellen

die vermaledijde altoes in die
doot zyn in die ewighe doot
want alsoe lunte augustijn leit
sy sellen die doot begheren en
sy sel van hem luden vlien. Dat
leuenste teyken is dat soe gro-
te eertbeuinge sijn sel dat ghe-
mensche sel moghen bliuen staen
de mer sy sellē alle vallē ter eer-
den. Dit teyken staet ons ghe-
proeft int ewageli vā lunte lu-
cas diemen leest vanden mer-
telaers daer onse heer spreect vā
den teykenen die voer den dom-
dach sellen ghesien veel ander
teykenen leit hy aldus. Et terre-
motus magni erunt per loca et
pestelencie et fames. Dat is te
legghen. Grote eertbeuinghe so
sellē zyn in steden en stercken
en hongher. Dit leuēste teyken
betyket die wā hope die die
vermaledijde sellen hebben in hē
seluen vter wroeghinghe van
hoers selfs cōsciēcie en alsoe sellē
si recht ter eerden vallē en ver-
liē al dat si nie ghewrochtē ge-
lyc dat ghescreuē staet indē lou-
ter aldus. Post impiorū peribit.
dat is te legghē die wech der
saligher sel verderuē. dat is te
staen die werckē der vermaledijde
en sellē nē gerekēt sijn voer god

Dat achtste teyken is dat alle ste-
nen heide grote en kleine sellen
clouen in vieren en dat een sel
teghen dat ander slaen. Dit tey-
ken staet gheproeft inden pro-
pheet ysaas daer hy spreect al-
dus **C**ontractione cōstringet uer
terra. Dat is te segghen. Dit enē
breken sel die eerde dat zyn die
stenen van eertrike werden te
broken. Dit achtste teyken betei-
kent die contrarie pinen die die
vermaledijde sellen moetē liden
in die helle. wāt alsoe ons iob
bescryft. vanden oppersten cou-
de sellen se die vianden werpen
in die opperste hette en dat een
lit sel contrarie zyn den ander-
ten lide want als die mensche
dat lit sien sel daer mede dat hy
In sundē viel so soude hyt gher-
ne destrueren en van hem ver-
leiden ghelyc dat die propheet
ezechiel ons bescryft. **V**ocabile
unusquisqz carnen brachit sui.
Dat is te segghen. elc vanden ver-
doemden sel wille verwelghen
dat vleisch van sine armen dat
is van sinen leden daer hy me-
de in sunden gheualen is. Dat
neghenste teyken is dat alle ghe-
stichte groet en klein vallen sel
en in aschen verkerē sel en alle

berghen en hueelen sellen val-
len en sine ten dalewaert. en
al eertrike sel werden ghelleche
en gheeffent. Dit teyken staet
ons gheproeft inden propheet isa-
gam daer hy leit aldus **O**mnis
mons et collis humiliabitur.
Dat is te segghen. alle bergē en
en hueelen sellē werden verne-
dert. en alle dalen sellen werde
verghē dat neghenste teyken
betekent die ghelychheit van p-
nē die is onder die vermaledij-
de want die knape en sel daer
niet liden noch den scilt houden
voer sine heer. Men sel daer niet
verdraghen den meestē om dat
hy meerre is alsoe die propheet
yzaas bescryft **E**rit sicut popu-
lus sic et sacerdos et sicut seruus
sic et dominus eius. Dat is te
segghen. die pape sel sijn ghelyc
de volcke en die heer sel sijn ghe-
lyc den knape. Dat tienste tey-
ken is dat alle bomen ende alle
cruut en gras sellen dan gheuen
ghelyc den bloede. en alle dinc
sel recht vol zyn vā bloede. En
dit betekent die ouer draghlike
angten en pine die die verma-
ledijde sellen moetē liden sonder
enich vercoelē. Dit mach ons
wel staen gheproeft int ewāgeli

hi ghelücken van onsen behouder ihesus xpristus die vter groter angten vander doot die hz wel wiste dat hē nakende was als op dē berch sinē vader ginc hiden in die lāghē bedinge. **W**i gweete zwete ghljē den bloete dat liep vā hem mit groten dropelē op die eerde dit was wter groeter angten die hi hadde als wt sijnre menscheliker natuer teghē die doot. **D**it tienste teikhē beteikent die grote angte vāder ewelgher doot daer iob of bescreyft ald? **O**mnis dolor irruet in eū. dat is te legghen alle angte sel vallen op hē dat is op den verdoemde. **D**at ellefte teikhē is dat die mensche vten caueernē eū vten hōlen van eertrike daer si ghevloghen waren sellen comen eū al of si verwoet waren achter eertrike lopē eū die eē teghen die ander niet spreke noch anderē verstaen. **D**it teiken staet ons gheproeft hz dien propheet amons daer hz spreekt vander wrake goods aldus. **Q**ui fugerit non saluabitur s; absconditi fuerint in vertice carmel; **D**it is te legghen elc die gheulo ghen sel zyn en sel niet behouden werden. dat is te verstaē hz

en sel niet moghen ontsculen hi en sel moete comē tot dien nauwen oerdel. **W**ant also die propheete daer leit al sijn si gheborghen inden berghe dā selle god trecken. **D**at ellefte teiken beteikent alsoe voerleit is dat niemē en sel moghen ontbliuen noch ontsculen hz en sel moeten comen voer ogghen tot dien oerdel. **A**lso lunte augustijn leit **N**atere erit impossibile eūde het beteikent dat daer god sellen wesen kenlick ende openbaer ende allen salzghen alle die wercke eū al die begheerte vanden quaden eū hem en sel niet moghen ontsculen ghelūck dat ghescreuen staet int ewangeli. **N**ichil opertum quod non reuelabitur **D**at. xij. ste teyken is dat alle die graue vanden doden sellen werden ontdaen ende die beenre eū die lichamen vanden mensche sellē recht ghereet sijn om horen szelen van god ontsaen eū te verrisen. **D**it teiken staet ons gheproeft inden ewangel; eū in die pass; bi gheliben van xpristo want ghelūck dat xpristus onse behouder al eer hi vander doot verrisen soude welke verrisenisse is een figure ende

beteikent warachtelic onser toe
comender ghemeente verrisen
se ten vterste daghe so ontdadē
die graue en veel vandē licha-
men der saligher doden soe veri-
sen. alsoe belcreuen staet in die
passz van sante matheeus. Dit
vij. ste teiken beteykent dat elc
vā den verdoemden sel kennen
al zyns selfs sunden vten wroe-
ghen syns selfs conciencien ghe-
lyc dat ghelcreuen staet in die
propheet nā om. Reuelabo pu-
tenda tua coram facie tua dit is
legghen ic sel vertonen dñn sca-
melheit dat syn dñn lunde voer
dñn aēlicht. dat is voer dñn kē-
nisse. Dat dertienste teyken is
dat alle mensche steruen sellen
om dat sy mytten doden weder
verrisē sellē. Dit staet ons ghe-
proeft int ewangeli bi gheliken
vanden sake datmen weerpt in
die eerde. En is dat sake dattet
een steruē kiest het en mach nē
verrisen noch niet meer vruch-
tē brenghen. Mer sterktet niet
het sel veel vruchtē brenghen en
verrisen. Dit staet ons wel ghe-
proeft int ewāgeli bi ghelikē vā
xpusto. Wāt eer xpūs verrisen
mochte in die bliscap syns va-
ders so moeste hi liden nae desen

lichaē die pijn der doot. Dit tei-
kē beteykent ons dat die verma-
ledide die in hē niet en wouden
steruen ter sunder noch iugierē
ewelike sellē moeten leuen en v
doēt sijn in die doot. Dit bewijst
ons sante pouwels ghenoech
daer hi spreekt aldus. Quod sy-
nos met ipōs iudicarem? nō u-
tiqz iudicamur. Dit is te legghē
wroeghē wī ons seluen dat is
te verstaen in onse sunden. soe
en louden wī niet werden ver-
doēt. Dat xiiij. ste teiken is dat
hemel en eerde dat is te verstaē
al dat in die lucht zyn sel. en al
dat in die eerde zyn sel sel wer-
den berbernt mit eenre vlāme
ouers die god seinden sel vādē
oesten totten westen. Dit teikē
staet ons ghepeozft indē louter
biten propheet daer hz spreekt
vāder correctie dat is vandē or-
del daer god ouer sitten sel al-
dus. Ignis ante iplū precebit.
dat is te legghen al eer xpistus
comen sel ten ordde soe sel een
ouer voer hem gaen en verber-
nen al omtrint sineviāde. dat
is te verstaē alsoe onse moeder
die heilighe kercke dickwile in
ghedenckenisse hebbē is en or-
cont dat god die weerlt hzden

ouer rechtē sel dats te vstaē al
dat in die werlt zyn sel die wel
ke werlt nu oec wel vāden pro
pheet die vgant gods gheheten
mach zyn ouermits dē mensch
voudighē sunden daer sz bi ghe
liket is ghelijck datmē bescreuē
vint inden eerstē boec der bibel
bz noē tīde dat die werlt ghe
corrūpiert was eū vol vā sundē
eū daer bz van god soe ghehaet
dat hīse doe wel na al te nīte de
de bzden water. Ghelijc datmen
daer vīnden mach in die hīsto
rie. Also sel hzle ten vterstē da
ghe rechtē bzden ouer. Van dē
ouer seldz hier na meer vīndē.
Die. xij. ste teikē beteykent die
scerphēit vanden pinē der hellen
eū die vreselicheyt die leght in
sunden te steruē. Want die wa
ke der sūden zyn die pinē der hel
lē. Eū die pinē der hellē hoe dat
ter veel zyn eū veel magerē al
somē hierna vīndē mach noch
tāt zyn si alle gheliket bidē ouer
om die scerphēit eū die zwaer
hēle die daer in die pinē zyn. Ge
lijc dat die pine vāden ouer die
scerpste eū die zwaerste pūn is
die mē inden lichaē liden mach.
Van dē scerphēit van dē pū
nen so seldz hīer na vīnden eū

lunte augustijn seīt aldus. **D**at
hier in eertrike die mensche we
sēde niet ghemickē en mochte
dat sel hz daer als hz verdomt
sel zyn in pinen ghevoelen moe
ten. **D**at. xv. ste teiken ende dat
vterste is dat alle doode sellen
verrisē eū daer en sel ngement
verghetē werden. **D**it staet ons
wel geproeft in veel stedē. **E**erst
bz dien dat is dat. xi. ste articu
le van onsen gheloeue dat onse
moeder die heilighe kercke eū al
le hoer kīnder dat zyn alle goe
de kersten menschen daghelic
belzden alsoe voer staet ghelezt.
Ten anderden soe staet ons dit
gheproeft bidē prophete ysaas
die spreect aldus. **V**ient mor
tui tui dūe etcetera dat luit al
dus. **M**eer uwe doode sellen leuē
eū uwe verlegghen sellen verrisē.
Te dēden dit staet gheproeft
bz lunte pouwels daer hz sezt
aldus. **G**helijck dat wē gheloe
uen dat ihesus sterf eū daer nae
verrees. **A**lso sel god die gheen
die mit ihesum slapē dat is die
doot zyn mit hē verwecken dit
xv. ste teikē beteykent dat god
inden daghe vanden oerdel elckē
gheue sel na sinē werckē. **W**ant
ghelijc dat alle mēschen verrisē

lullen mit horen lichamen ten
uiterste daghe en reden sellē moe-
tē gheuen vā horē sūden also a-
nathasius bescreijt en niemant
daer vergheten en sel werden.
also sel god daer gheuen elcken
na sine wercken. want also die
selue leerre daer leit. Die wel-
lullen hebbē ghedaē sellen gaē
in dat ewelike leuē en die quaet
sellē hebben ghedaē sellē gaē
in dat ewelike uer.

Hoe alle creatueren verga-
ren sellen en waer lycni.

Over alle die teyken die
voerseit sijn soe is dat tey-
ken vanden uer openbaerste
teyken die voer dat oerdel com-
mende is dat welcke uer alsoe
voerseit is god voerseinden sel.
Al dat in eertrike sijn sel ver-
berne sel. alle mensche diet op
eertrike vanden sel leuende selt
in affchen verkerē en het sel die
elementen luieren in dit uer
also aerbertus leit so sellen ver-
gaterē alle uerē. Dat uer vā
der lucht alle die uerē vā eert-
rike en alle die ueren van on-
der eertrike. Ende hier by so sel
dat uer also by leit die officie
en die cracht hebben van. iij.

ueren **H**et sel hebbē die cracht
vanden uer vander hellen om
die quade te wreken. **H**et sel heb-
ben die cracht vanden uer vā
purgatorien om die goete van
der vergheueliken sunden. **D**at
is vanden daghelischen sundē
purgieren en te luere. **H**et sel
hebben die cracht vanden uer
van eertrike. om al dat op eert-
rike vanden sel te verberne. **H**et
sel hebbē die cracht vande uer
vander lucht om die lucht ende
die ander elementen te luieren.
Mer alsoe ons die selue leerre
albert? in een ander plaetse leit.
dat uer en sel alle dese crachtē
en officie niet werckē voer den
daghe vanden voerseiden ordel
mer enighe voer dien dach en
ghe in dien dach enighe na die
dach vanden ordel. **W**ant voer
den dach vanden ordel so sel die
uer al dat in eertrike sijn sel
bernen alle mensche in affchē
verkerē en mit dien seluē uer
die goete menschen vā daghelic-
schen sonden purgieren. **W**ant
naden vōsdaghe en sel niet meer
uer van purgatorien sijn also
ghi horē selt hier na indē dach
des oerdels so sel die werlt ont-
steken sijn en dat uer sel die

lucht en die elementē al suuerē
En na diē dach des ordels so sel
dat ouer die sentēcie vā god vol
comē en beuāē die lūders en trec
kēle inden afgront der hellen in
wrake vanden lunden. **D**it ouer
uoer gheleindet also voerlept is
dā so sel god hz sinē hepligē arc
hangelē doē luden zyn vzelelike
halune die alle creatuerē horen
sellē also int ewāgeli bescreuen
staet **S**iter cracht vāder welker
halune also die propheet dauid
bescrijft dats alleē hz den wille
gods alle die dode verwect wer
den sellē en vte grauē verrisē sel
lē. **V**ander vzelelicheyt vā deser
halune lo spreekt sūte ieronim?
aldus. **W**aer ic eet of drinck of
wat ic anders doe altoes dunct
mz dat ic hoer luden in mgnen
orē die vzelelike halune. **S**taet
op ghz dode en comt tenoetel
Dus bider cracht van deser halu
ne sellē alle dode vweect werden
daer sel elc mensche lichaemē al
wast dat hz assche gheworden
en gheheel verrisen mit hude en
mit haer. **N**ient cruepel nge
mēt blint niemēt vmint en nie
mēt ionc als een kint noch nie
ment out mer als vander oude
dat xpūs was als hz steif en v

rees dat was. xxxij. iaer en drie
maent. **W**ant also die meyster
van sentēcie daer oec leit **H**oe
dat hinderē ionc steruē die lich
amē sellē verrisē in die staet en
in die mate vander groet dat hi
had gheweest op dat hi had ghe
leeft tot dier oude vā xpūs voer
lept. **E**n des gheylke ist vanden
ghenē die langher leuē dā totter
oude van xpūs ummer so sellen
die lichaemē verrysen in die gro
te dat sz warē in diē tijt dat sz
waren vander oude van xpūs?
voerleit. **W**ant niet meerre en
mach den lichaē verrisē dan hz
loude hebben gheworden noch
niet mgnre dan hz was want
onse heer spreekt int ewange
li een haer van uwen hoefde en
sel daer niet te nōte gaē. **E**n oec
also die leerres segghen niet dat
vander substanczē vanden lich
aem was loe en selt niet te niet
gaē. **M**er gheheel die selue lich
amen sellē verweect werdē van
dier asschē of vā diē lande daer
hz in verkeert was en lo wer
wert of hoe verre dat die ghes
teilt waren sellē comē ter seluer
syele die eerst in dien lichaem
was en also verrisē die salighe
in alle gheheelheit in scoenheit

in claerheit gheleijc der sonnē vā
den lichaem en van allen horen
leden die onsalighe niet in claer
heit noch in scoetheit mer in ghe
heleheit die si eerst hadden ende
niet in heecheit noch in scoen
heit vā horen leden daer si eerst
in vermijnet waren hē ghebre
ken vā natuerē. Aldus alle men
schen ve rweert wesende dan so
selle hē den goedē engelē gods
werden vergadert alle mensche
voer xpristus tē oerdele int dal
van golophat dat hi iherusalem
staet. Hē dier reden dat die ste
de vanden oerdel is sculdich te
welen ghemeen en vernaemt.
En die stat van iherusalē mach
wel zyn gheheten een ghemeen
stede. wāt also enighe meisters
legghen so staetle in die midde
waert vander werlt. Ende hē is
oock leer vernaemt hi dat xpus
daer wochte die wirken vā on
ser behoudenisse. Paer soe selle
dan werden vergadert allen mē
sche also voerseit is. En alle en
gelē en alle viādē en daer selle
die quade staē op die eerde also
albert? leit die si hebbē ghem int
Mer die gode selle mit god zyn
in die lucht also sūte pouwel be
scrift en de meester vā sētenciē

Hoe xpristus zyn oerdel sel for
mierē en waer op .lxxvij.

Alle creatuerē aldus tē oer
del in dat dal vā iolophat
vergadert wēle daer soe sel hem
xpus die ghebenedide gods soe
openbarē in die lucht mit groter
moghentheit als om een oerdel te
gheue ouer die leuē en ouer die
dode. dat is ouer die quade en o
uer die goede wāt also int ewā
geli staet bescreuē god die vader
en oerdelt niemēt mer al dat oer
del heft hē ghegheue den soe om
dat hē mensche is. dat is te ver
staen dat hem xprist? daer ten
oerste daghe openbaren sel also
die meyster van sentenciē legt
en ander leerres beide dē quade
en den goede in zynre gloriē in
menscheliker forme. Paer so sel
ihelus xprist? dese ghebenedide
gods loen dit oerdel en dit rechte
vertonen vreselic den quaden al
leen in synre menscheit als
so voerseit is. Mer den goeden
sel hē hem openbaren goedertie
ren en minlick en bouen synre
glorien menscheiker forme in
zynre goddeliker claerheit die
welke te aenscouwen also sūte
augustin leit is hem luden een

ewich leuen. **E**n daer so sel dese
ghebenedyde rechter ihesus cris-
tus alsoe sunte ian guldemont
leit by sinen heilighen enghelē
dat heilighe cruus en die ander
teykenen zynre bitter passien
voet hem doen brengen. **E**n al
so albertus leit hi sel hem seluē
daer vertoenen mitten verschē
wonden ghelijck dat hie ontfec
om den menschen waer by dat
die quade sellen moghen siē in
wien sy hebben misdaen. alsoe
dat heylighe ewangelz orcont.
Als des mensche soen dat is ihe-
sus xpristus dese gebenedyde
rechter inden stoel van zynre
moghentheit om oerdel te gheue
sitten sel so sellē die. xij. aposto-
len sittē op. xij. stoelen om oer-
del te gheuen mit hem op die.
xij. gheslachte van israhel. **D**at
is te verstaē aldus also die mei-
ster van sentencien ende ander
leerres legghen en exponeren
dat daer dan niet alleen xpūs
ouer dat oerdel sitten sel en die
xij. apostolen mer oeck mede al-
le volmaeckte menschen diet al
ghelaten hebben en xpristū ghe-
volghet sijn alle heilighe en alle
enghelen die welke oec oerdel
gheuen sellen ouer die quade.

Dat is te verstaen dat si die sen-
tencien vanden gherechtzghen
rechter onderloeken sellen. **E**n
alsoinden louter ghescreuē staet
verbliden als sy wrake sellen
sien ouer die quade. **D**aer so sel-
len also die leerres legghen van
allen dien creatueren die tē oer-
del sellen zyn vergadert vier sca-
ren werden ghemaect en alleen
op die twee middelste so sel ihs-
s? xpūs dese gherechtighe oerde-
ler die sentencie van sine oerdel
werpen. **E**n na dat sy in eertri-
ke goet of quaet ghedaen sellen
hebben en werke van ontferm-
herticheit op horen euen kerstē
ghewoecht sellen hebben. als
ghi hier na horen leit so sel god
sijn oerdel vestighē op ontferm-
herticheit. **D**ie een scaer sel zyn
vanden vercoren en die ander van
den quaden. **E**n elc van dese sel
sijn twee voudich. **V**ander scaer
der quader somighe sijn so quaet
dat sy van god niet en sellen
werdē gheoerdelt nochtās sellē
sy in die helle ewelike werden
ghetorment. **D**it zyn die gheen
die in ihesu xpristum den ghe-
benediden gods soen onsen be-
houder niet en ghelouē wāt on-
se heer spreect selue int ewāgeli

die niet en gheloeft hi is te vos
ren gheoerdelt en veroerdelt. **D**a
die scaer der salighe enighe zyn
loe goet en loe volmaect dat sy
van god niet veroerdelt en sellen
werden mer mit god also voer
leit is ouer dat oerdel sellen sit
ten nochtan sellen sy mit god
in blyscap ewelic regnieren en
welen. **D**it zyn die wies verdie
nen goet waren in eertrike die
die gheboden vander wet mit e
enen volmaecten leuen ghehou
den hebben. **D**it zyn die heylig
he en die volmaecte erme die
christum na volghet zyn. **A**n
der zyn int myddel tusschen de
sen twee scharen die van god
gheoerdelt sellen werden die ee
vanden quaden en die ander vā
den goeden. **D**ie een scaer vā den
quaden zyn die ghe die dat ghe
loue christy hten hebbende en
die wercken van dyen gheloue
niet en hebben. **D**ese sel christy
seiden vte salighen en die sellen
werden ghestelt ter linker hant
vā hem daer die salighe sellen
zyn ter rechter hant van hem.
Desen quaden sel die gherecht
ghe rechter dan an spreken also
ons lunte matheus beschryft in
sinen heilighen ewangel. **E**nde

daer zyn oerdel op die werckē
van ontfermherticheit velt ighe
Scheit van my ghi vermaedi
de in dat ewighe ouer dat wel
ke bereyt is den duuel en synen
enghelē want ic hadde hongher
en ghi en gaet mi niet tetē. **I**c
had dorst ende ghy en gaet my
niet drinkē. **I**ck was naect en
ghi en cledet my niet. **E**n alsoe
vanden anderē werken van ont
fermherticheit voert die voer
wel verclaert ende ghescreuen
staen opt. i. i. ste capittel dā so
sellen so hem wanen tonsculdi
ghen en legghen. **M**eer welke
tijt saghen wy v hongher hebbē
dat wi v nē en spylten of dorst
hebben dat wi v niet en lauedē
of naect zyn dat wy v niet en
cleden ende alsoe voert vanden
anderen. **E**n daer sel christus recht
sine lenticie voerleit vestighen
en hē luden antwoerden. **M**eer
like loe wanneer dat ghyt niet
en dedet den minsten diet bege
rende was in minen naem loe
en dedeste oec mi niet. **D**ie scaer
vanden veroeren vanden goeden
Als vanden middelē die vā god
gheoerdelt sellen werden dat
zyn die ghyen wiens verdiente
goet zyn mer enich quaet dat

zijn enighe lunden die sy hadde
ghedaen die hebbē si ghedwogē
mit tranen ghedect mit mynne
en verlost mit aelmissē en mit
anderen penitencien ende goede
wercken tot desen salighen die
ter rechter hant sellē staen van
hē alsoe voerseit is sel onse her
dan spreken zijn oerdel gheue en
legghe. **C**oemt ghi ghebenedijde
mijns vaders ontfact dat rijke
welcke u bereygt is vanden be
ghintsel der werlt want ic had
honger en ghe gaest mi teten
ic had dorst hi gaest mi drinkē
ic was naect ghi cleede mi en
also voert vander anderē werke
vā ontfarmherticheit voerseit
Allo sante matheus die weer
de ewangelist goods bescriuen
de is van begre den sentencien
die god ten vtersten daghe ghe
uen sel die een op die quade en
die ander op die goede. **E**n also
die leerat aelbertus bescrijft so
heft elc vanden sentencien gods
des leuen clausulen ofte leuen
punten in hoer besloeten in die
sentencie vanden salighen voer
seit machmen leue punten mer
ken. **E**erst een minlich roepen
vanden ghebenedide gods soē
in dien dat hy seit comt. **A**nder

werk een ghevarighe benedic
cie als hy seit gheghebenedijde
Derde werk een vaderliche min
ne als hy seit mijns vaders.
Vierwerk een gheuen van lo
ne als hi seit ontfact **V**ijfwerk
een bewijlen vanden rijke als
hy seit dat rijke. **Z**estwerk
een bereyden der glorien ende der
ewigher bliscap als hy seit dat
u ludē bereit is. **E**n seuenwerk
een ewighe voerlijcheit en pre
destinacie tot dier bliscap in die
dat hy seit vanden begintsel der
werlt. **A**ldus heft die sentencie
vanden quaden oech in hoer be
sloeten. **vij.** punten die recht con
trarie zijn den punten sentencie
der saligher voerseit die elc oech
wel merken mach vten woer
den vā die sentencien. **D**at eer
te is een verseyden van god
Dat ander is een maledicce.
Dat derde is dat deruen vanden
aenschijn goods. **D**at vierde is
een ewighe van ghenissen. **D**at
vijfte is die scerpheit van die pi
nen vanden kerker dat is vā der
hellen. **D**at zeste is wanhope
wt dier pinen nummermeer te
commen. **E**nde dat zeuenste is
een gheselcap mitter vanden
vander hellen te hebben

Woe ontkenlick dat vterste
oerdel is en waer hi .lxxviij.

Dat vterste oerdel dat aldus
die ghebenedyde gods soe
ihelus xpus gheuen sel is wel
sculdich te wese ontliē van alle
menschen hi veel reden. **E**erst
hy dier reden dat dit oerdel die
salighe menschen en die hezli-
ghe vaders en die propheetē ont-
ken hebbe en eenpaerlic dat in
hoer ghedachtē ghehadt hebbe
En allomē in die heilighe scrij-
tuer vint so wat sy vanden dōl-
daghe voerleit allen menschen
grote vrese gheuende ghelprokē
hebben **W**eel meer soe moghent
wel ontliē dā ander mēschē die
in veel sunden in eertrike ghe-
leefte hebbe **W**oe dese heilighe pro-
pheetē vander vreselicheit vā de-
len vtersten daghe voerprokē
hebbe dit vintmen wel in die
heilighe scrijtuer want die pro-
pheet ysayas heet dese dach van
den oerdel den wreeden dach en
den dach vol vā toernicheit. **D**ie
propheet iremias heten dē dach
van wrakē. **E**n die propheet so-
phonias hetē den grote dach dē
snelle dach den dach vā bitter-
heyt den dach van duisterheyt

van angtē en vā tribulaciē **D**at
den dach vādē vterstē oerdel is
gheheten den dach van wreet-
heit en vol vā toernicheit dat is
te verstaē aldus in eertrike we-
lē so ist die tijt dat die mensche
ontfermherticheit en verlatenisse
vā sunden an god mit penitē-
ciē vercrigē mach. **M**er na dese
leuē en inden dach des oerdels so
selt zyn den tijt vā gerechticheit
daer elc sel moete comē mitten
werkē die hy in eertrike sel heb-
bē ghedaē gaet of quaet. **W**ant
na dese leuē so en mach niemē
niet verdienē. **E**n om dat xpus
daer na die werkē vanden men-
sche die sentencie van sijnre ge-
rechticheit op die gheen die in
eertrike welen ontfermhertic-
heit an hē niet soekē en waren
gheue sel daer omme ist dat mē
in die heilighe scrijtuer noemt
en anders in veel steden leit dat
xpus tē oerdel den quaden sel scij-
nē wreet en toernich die noch-
tans in hē selue begde nu en dā
altoes blijft onuerwādelic wāt
zijn toernich wē en is anders
niet dā na gerechticheit te oerde-
lē. **D**at den dach van dese oerdel
wel mach zyn ghehetē den dach
vā wraken dat orcont wel die

wise mā daer hi seit aldus. **O**z
toern vāden mā dat is vā xpūs
dele gherechtighe ordeler die ghe
benedide gods loen eū mensche
en sel niemant sparē in dien da
ghe vā wrakē noch ghestelt we
lē tot iemens bede noch tontfaē
gemens ghiste. **W**ant alsoe die
leerres segghē dat maria eū al
le enghelē eū alle heylighen mie
tranen voer een baden die in
dootlunden waer op dat moghe
lic waer so en loubde xpūs die
gherechtighe ordeler dā niet ho
rē. **M**er elc weet dat dat onmo
ghelick waer dat si god dan lou
den willen bidden teghen zyn
gherechticheit hoe zeer nochtā
dat sy nu om die sondaers bid
den om ontfermherticheit. **W**āt
also voerleit is si sellen dan dat
oerdel goods vestighen ende in
die wrake der quader verbliden
Eū dat den dach van desen oer
sten oerdel wel mach zyn ghehe
ten die groten dach dat mach
elck mercken by dzen datmen
daer sel gheuen oerdel van grote
saken eū voer veel eū grote per
sonen. **V**an groten saken want
dat oerdel van xpistus en sel
niet zyn van hulen van lande
van ghelde mer vander ewigher

behoudnisse. **V**an veel saken
want alsoe int ewangely staet
belcreuen. **N**iet alleen vā hoerē
werken dat si sellen hebben ghe
daen mer oeck mede van allen
ledyghen woerden die sy sellen
hebben ghesprokē eū veel meer
also wel te verstaen is van be
driegheliken eū onsuuer eū on
stadighe woerden so sellen alle
menschen ten oersten daghe
reden moeten gheuen. **E**ū voer
veel personen eū grote wāt also
voerleit is tot diē ordele sel zyn
voer xpistus al dat gheselschap
vanden hemelliche houe alle me
schen van eertrike eū alle vian
den vander hellen. **A**nderwert
by dier reden dat elck mensche
quade werke alle creatuerē bez
te den goeden eū den quade opē
baer dan sellē zyn. **A**lso aelher
tus eū ander leerraers ozcondē
Ja also die meester van senten
ciē ghenoech legt. alle sondaerē
sellē hem seluen woeghen eū
hoers selfs consciencie selē oer
delen weerdich vanden ewelike
bē tormenten. **V**ier wt mach
men wel mercken dat sopho
mas die propheet legt dat den
dach des oerdels zeer bitter is.
dat is te verstaen den quaden.

60
Want hy is hem luden so bitter
int woegē vā hoer conscienciē
Also ons bescrijft die propheet
Isaas dat sy sellen begheren en
legghen totten berghe valt op
ons en totten hievelen doet ons
Derdewerf hi dier reden dat die
vianden oter hellen ghereet sel-
len zyn op die quade en die ver-
doemde mit hem luden te trecke
inden eweliken torment vander
hellen. Vier of staet bescreuen
int ewangeli dat god int einde
der werlt sel sende sinen engel
dat zyn die quade ghesten die
sellē sceiden die quade oten goe-
den en sellen se werpen int for-
nis vanden ewelike ouer. Vier-
dewerf hier reden dat alle ver-
cozen gheestē en die cozen van
den engelen vanden hemel sel-
len beroert zyn en verueert ter
toecomste van xpus ten oerdel
Alsoe int wangel bescreuen
staet ende hy iobpe die leit dat
die colummē vanden hemel dat
zyn alle vercozē en die heylighe
engelen sellen beuen totter toe-
coemste vā hem en hem rechts
verueren. Veel meer dan sy mo-
ghen hem wel verueren en ont-
sien die menschen die niet ver-
cozen en sijn. Vifstewerf alsoe

die leeres legghē dat niemene
en weet van welchen ghetal hy
dan zyn sel vanden salghen of
vanden ghebenediden of vāden
quaden of vāden vermalediden
noch in eertryke wēde of zyn
leuen gode ontfanghelick is of
en is niet seker ghekennen en
mach. Dit seyt die wyle man
daer hy spreekt aldus. Omnia
in futuro resuantur in certa.
Dat is te legghen. Alle dinghē
werden ghehouden van god son-
der besceiden totten toe comen-
den daghe. Dit mach men mer-
ken oec dat die propheet sopho-
nias den dach vanden vtersten
oerdel hiet alsoe voerleyt is den
dach van duusterheit dat is vā
onkennisse. Als in dien dat nu
niement seker kennen en mach
wat oerdel hem dan sel moghen
gheschieden waer hy weerdich is
van gode ghemint te welen of
ghehaet. Mer dan alsoe voer-
leyt is so sel elck zyns selfs con-
sciencie kennen ende daer wt
hē seluen woeghen. Zestewerf
hy dier reden dat men die sen-
tencie ende dat oerdel gods niet
weder roepen en sel moeghen.
Dit bescrijft die propheet ysaias
daer hy seyt dat woert gods is

bliuēde inder ewichheit. **E**n alsoe
gint ewangeli bescreuen staet.
alle die woerdē gods die sellen
moetē volghelciē en die minste
letter vā dien en souder niet of
ghebreen. **D**us loe zyn wel hz
delen redenē voerseit alle men-
schē hoe groet hoe subtyl of hoe
rikelz zyn dit vterste generael
en ghemeē oerdel sculdich ton-
lien dat dese gherechte oerdele
en rechter gheuen sel. **W**ant hz
is aelmachtich mē sels niet mo-
ghen wederstaē hz is alle wyl-
heit mē en sels niet moghē be-
drieghen en hz is alle goetheit
en alle gherechticheit mē en sels
niet moghē vermieden. **E**n se-
ueste werk hz der reden dat god
selue die sepper en maker van
allen dinghē en alle creatueren
die hz gheschapen heeft den sun-
daer tot den vreeselicken daghe
vanden oerdel wroeghen sellen

Dā wīē die sondaer sel wer-
den ghewroeghen ten vtersten
daghe en in welcken lxxij.

En dinghen sellē die sun-
daren wroeghen. **E**erst
god selue vā dat zi hē vertoernt
hebbē als ghy hier na hore selet.
Dit bescrijft ieremias daer hz

spreekt aldus inden persoē van
god ic bin oecōt en rechter. **A**n-
derwerf die creatueren vā alsoe
ghz hier na horen selet dat sijn
re niet wel ghenuet en hebben.
Dit bescrijft die wyle man spre-
kende hoe god die salighe ver-
kert vā bliscapen. **W**i si waepnē
die creatuerē om wrake te ne-
men van zinen vanden en die
salighe sel hz bescremen. **D**er-
werf die heilighe scriftuer die zi
niet beleest en hebben. **D**it be-
scrijft sulte ian in zyn ewange-
li daer hi selet totten ghenen die
die heilige scriftuer niet en hou-
dē. **M**oises ist die v ludē wroe-
ghet dit is te verstaen die scrif-
tuer die moyses ende die ander
prophete vte monde goeds ghe-
sproken hebbē. **D**at vierde hoer
conciencie die se belmet hebbē
Dit oecont sulte pouwels daer
hz selet dat die conciencie is o-
conscap gheuende vā dat dinc
hoese ghedaē is. **D**at vijfte is die
ludē die si ghedaē hebbē. **D**it be-
scrijft ieremias die prophete da-
er hz selet. **D**ijn quaetheit sel di
wroeghē. **D**at sesste is die viāde
die si ghediēt hebbē. **D**it bescrijft
ylagas die prophete die selet dat
die vganze die sondaers al om

trint belopen om te wroeghen
en die mit hore leghen op sien
verrisen en te vererrē. **D**at seue
ste is die helle die sy niet ghes
zucht en hi. **A**ē noch gheslogē
die welke nochtans wel te vlie
gē is also sūte hernaert bewijst
en ander leraers en hier na ho
ren selt opt. lxxxj. ste capittel.
Ende dit bescrijft die propheet
Izayas daer hi spreect vanden
lunders en vanden loghenaers.
Hoe dat sy daghe des ordels in
wanhopen sellen vallē en belz
den rechts hoe dat sy die doot
en die helle niet ghesloē en heb
ben en legghen aldus. **W**g heb
bē conuēt ghemaect mitter hel
len en enicheit inghesleghe mit
ter doot. **D**ie scepper dat is god
selue die sel dā die sūters wroe
ghen also voerseit is int seuen
ste punt. **E**erst in diē dat zi den
tijt die hē luden die ontfermhe
rcheit gods. also sūte hernaert
legt om penitencie te doen om
verlatenghe vā lunden te crigē
ende om die ewelike blyscap te
winnē ghesghen hadde icelike
bestaet hebben en recht verlo
ren hebben. **V**an desen punten
spreect sūte hernaert aldus. **A**l
den tijt die dz van god ghesghe

uē is die sel god van dz eissehē
hoe dat ghz en bestaet hebt.
En ghelijck dat god niet en sel
laten te niet gaen een haer van
onsen hoefde het en sel mit ons
ten vtersten daghe verrisen al
soe voer seit is. **A**llo en sel god
niet latē liden een hant wile vā
den heiligen tijt die hi ons ver
leent heeft hz en selder reden of
moeten hebben ten vterste da
ge vā den ordel hoe wile bestaet
hebbē. **A**nderwerk sel god selue
die lundaers wroeghē van diē
dat sy die sacramenten vander
heiligher kerckē die hi den men
sche ghelaten heeft in verlate
nisse en in voerhoedenisse vā
den lunden also voerghescreuen
staet opt seuenste capittel ver
smaet helmet en luttel ghyrekeē
hebbē. **H**ier of spreect die wgle
propheet ezechiel en seit inden
perloē van god hē beclaghende
hezde van prelātē vande princē
en vanden ghemenē volck daer
hz seit aldus. **D**ie papen hebbē
verlmaet mijn voet en helmet
mijn sātuarie dat zyn mijn hei
lighe sacramentē. **D**ie princen
zyn gheworden ghelijc woluen
rouēde en bloet storttēde en dat
siele verliesende dat volck is op

malcandere cracht doen die de
armen en den welen sonder oer
del onrecht doende. En alle dese
alsoe ons die propheet ysaas
wel bescreve ghericlyke win
ninghe en ghyften volghende en
begherende. **D**erde werf van die
dat si die viere vanden heiligen
daghen ghebroke hebben en god
op die heilige daghen niet ghe
rechtelike ghoeffent en hebben
Dier of spreect die selue propheet
te ezechiel in die selue stede hem
beclaghende van alle maniere van
luden spreke aldus. **V**an min
nen sabbat dat is van minnen
vierliken feesten hebben sy ghe
keert hoer oghen en ic wert be
smet onder hem luden. dat is te
legghen si verdoernen mi ouer
mits hore lode op den heilige
dach. **V**ierde werf van die dat si
die ghebode vander heiligher ker
ken niet ghehouden en hebben.
Dier of spreect die propheet in
den louter. **V**ermaledyt sijn sy
die hem houden vanden ghebo
de gods dat is te legghen en te
staen die die gheboden gods niet
en houden. **T**en vyfde mael van
die dat sy die exempel en vor
me vanden heiligen leuen der
saligher die god de mensche voer

ghetoent heeft niet na ghevol
ghet en hebben. **D**ier of legghen
die leeres vander heiligher ker
ke. **A**lso veel heiligher mensche
en lant als wy ghelien of gheho
ret hebben also menich exempel
en ghelike van wel te leuen dat
ons god ghegheue heeft. **D**ant
in exempel vanden heilighen leue
der saligher en int tone hoerre
heiligher conuersione sel god ex
aminer en proeuen syne heilige
kercke **D**it staet gheproeft vanden
propheet zacharias daer hi ver
toent inden perloen van god hoe
dat Christus niet en sel die lanc
heit en die wytheit vander stat van
iherusalem mitten reeppe van
maten. dit is te verstaen mitten
reeppe welke men maect van
vlasse welke wit wert mit veel
pynen en mit veel slaghen. **M**it
dese reeppe van maten. dat is
mitten syden en mitten tribula
cien vanden heiligen mensche
lyden welchen sy ghecome sijn
ter scoenheit en ter wytheit van
den eweliken leue so sel god dat
is Christus die ghebenedide oer
deler meten en proeuen die lanc
heit onser ghedoelamichheit.
ende die wytheit onser minnen
Ten lesten van dien dat sy sijn

bitter passie niet in ghedencke
nisse mit compassien ghehadt
en hebbē en dien weerdē prijs
al niet gherekēt en hebbē. **H**ier
of bescrijft die propheet ezechiel
in den perloen vā christus die
delen sunders in dat wroeghen
dit rechts verwiten sel aldus.
Mit veel pinē heb ick ghezweet
en li en achtē daer n̄ op als dat
sz doer touer van liden mit ver
duldicheit lijde roesticheit vā
horen lunden hadden ghelaten
Hier of spreekt die propheet iere
mias inden perloē vā christus
tot sinen vader wrake bidde
ouer dese die sine passie clein re
kenē en niet en ghedenckē mit
compassiē aldus. **O** her ic bid
de u dat ic uwe wrake moet liē
op hem lide. **T**en leuenden sel
god selue die sundaren wroegē
van dat sz dat loen vanden ewi
ghen leuen die hz selue beloefte
heeft niet gheloefte en hebben.
Hier of spreekt die propheet gla
sas inden perloen christi. als
den mensche verwitende of be
gripende aldus. **H**ebdi niet ge
hoert dat loē. dat is te verstaē
dat loen vā leuē die beloefte staē
in die heilighe scriftuer. **D**elen
loen van leuen die god beloefte

heeft den salighen die staen be
wilt in die heilighe scriftuere
in veel steden. **V**ā desen loē hoe
onbegripelic hi is enighen crea
tueren te bekennē en hoe groet
dat spreekt lunte pouwels wt
glasas aldus. **H**er oghe en mach
ghelien noch gheen ore ghehorē
noch gheen herte ghedenckē dē
loē die god bereit heeft den ghe
nen die hem minnē. **V**ader goet
heit van dese loen so spreekt die
wile man inden perloen vā der
wijsheit goeds vanden ghebene
diden goeds loē aldus. **M**it mi
sijn rijcheden bliscap en weelde
Van desen loen der saligher dat
is vande bliscap van hemelrike
selg v̄ndē hier na opt. lxxvi.
ste capitel. **D**ie creatueren die
van god ghelcapen z̄n tot des
mensche behoefte die sellen den
sunders oec wroeghen ten uercl
ten daghe voert aenlicht goeds
vā dat li n̄ wel ghediēt en heb
ben. dat is dat sz alle deser crea
tueren ghedient hebben en daer
bz gheleefte hebben en den her
diēt al ghelcapen heeft om des
mensche behoefte niet daer me
de ghedient en hebbē noch daer
of ghedant en hebbē. **M**er ouer
vloedelic verdaen hebben. **V**an

deser ontdābaerheit spreekt die
heilighe mā sūte bernaert eū
leit dat ondanchaerheit is een
viant der graciē eū der salicheit
eū ghen dinc en is god also on
ghenueghelic als ondancherheit
is daer en vūnt gracie ghenen
wech want also hi daer leit on
danchaerheit sluit die weghe
van graciē **V**oe dese creatueren
die van god ghelcapen zūn tot
des menschen behoef die hemel
die planeten die elementen die
voghelē die visschen hout eū ste
nē gout erue eū āder rīcheit dē
sundaers woeghen sellen dat
staet gheproeft bi den heilighen
propheten eū bz sommighe vā
den vūftiē tegkenē daer voer of
ghesleit staet opt. lxxv. ste capitel
die hemel dat sūn die salighe
die sellenle also die heilighe mā
iob bescrijft woeghē in diē dat
si hoer luter lunden sellen open
baren die planetē dat is die sō
ne die mane eū die sterrē in diē
also ons die voerleidē iob bescri
uet dat sū hoer licht weder trec
ken sellen eū den sūdaer niet
meer schynen en sellen die ele
mentē dat is dat ouer die lucht
ewater eū die eerde dat ouer in
diē also voerlegt is int veertien

ste teikē eū daer na opt. lxxviij
ste capittel dat is aldus op eert
ryke sūn sel eū in die lucht al o
uer al in wrake vanden lunden
verbernen sel die lucht in dien
also ons die wyle man ezehegel
wel orecōt eū bescrijft datle voer
dien daghe des toorns gods vol
van tempeeste welē sel dat wa
ter in dien dat hem deckē sel al
so voerlegt is in dat ander teg
ken op. lxxv. ste capittel als in
diē dat die sūdaers niet weert
en zūn dat hem luden diēde. **N**a
alsoe veel dat sū hebben sellen
moghē also veel als een dropel
waters ter vercoelen van hoer
re tonghe als sū sellē zūn in dat
torment vander hellen also wel
beteikent staet int ewangeli bz
den riken man. **D**ie eerde in diē
datle heuen sel als sūte ian be
scrijft inden boec van uertonit
ghe eū also voerleit is int vūfste
teghē opt. lxxv. ste capittel als
in dien dat sū die dit goet gods
in ouerloedicheit verdaen heb
ben niet weert en zūn datle die
eerde draghen soude. **D**ie voghe
len vander lichte die visschen
des waters ende die beesten der
eerde alsoe ghenoech ghelegt is
int vūfste ende int vierde teiken

opt. lxxv. Ne als in dien dat sy
dit goet gods in oueruloedic-
heyt of in ghenuechten vander
smaken of in leckernien hebbē
ghenomen eū bouen hoer noot
Eū daer hi allo sūte ian beschrift
lo wat den lundaers in eertrike
is tot hoer ghenuechte. **I**n nabē
vleischē in oueruloedighe dat
sel hem luden na desen leuē zyn
in wernele eū werden bekeert
ewelickē torment. **S**helijck dat
die wise mā oec leert sine loen
in dñre stercheyt of in dñre
ioncheit loe en volghet niet die
ghenuechte van dñre herten
eū en denckt niet al heb ic mil-
daē wat quaet isser mi of gheco-
mē. **W**ant die aelmachtighe eū
die opperste dat is god al is hi
nu verheidich hi ist diet wreke
sel. **D**at hout eū die steen alsoe
abbacuc beschrift dat sy rechts
roepē sellen wt den ghestichte
vanden hulen daer sy in legghē
sellē tottē lundaers. **W**ee v lū-
dē die maect uwe hule of uwe
stedē in lūden dat is te verstaē
in ghiericheit wt houerdicheit
eū om uwer ghenuechte wille
dat anders v luden ghenen noot
en zyn. **D**ie sunde leit in groten
ghestichte ende in behaglycke

hulē te doen maken eū te doē
vercierē dat orcont wel die pro-
phete ysaas die leit dat si ver-
maledyt zyn van god die ten
huus maken an dander eū den
enen acker voeghen eū ghecri-
ghen anden anderē wt ghieric-
heit als of si alleen woenē wou-
den op eertrike eū al dat goet v
swelghen. **D**it oercont oec wel
die prophete amos. die leit dat
god haet die houerdicheit van
iacob dat is vanden kerstenen
volcke ende hoer hulen. dat zyn
die ghen die hoer hule wt ho-
uerdicheit eū om die creatuerē
te ghenueghen doen vercierē.
eū oec om hoers selks ghenuech-
te die het sculdich waren god
te loeken eū god te ghenoeghen
dan die creatueren eū hoer con-
sciencie te vercierē mit duech-
den daer god in beghert te woe-
nē dan hoer hule mit hout mit
verwē vercierē dat god niet en
acht. **A**ldus so scyntet wel dat
die sunde licht of legghen mach
in groten hulen eū behaghen te
doē maken want loe wile ma-
kē wt ghiericheit sy sijn vā god
vermaledyt. **E**ū so wile makē
van houerdicheit of om die cre-
atuerē te ghenoege of om zyns

selks solaes bouē zynre noot is
zyn van god ghehaet also voer
leit is biden prophēt. Dit orōt
wel lunte hernaert in een boec
dat hi maecte vander cellen en
dit vjntmē oec wel in een boec
dat heet **Somma de vicijis.** Pat
gout dat suluer en ander rōchheit
sellen die lundaers oec woegē
ten vterstē daghe voer dat aen
sicht gods in diē dat isle qualz
ke vergadert hebbē onghetrouw
welic den armē ghedeilt hebben
en zwaerlike ter verdoemens
vā hoer sielē van daer si qualz
ke ghecreghen warē onthouden
hebbē. **Dier** of spreect lunte is
cop in sijn epistel totten ghieri
ghē. **Voer** luden rōchheit zyn ver
rot ghe worden ende hoer luden
gout en suluer is beroestgch ge
worden. dit is te verstaē daer si
god mede vertoernt hebben en
die roestich sel orontleap ghe
uen van hē luden en woeghen
hē luden dat ghi die toernichheit
gods op hē ludē vergadert hebt
Want den loen van uwen werc
luden die ghi hē onthoudē hebt
die vzechtē en onghelijck dat
ghe anders oec anderē ghedaen
hebt die roepen tot god wrake
op hem luden en god heeftde ghe

hoert **Dus** soe sellen rechts alle
dinghen den lundaer woeghen
tē vterstē daghe beide god selue
en die creatuerē also voerleit is
En dat is wel recht want ghe
lijc dat een leerre leit ghelijc dat
wi alle dinghē hebben die ons
beroerē tot god te comen en be
wisen also sellen wy alle din
ghen hebbē die ons woeghē sel
len op dat wier ons niet toe en
bekerē. **Wel** soe is dit oerdel
ontsienlick allen menschen scul
dich te sijn by desen reden voer
leit ende bi eenre ghemeen re
den van allen desen rechten die
lunte augustijn leit spreke vā
der vzeelicheit en vander ont
sienlicheit van dien daghe van
der oerdel aldus. **O** hoe nauwe
zyn die weggen ten vterstē da
ghe den menschen die qualiken
heleekt hebben. wāt hoven hē
luden sel zyn die rechter dat is
god leer wreed en toernich **O**
der hem luden die helle ontdaē
huten hē ludē die werlt bernēde
Ter rechter hant vā hē ludē die
lundē diele woeghen sellē. **Ter**
lusterhant vā hē luden die vian
den vter helle sōder ghetal diele
ten tormentē wert trecken sellē
in hē ludē die conscienciē diele

wroeghen sel. **E**z hem luten al
le heilighen en alle salighe die
die sentencie vande rechter ver
heiden en approberē sellen. **E**n
alle salighe en alle quade en ver
maldyde die die sunden vanden
sundaers kennen sellen. **P**ese
heptuigh sondaers aldus be
uaem werwert sellen si moghē
vlien als of hz legghē woude.
nerght waert hi en sel niet mo
ghen luchtē en voer oghē te co
men sel hem wese te zwaer. **A**z
hoe veel dolre mensche die hier
omme luttel denckē en al denck
ken sz hier omme die vter vree
lē van desen oerdel hoer sunden
niet en late mer op hoe rhyheit
en groetheit vā state hem verla
ten. en hiden weelden van hoer
lichaem en hiden ghenuechten
van horen sinnē daer si in ver
brokē zyn om den dach vā hoer
doot niet en dencken hoer sa
licheit te werckē niet en gheden
ken. en die gherechticheit van
den oerdel niet en ontsien. **V**an
dusdanighen dollen menschen
spreect sūte hernaert aldus wat
sellen dan dat is in die vte vā
der doot helpen rhyheit. weelde
en eren die die mensche binnē
synen tyt in eerrike ghehadē

heeft. die rhyheit en sellen niet
lossen vander doot. die weelde
en sellen niet losse vande wor
men. noch die ere en selle niet
lossen vanden stancke

Hoe hemel en eerde. dat syn
die planeten en die elementen
na dat oerdel sellen werde ver
niwet en gheluuert .lxxx.

Aloe albertus leit als dat
vterste oerdel gods sel syn
ghedaen en die sundarē wt eere
rike sellen zyn ghedaen ende in
den afgront der hellen ghestekē
tot meerre hyscapē vāde ghebe
nediden en ter meerre pinē ter
vermaledijde so selle die heme
len. dat zyn die planeten en die
sterre die onder den hemelē syn
horen loē ontsaen vā dat sz den
mensche ghedient hebbe vā god
en werde verniwet. **E**n die eer
de. dat zyn die vier elementen
die bouen der eerden zyn sellen
werde gheluuert **H**oe dit te ver
staen is beide vanden planeten
hoe sz sellen werden gheluuert
dat verclaert wel die selue leter
en leit. **D**ie hemelen dat zyn die
planeten en die sterren die on
der den hemel zyn verniewen
dat en is anders niet dan dat si

nūmermeer en sellen beroeren
noch op gaē noch onder eū dat
sz sellē veel meer claerheit ont
faē also die meester vā sentenciē
albertus eū ander leerres leggē
die sōne die mane eū ander pla
netē en sellē na diē dach des oz
dels niet meer risē noch onder
gaē. mer si sellē staen stille also
die propheet abbacuc beschrijft
in hoer steden daer sz ghescepē
warē van god dat is die sonne
in oeste eū die mane int weste
eū dat is daer omme alsoe die
meesters legghen dat sz die ver
maledyde die onder die eerde in
die helle zyn niet scinē noch e
nighe claerheit gheue en soude.
Die planeten eū die sterrē sellē
dan oec meer claerheit ontfaen
Want also ons die meester vā
sentencien eū ander meisters v
claren vte woerde des propheet
ysayas dan sel die mane alsoe
claer scynē als die sōne nu doet
eū die sonne sel. vñ. werf clac
re scynen dan nu doet dat sel
zyn also clac als sz sceen eer a
dā onse eerste vader die eerste
lunde dede want also die meester
vā sentenciē leyt. **O**nder eerster
lunde van adam onsen vader so
was verminret dat licht vander

sonne vander mane eū vanden
sterrē mer dā dat is nadē dach
vanden vterstē oerdal als die sū
de niet meer zyn en sel ende die
lundaer inden afgzont der helle
gheworpen sel zyn in ewicheyt
vā pinē eū vā tormētē so sel die
sonne hoer loē ontfaē vā dat is
die mensche in eertrike ghediēt
heeft ende hebben hoer claerheit
weder die sz eerst hadde als sz
van god ghescapē eū ghemaect
was dat is die claerheit vā. vñ
daghe eū dā sel altoes dach sū
eū ghe tūt nacht wāt also voer
leit is eertrike sel zyn al slecht
ende die sonne en sel niet onder
gaē eū alsoe die leerre albertus
leit die eerde sel werden ghelū
uert **D**at is te verstaē niet alleē
die eerde dat tōderste elemēt is
mer twater die lucht eū touer
die bouen der eerden zyn die an
der elementē zyn ghelijc dat mē
biden hemel verstaen die sterrē
eū die planetē die onder den he
mel zyn wāt also hz leit die eer
de sel zyn clac gelijc den cristaf
die lucht sel dan zyn suer wāt
het en sellen zyn ghen wolcē
ghen wjnden ghe reghen ghe
nen dau ghe haghel ghen snee
ghenen donre ghenen blygem.

Dat uer eū dat water sellē oec
werden suer wāt int uer en
sel dā niet meer zyn hettē noch
int water coude mer die hetten
vanden ouere eū dat coude van
den water eū al dat onedel grof
eerdich duusterich vul ende on
suer is in alle vier die elemen
ten dat sel dalen inden afgront
der hellen tot meerder tormen
te vanden vermaledigēde noch
kans soe sellen dese vier elemen
ten bliuen eū niet te niete gaen
in hoer substantie ende in hoer
wesen ende in dat uer sel bliuē
claerheit ende schijn sel in dat
water doersienicheyt. **D**us soe
sellē die hemelen dat zyn die
sterrē eū die planetē die onder
den hemel zyn werden vernge
wet eū die eerde dat sijn die vier
elementē daer of dat die eerde dat
onderste is werde ghesluert tot
meer blyscapen vanden goeden
eū tot meerre tormente vanden
quade. **E**ū dit ist dat mē verstaet
eū anders niet bidē woerde der
heiligher scriftuerē die hemel eū
die eerde sellen te niete gaē. **N**a
dat vterste ordel en sel niet meer
ouer van purgatorien zyn wāt
alsoe die meester vanden sinne
legt het en sellen dan voert aen

65
mer twee stedē zyn die eē gods
eū die ander des vyants die een
vande goeden ende die ander vā
den quade n eū in beide dien ste
den sellen zyn enghelen eū mē
schen die goede en sellē niet wil
len sunde doen die quade en sel
len niet moghen sunde doen. **E**ū
ghen van desen beide en sellen
nummermeer moeghen steruen
mer si sellē ewelic moeten leuē
mitter siele eū mitten lichaem
salighlike in dat ewelike leuen
of onsalighlike in die ewighe
doot. **E**ū in beide dese steden soe
is die een hogheliker gheloēt dā
die ander of zwaerliker ghetor
mēt dā die ander na dat si in eere
rike wese die een meer duech
den ghet aē heeft dā die ander of
mit penitencien eū liden meer
vā sinen sunden ghesluert heeft
dā die ander of meer sunden ghe
daē heeft dan die ander. **W**āt al
so onse heer selue belēt int ewā
gelg ghelīc dat int huus mijns
vaders zyn veel woēstedē. dat
is ghelīc dat in dat ewelike leuē
zyn veel manierē van lonē. **A**
lo zyn in die helle veel woēste
dē dats veel manierē vā tormē
tē nochtans so sellē sy alle die
ewighe pijn moetē liden of die

ewighe bliscap moeten belitten
Van dese veel manieren van pi
nen en veel manieren van blisca
pe seldg hier na vinden.

Vanden pynē vāder hellē int
ghemeē en waer hi datte die mē
sche sculdich is te vliē **lyxxi.**

O Hellen voer wat die men
sche sculdich is te doē en
te latē hoe hi vten sunden mach
verriken ter gracen hoe sy scul
dich is te leuen en wat hi scul
dich is tontlien. Nu volghet te
weten also voer beloest is. wat
hy sculdich is te vliē dat zyn
die pinē vander hellē want ghe
lyc dat elck goet mensche scul
dich is te begheerē dat hemelliche
lāscap dat zyn die ewelike blig
scapē van hemelrike dat loē dat
god beloest heeft den saligē wāt
also sūte gregori? bescrijft god
hiet datment begheeren soude in
ghelyc so is elc sculdich te vliē
die wrake gods dat sijn die ewi
ghe pinen vander hellen die hy
werpē sel op die quade. Dese pi
nen vander hellē dier veel zyn
also ghy hier na hoerē selt die is
elc mensche sculdich te vliē en
te denckē om. vi. sake. **Eerst** om
dat daer is een ewelick sceyden

vādē ghelescap der saliger **Hier**
of leit sūte ian gulde mont ald?
dat gaet bouē alle pinen der hel
len deruē des ewichs goets dat
welke die mensche hadde moe
ghē ghebruke int ghelescap vā
allē salighe. **Anderwerf** om dat
daer is een ewelick bezouē van
den anscouwē gods dat welke
sūte iā gulde mōt leit dat swaer
re is te verdraghen dā alle die
pinē vander hellē want al warē
dulentic hellē loe en warē alle
die pinen va van diē hellē niet
so swaer alst is ghyvallē te sijn
vte anscouwē van dier bliscapē
der teghenwordicheit goods en
vā xpristo ghehaet te zyn en te
hoerē van hē dat swaer woert der
ewangellen ic en kenne v niet
Ten derten om dat daer is een
vreeselike woensstede van diē
donckeren kerker. **Dat** daer sel
een vreeselike woensstede dat
bescrijft ioh die seyt dat inden
kerker der hellen so en is ghyen
ordinancie. mer daer in woene
een ewighe vreeselicheit. **Ten**
vierden om dat die vermaledi
de sellen zyn in die handen van
ten vreeselgcke vanden ende
die sellen sy aenscouwen. ende
die vermaledide sellen daer oec

also ons die propheet isaias wel
legghē can sonderlinghe mallic
canderen verueerlick en leer vze
lliec zyn te aenscouwē die een
biden anderen te sien. **W**āt dier
luden aenszichten sellen zyn al
verbernt en zwert ghelijc enen
potte die verbernt is. **E**nde dat
die vianden daer vzeleelick zyn
te aenscouwen dat proeftmen
wel by gheliken. want na dien
dat een viant vter hellen so vze
selick nu is die men nochtans
niet sien en mach hoe verueer
lic en hoe vzeleelic sellen sy zyn
sonder ghetal en daermense sel
moeten sien in hoer proper sz
guer **D**at vhfte om dat daer sel
zyn ewicheit vā pinē. **D**it staet
wel gheproeft int ewangeli vā
lunte mathee? daer hi leit dñ
weterstander sel by gheuen in
die handen vanden pynē dat is
dñ lunden sellē di gheue in die
hāden xpūs also lūte augustijn
exponiert en xpūs sel di gheue
in die handen vā sinen dienes
dat is in die hādē vā den enghel
die di werpē sel indē kerker **E**n
waerlike ic legghē di du en sel
ste daer wt niet comē tot dier
tjt dattu dē vterstē vierline vā
der scult vā dinē lunden lult by

68
bē vergouden. **E**n dat is te ver
staen allos die glose leit nūmer
meer wāt also lunte augustijn
daer leit waer mede loudē si dā
daer die scult betalē vā den lūdē
die dā daer niet hebben en sellē
stede noch tjt noch wille vā be
rouwenisse vā correccien noch
van leuen dus so sel daer in die
helle zyn ewicheit van pinen.
Ende dat sel zyn also aelbertus
leit hi veel redene. **E**erst hi dier
reden om dat die lundaer heeft
enē ewighen quaden wille wāt
hi woude wel ewelic in die ghe
nuechte vā den lunden legghen
en daer by ist recht dat hi ewe
like ouer die lunden sy ghepñt
Anderwert om die ghene die s
doemt zyn van dien lunden nū
mermeer en sellen hebben wa
rachtighe bezouwenisse daer hi
en sel god nummermeer weder
roepen die sentencie van sñre
verdoeminghe **D**it proeft hi oec
by meer reden ende by gheliken
aldus hi enen tideliken cope so
gherūghet mē een ewich recht
van helgten dzer dinck dat
men cofte **E**nde by eenre hael
tigher quetlinghe loe coemt die
mensche in die langhe doot.
Aldus en hi veel meer anderen

gheliken proefemen dat die sun
 daer om die lunden die tijtelijc
 zyn sel moeten liden pijn en tor
 menten in die helle die ewigch
 sellen zyn. En zestewerf so is
 elc mensche sculdich te vilē die
 pinen vander hellen. en te denc
 kē op die menichfoudichit vā
 dien pinē beide in den lichaem
 en inder syelen en veel te meer
 dat die lichaem in der syele sel
 zyn en mitter sielen verdoemt
 Hier of weet elc dat neghen pz
 nē zyn die die verdoemde sellē
 moete liden ewelike in die he
 le by rechte vte oerdel gods om
 dat sy in eertrike ghenuechte
 lochte en lunden deden by hore
 wille teghen dat ghebot goods
 inden lichaem. ix. en. ix. inder sie
 lē vā welkē ghi nu hier nae ho
 rē selt en eerst vāder pinē van
 dē lichaem. en daer na vanden
 pinen vander sielen.

Vanden .ix. manieren vā pi
 nē die die verdoemde sellē moe
 tē lidē in die helle vanden lichaem
 sonderlinghe . lxxxij.

Also albert? die leerre seic
 ghelike dat in den mensche
 sijn verseyden en menichvou
 dighe maniere van lunden. al

so sellē oec in die verdoede sijn
 verseyden maniere van pinen
 Die eerste is een noot van hon
 gher en van dorst die nummer
 meer en sel ghebetert werden.
 Hier of spreect die propheet gla
 zas inden perloen van god op
 die ghyene die teghen den wille
 gods soude ghydaen hebben en
 also sine knapen niet ghyweest
 en hebben aldus. **M**yn knapen
 sellen eten en ghy selt hongher
 hebbe **M**yn knechte sellen drin
 ken en ghy selt dorst hebbe. **D**e
 sen noot vā dorst en van hon
 gher en sel niet ghelest wer
 de also betekent staet int ewā
 gelz by den ryken vracken man
 die in die tormenten vander hel
 len was en daer niet en mochte
 ghyerighen van god een dropel
 waters tot verkoelnisse vā sijn
 re tonghen. **V**ele pzen sellen
 die verdoemde in die helle moe
 ten liden mit rechte want sante
 gregorius exponzert van dien
 seluen riken man in die helle so
 was dien riken man een klein
 dinc van god ontleit dat was
 een droepel waters om dat hy
 in eertrike den armen een klein
 dinc dat was een crume broets
 ontleit. **D**ie ander manier van

in wiens handen xpus die verdoemde ghegheue heeft also int ewageli ghelcreue staet. **W**ā den slaghen so sprecht die wijse man inden perloen vāder beninghen gods den lichaē der dolre dat is der sundarē soe zyn bereit die hamerē diese slaē sellen eū dats wel recht wāt die āderē pine eū cracht doet in sinē lichaem sonder recht dat hz ghellegghen werde eū anders ghetozmēt werde dat wylt wel recht. **D**ie seueste manier is grote coudē dat daer sijn sel. **D**it staet wel gheproeft int ewangeli voerlele der voerlept is dat daer in die tormētē der hellē sel sijn criselinghe van tādē eū weninghe vā ogghen. **D**ie criselinghe vā tandē comt wt coudē ende weninghe vā ogghen vtē roke. **D**us so seinet wel dat daer sel sijn grote coudē eū grote hētē eū dz belerijft wel ioh die leit vāden opperste coudē so sellen se die viāden werpē in die opperste hētē. **W**ā die vermaledijde. **E**ū dat sz daer grote eū onuerdraghelike coudē sellē moētē hebben eū grote weninghe dats wel recht want die in eertrike wt uercouthit vā hōzē quaden wille verlijft hebbē ge

weest om get goets te wercken mit rechte so sellen si in dien tormētē wt den groeten coudē vā den lichaē criselen mittē tandē. **E**ū mit rechte sellen si daer hebbē ewelike weninghe die hier in gdelijkt hebbē hehat titelike ghenuechte. **D**it belerijft sūte is in den boeck vā uertoninghe eū dit staet voer gheleit. **D**ie achste manier vā pinē is dz sweert dat se doer lūden sel eū dat is dat sweert der sētēcie gods daer of dat god selue sprecht bz linen propheet moises als vāder wrake daer hi sijn viāden mede wreken sel aldus. **M**ijn zweert sel doer lūden hoer luter vleisch. **E**nde dat is wel recht. want het is dat oerdel eū dat woert gods vter ewangely dat welke niet lieghen en mach. **D**ie slaet mitten zweerde dat is te verstaen mit wapenen of mitter tonghe want alsoe die propheet dauid belerijft die tonghe vāden quaden is ghelijck enen scherpen zweerde hi sel doerslegghen werden mitten zweerde dit is te verstaen niet alleen mit den zweerde vāder wrake der werlt wāt dier wrake soe ontgaet hz bz wijlen mer oeck mede mitten

swerte der wrake gods die nie-
ment ontgaē en mach also voer-
leit is. **E**n die neghēste manier
van pinen die die verdoemden
sellen moeten liden in die helle
naden lichaē is een vergaderin-
ghe van menighē diuerschē con-
trarien pinē tene gader. ghelōc
datmē siet diuerschē tempeestē
vallē tene gader vā dōre vā bly-
em vā haghel en vā snee. **V**ier
of staet bescreuen inden louter
ald? dat uer en die haghel en
die snee en dat ihs en ander tem-
peestē sellē voldoen dat woert
vā der wrake gods. **V**ier hi zijn
verstaē die menichfoudighe di-
uersche pinē die die vermaledy-
de daer sellen moetē liden tene
gader ende dat sel oeck wel sijn
recht wāt die als sijn in eertrike
leefde teghen god hore creatuer
in accorde waren mitten vian-
de in lunden teghen hē luden so
sellen zijn mit rechte in accor-
de alle creatueren mit hore scer-
per om die mit diuerschen tor-
menten daer mit dien vian-
te wreken ouer die lunden en de
se menigherhande pijnē sellen
die gheen daer moetē liden mit
rechte die hier horen enē kerstē
menigherhande verdriet en lidē

of in hoer eer of in hoer goet of
in horen lichaē hebben ghydaen
mit onrechte. **V**an desen min-
gherhande pinē spreect sunte gre-
gori? wel hoe diuerschs sijn en
hoe contrarie ald? in die hel-
le sel den verdoede sijn die doot
sonder steruen en dat eynde son-
der einden en alle ghebreck son-
der ghebreken. **E**n dat leit hē is
wel recht. **W**āt het is wel recht
dat sijn doot altoes in die helle
leuen in pinen wiēs leuē was
altoes in eertrike doot in sundē

Van. ix. manieren vā pinē
nader sielē sōderlinghe. **lxxxix**

Allo int begintsel vā desen
boecke opt eerste capittel
bescreuen staet god heeft der sie-
len ghegheuen drie crachten dat
is reden of kennisse wille of be-
gherte. en memorie of ghyden-
kenisse. **O**m dat die menschen
mitter redē tgoede en quade lou-
te bekennen mitten wille tgoe-
de loute verkielen en begyren
en tquade vliē. **E**n vter ghyden-
kenisse eenpartlic dat goede lou-
te minnē in alle drie dese crach-
ten der sielē zijn die vermaledy-
de ghypijnt. want in dese crach-
ten loe en is in hem luden daer

pinen is stanc die onuerdraghe
lick is inden lichaē. **D**elen stanc
beschrijft wel sunte iā inden boec
vā vertoninghe daer hy spreect
van veel lundaers wat wrakē
ly hebben sellen ende leit aldus
Die luden deel sel zyn in bernē
de vuer eū in sulfere die welke
sulfere stinct allment int vuer
werpt. **D**at ly daer delen zwārē
stanc sellē moeten lyden dat is
wel recht also die leerres seg
ghen. **W**ant die in eertrike indē
den stanc van onluerheit mit
grotter ghenuectē leedē die sellē
inden stanc vāder bernēde hellē
werden ghepuniert. **D**ie derde
manier vā pgnē is vuer dat mē
niet lesschen en mach eū wor
men die niet steruē en moghen
Dit beschrijft die prophēt isaias
int achterste vā sinē boeke daer
hy leit hoe die salighe sellen siē
die verdoēde beide voer dē doel
dach eū daer na om dat si ver
bliden sellē dat si diē zwaren pi
nen bider graciē vā god ontgaē
zyn eū spreect ald? vā diē pinē
hoer luter worme en sel n̄ ster
uē eū hoer luter vuer en sel niet
ghelest werden also albert? leit
dele worm die niet steruē en sel
moghē dat ist begr̄p vā cōsciē

ciē dat ewelic die spele woegē
sel eū hē seluē nader sielē eū na
den lichaē weerdich vā ewelg
kē tormentē. **E**ū anders also hy
leit loe en sel daer gheen worm
zyn den lichaē bitende. **W**āt na
den doēldach loe en sel gheē dier
weder leuēde werden noch ver
riē dā alleen die mēsc hen. **D**ese
pyn vnaden vuer eū vāden wor
me sellen die verwaledijde daer
moetē liden wel mit rechte also
die leerres legghen. want mit
recht lo wert hi daer mitten e
weliken vuer eū mittē ewelikē
worme ghetorment die hier in
eertrike in hē seluen mittē vuer
vā ghiericheit eū vā nide bernē
de was eū linen euē kerstē mit
ten worme vā tsernicheit ende
van hatten eū mit bedrieghenil
sen bitende was. **D**ie vierde ma
niet vā pinē is duusterheit die
men tastē mach. **D**at daer dul
terheit sellē sijn dat orcont xpūs
selue daer hy int ewangeli hiet
linen dieres dat si den ghenen
die tot sijnre feestē comē was
ende niet ghecleet en was mittē
cleede vander feestē dat is mit
cleedren vā duechden werpen
loudē in die vterste duusterheit
Eū dat daer duusterheit sel sijn

dat orcont oec lunte gregorius
die leit dat vuer vander hellen
heft hettē mer het en heft ghe
licht. **D**at die imaledide in die
duisterheit sellen werden ghe
worpen dat is wel recht want
die in eertrike wt verblintheit
van sinen lunden en vanden ty
telike goeden vander werlt niet
en achte te sien noch te kennen
die waerheit die god is noch te
ontfaen noch te leuen die heili
ghe ghebode die hi gheleert heft
het is wel recht dat hi in die hel
le vter kennisse van sijns selks
lunden dat ewighe goet van bli
scapen dat is god selue niet en
sel moghen sie. **M**er in die vter
ste duisterheit dat is alsoe ael
bertus leit in een ewich bezouē
der glorie dat der bliscapē gods
is ende des anscouwen vanden
ghebenedyden aensichte goods
sel werden gheworpen ghelyck
dat bider sentencie van xprist
dien hoghen coninc van glorie
voer gheproeft staet en indē an
deren boec der bybelen biden co
ninc van egipten en sine volc
ke die dat woert gods niet ont
faen wouden noch dat ghebot
gods niet volcomen en woude
van god mit dier plaghe van

duisterheit diemen tastē moch
te drie daghen lanc ghebuerēde
gheplaecht warē also wel voer
teikent staet. **D**ie vyfte manier
vā pinē is die bernende bandē
daer si in ghebonden sellē zyn.
Dit staet gheproeft inden selue
ewāgeli daer xpūs die hoge co
ninc van glorie het sine mini
sters dat zyn die gheē die niet
verciert en hebbe gheweest mit
duechde nu hier in eertrike hā
den en voete te gader ghebondē
sellē werden gheworpe in die v
terste duisterheit daer of voer
leit is daer ewelick sel sijn we
ninghe van oghe ende crisele
ghe van tanden. **E**n dat sy daer
ghebonden sellen zyn dat is
wel recht want also die leerres
segghen die in eertrike al hoer
leden ende al hoer sinnen had
den bereyt ende ontdaen in lun
den die sellen mit rechte in die
ewelghe pnen en tormenten
vander hellē sijn mit al horen le
den ghebonden in vuer gheket
tenē. **D**ie leste manier vā pinē
zijn die slaghe die sy sellē moe
ten liden en moete ontdaen van
die vreselghe tormentens diese
in allen maniere swaerlike sel
len pnen ende tormenteren.

Dit fol. moet staen achter 't volgende

doot sellen suecken en niet en sellen moghē vinden. **W**at mē leit ghemēlike. die niet en wil le als hi mach hi en sel niet moghen als hi gheern soude willē **D**ie seuenste pine is nht die lz tot god hebbē sellen en sonderlinghe tot malcanderen hebbē sellē. dat is oec onghoordiniertheit vandē wille **M**er of spreect die meester vā sentenciē en leit dat die verdoemde god so hatē sellē. dat lz sellen willē dat hz niet en waer. ende lz sellen oec malcanderen haten en benijde want daer en sel gheen minne sijn allo voerleit is. **M**er si sellē malcanderen seer vluecken en vermlendiē **D**ie vader sijn kijnt om dat hi dat goet qualike ghy crech dat hz hem laten woude **E**n dat kijnt den vader om dat hz hem dat quade goet lzet dat oeck voere an qualike onthouden ende beleten heeft. **D**ie achste pine is vermaetheit. en bespotheit daer se die vianden vā der hellē mede vermadē en bespotten sellē. en die verdoemde hē seluē onderlinghe **D**ie spruut oeck wt der onghoordiniertheite vanden wille. **W**ant wt ten onghoordinerden wille soe spruut

die nit daer of ons nu wel voerleit is en wt ten nhtē soe spruut te se vermaetheit die die vermaledijde en die vianden onderlinghe hebben. dit is die quaetheit die lz tot malcanderē hebben en die wrake van dien nhtē. want. quaetheit en is anders niet dan wrake vandē nhtē. al so ons hier voer wel verclaert staet. **D**at onder die verdoemde is te se vsmetheit en te se quaetheit dat orcont wel die leerre sūte augustijn daer hz leit dat in die helle onder die verdoemde is alle quaetheit en alle oeweerscap **E**n die neghenste pine der vermaledijder inde helle nader lgele die spruut vter onghoordiniert vander memorie of vander ghedenckenisse want gheslht dat die ghedenckenisse ten mensche is ghegheuen vā god om dat hz egode dat hz mitter reden kent en mitten wille verkieft mitter ghedenckenisse vaste an hē bindē soude. waer bi dat hz altoes in die minne vā diē goede bliuē soude alsoe voerleit is. **A**lloe hebbē die vermaledijde ghedenckenisse. mer dat is alleen vā diē quade dat is vā diē lunden die si mitter wille hebbē

vercoren en van die wakē van
die liden die si mit reden op hē
kennē waer hi also die meester
vā sentenczē leit dat sy om god
niet en moghē denckē noch gods
ghedenken en also noch so veel
mīn gheminnē wāt also hi leit
der verdoemder sel zyn so groet
dat ghevoelē der pinen dat si an
ders nergent omme en sellen
denckē noch ghedenken. **W**t deser
ongheordinerter ghedenkenisse
so sprunt die neghste pine na
der siele die is een vrese dat hem
ludē noch argheer of noch meer
pinen mach ghesien. **V**an deser
pine spreect onse heer selue hi si
nen propheet moyses inden vijf
ten boec der bibelē daer hi spre
ket vanden pinen der verdoem
de en lezt aldus. van buten sel
le liden dat zweert ende van
hinne die vrese. **V**ese vrese en
is anders niet dan wanhope.
daer of dat lunte augustyn lezt
dat in die helle onder die ver
doemde is wanhope van allen
goede. **D**us so zyn oec neghen pi
nen der verdoemder nader siele
sprutende vter ongheordinerth
heit vanden crachten der zelen
voerleit dat is vter ongheordi
nerthheit der kennisse. **H**oe sel

daer zyn onder die vermaledide
verdonckerheyt van allen rede
nen dat is die eerste pene van
hem liden nader sielen daer sel
zyn verghtenisse onder hem lu
den vander heyligher scriftuere
van god en van allē goede dats
die ander. **D**aer sel zyn onder die
verdoede eenpaerlic ghedenke
nisse van horē lunden dats die
derde pijn. **E**n wt deser eenpaer
lic ghedenkenisse vā horē lundē
en van horen quaden wille soe
volghet noch twe dat is wt die
ewighen quaden wille soe vol
ghet dat si moeten zyn in ewi
gher pinen sonder enighe ruste
en dat sellen sy op hem seluen
kennen. dit is die vierde pine.
Wter eenpaerlyker ghedenkenisse
le van horē lunden en wt dyen
dat sy kennē dat sy mit rechte
in dese ewighe pine sellē moete
zyn sonder enighe ruste so vol
ghet dat si sellē vallē in eenre e
wigher sericheit daer si eenpaer
like in sellen moete zyn sonder
enich vercolacē die is die vijfde
pijn. **V**ese vijf sprutē rechts vter
ongheordinerthheit der kennisse
of vander reden. **W**ter ongheor
dinerthheit vāden wille so spru
ut dat si sellē hebbē een vernoiē

eū dat is hem luden pine hebbē
naeder sielen onghoordiniert te
wese inden crachten der szelen
eū daer wt in liden comen. Die
eerste pine nader sielē is die on
ghoordiniertheit vāder reden eū
vander kennisse want daer on
der die verdoēde sel zyn bedonc
kertheit van alle redenē. Want
also sūte augustijn seit daer en
sel ghyen minne zyn noch ken
nisse elc van sinē euen kersten
Want coninghen noch hertogē
en sellen daer van hoze knape
niet ghebiēt zyn die moeder en
sel daer hoer egghen kint niet
minē noch dat kint en sel daer
ten vader niet eren. aldus so en
sel daer ghyen ordinancie zyn.
noch kennisse van reden noch
vā enighen goede. Mer als ouer
dander pine der verdoemder na
der siele. so sel daer zyn verghe
tenisse vā al der heilighe scrif
tuer also sūte gregori⁹ seit. Mit
rechte so sellen sz daer der heili
gher scriftuer verglyeten die sz
hier niet en wouden houden. eū
daer en sel zyn ghyen kennisse
van god of van enygher goede.
Wāt also int ewangeli staet be
screuē die verdoemde sellē daer
werdē ghyworpe in die uerste

duisterheit alsoe voerleit is die
men sel moghen tasten niet als
leen mit den lichaem mer oeck
mit der siele flamen als in dien
dat si niet alleē en sellē werden
gheworpē in duisterheit diemē
tastē sel moghen naden lichaem
alsoe voerleit is mer in die uer
ste duisterheit dat is butē lich
te vander kennisse van god vā
der heilighe scriftuer eū van al
len goede. Eū als ouer die daer
die pine vander siele soe sellen
sz hebbē bekennisse eū een ghe
denckenissen van horen lunden
ghelyc dat die wile mā bescreyft
aldus dien beverelden dat is die
verdoemden die altoes zyn in
vzelen dat hem noch arghe ghe
scie mach also ghi hier na hoze
seit sellē comen in ghydencken.
dat is in kennisse van horen lū
den. Mer hoe dat die verdoēde
daer sellē kennē hoer lundē die
kennisse sel sijn onghoordiniert
want sz en sellē daer gheen be
rouwen hebbē van diē lunden.
eū daer hi soe sellen sz ewelike
wrake ontfā van horen lundē
eū nochtans vlatenisse van diē
lunden an god niet ghecrighen
also sūte augustijn seit. want
om dat sz in eertrijke welende

mit weerdiggher penitencie die ewelike leuē niet en wouden gewinnē so sellē si in die helle wende hebbē onvruchtbaer penitencie eū also voerleit is wrake vā horē lunden ontfāē eū nochtans verlatenisse van horē lunden an god niet ghecrighen wāt al hebbē si dat gheuoelē vā dier wrake si en hebbē daer gheuoer heterē van diē wille. **D**ier wt so volghet die vierde pine der hē doede inder siele want uter ghe denkenisse van horē lunden eū uter kennisse van horen ewigge quaden wille so sellen sy kennē dat si sellen moete zyn in ewicheit van pnen eenpaerlike sonder engher ruste daer of dat lunte augustijn seit aldus. **G**helijck dat die salighe altoes hebbē goeden wille ende daer by ewighe ruste also hebben die vermalede altoes quade wille eū daer by nummermeer ruste. **V**an deser eenpaerliker pine sonder ruste beschrijft dauid die propheet inden louter aldus. **S**i dat zyn die verdoemde hebben ghepijnt int ewighe ouer eū nochtans lo leuen sy noch int einde. **E**ū dat is daer omme alsoe by segt om datle die doot voedt die welke

doot daer altoes leuen sel alsoe voerleit is. **W**t deser vierder pine so volghet wel die vijfte dat is wt diē dat die verdoemde kē nē dat sy mit rechte in ewicheit van pnen eenpaerlick moeten zyn sonder ewighe ruste so vallē si in eēre ewighe sericheit daer si eenpaerlick in sellen moeten staen sonder vertroesten. **W**an deser eenpaerliker sericheit so spreect wel ioh aldus. **O**p den hē doemden sel vallē alle sericheit dats die sericheit daer of dat by nummermeer vertroest en sel werde. **D**ie selste pine leit in die onghoordinericheit van wille wāt teghen den wille eū teghen die gherechticheit gods so sellen sy wille niet sijn eū in hē seluē hebben verdriet van leuen. **H**oe dat die verdoemde verdriet dan sellen hebben vā leuen daer of spreect wel lunte iā inden boec vā vertoninghe in diē daghe sellen sy luekē die doot eū sy en sellenle niet vjnden si sellē begheerte steruen eū die doot sel vlyen van hem luten want het is wel recht dat die ghene wien god in eerrike wese die ewelike leuē presentiert eū niet ontfāē en wouden dat si in die helle wese die

van leuen dit is die sefte pene
Niet tot god en sonderlinghe tot
malcanderen dit is die leuenste
pine. En quaetheit dat is scof-
fiericheit die die vianden vter
hellen die hem luden en die ver-
doemde tot malcanderē sonder-
linghe hebbe. Dit is die achste
pene. En vter onghoordingere-
heit vander memorie dat is wt
dien dat sy gods noch gheens
goets en moghen ghedencken.
mer alleen die lunde die sy heb-
ben vercozen en die ewighe pi-
nen vander hellē die sy op hem
kennen so spruut die neghenste
En die vterste pine vander hel-
len der verdoemder na der sielē.
en dat is wanhope van allen
goede

Vander hellē en vanden vier
teilen vander hellen int
ghemeen .lxxxij.

Die helle alsoe die meester
van sentencien vten pro-
phet abbacuc meent te legghen
die staet onder eertrike .dit is
te verstaen int nederste en indē
afgront van eertrike. als in die
stede daer al die vulichheit en die
onsuuerheit vā eertrike wt coēt
en vanden anderen elementen

76
tot meerre penen van dien ver-
doemde dalen sel alsoe ons hier
wel belcreue staet. Also die wi-
le man aelbertus belcriste dese
helle is in vieren ghedeilt. Die
eerste helle is vāden eweliken
verdoēdē daer of dat voer ghe-
legt is. In dit deel soe is pinen
int ghevoelen en scade in dgen
datmen daer nummermeer dat
aensichte gods en mach aenscou-
wen. Wāt also ons die heilige
leerre lunte gregorius wel seg-
ghen cā naden doemsdaghe soe
en sellē die ewighe vermaledij-
de die salighe niet siē noch ghe-
salicheit die god is alsoe voer-
seit is. Boven deser helle soe is
dat derde deel dat is die stede vā
den kindere die ionck sterue en
niet ghedoep en zyn. Dese heb-
be scade vā dat sy dat aensichte
gods nummermeer aenscouwē
en moeghen mer sy en hebben
ghen pijn int ghevoelen. Boven
deser stede soe is dat derde deel
dat is dat ouer van purgatorie
in dit ouer so is pijn int ghevoe-
len en scade van datmē daer dat
aensichte gods niet aenscouwē
en mach niet ewelike mer tot
ghenre tijt. Van dese ouer van
purgatorie selog vjndē hier na

En bouen alle desen steden also
albertus seit. so staet dat vierde
deel der hellē dat was die stede
daer die oude vaders vander ou
der wet in mosten zyn om die
scult van onsen eersten vader a
dam tot dier tijt dat ihesus die
ghebenedyde gods soē die scult
mit zynre bytter doot selue be
taelde en dese salighe wt diē ban
de der vanden haelde en dit deel
der helle scuerde. **D**ese stede staet
bouen allen den anderen voer
seit en was gheseyt die scoet vā
abrahā om dat die heilighe va
der abraham voer die toecom
ste van xpus daer in was.
Mer nu soe is die scoet van a
braham gheheten dat hemelrike
om dat abraham nu daer is in
dit voerbloch wese so hadden
die heilighe vaders seade vā dat
si niet en mochtenaenscouwen
binnē dier tijt mer si en hadden
ghē ghevoelen van pinē.

Wanden vuer vā purgatorie
en vanden suffragien dat is hoe
mē den ghenē ghehelpen mach
die daer in zyn ter cortinghen
van hore pinen .lxxxv.

Nemen niet en weet te no
men die mengchoudic

heit vander pnen vanden vuer
van purgatorien sonderlinghe
want die staen alleen int ken
nē van god die alleen die groet
heit vanden sunden ende vander
berouwenghe kent want vter
groetheyden vanden sunden soe
volghet die groetheyden vanden
pinen vter gherechticheyt gods
nochtans van dzer groetheyden
dier pnen vanden vuerre van
purgatorie int ghemeen so spre
ket die heilige man lunte augul
tyn aldus. **D**at vuer van purga
torien al en ist niet ewich. het
is nochtans soe groet dat gaet
bouen allen pinen die nie cre
atuere gheleden en heeft inden
leuen en bouen alle die tormen
ten die nie mertelaer om gods
wille gheleden heeft inden vlez
sche in dit vuer van purgatorie
so moeten staen die sielē vandē
ghenē also lunte augustyn seze
die lichtelce gheualen hebbē in
daghelicche liden en roekeloes
gheweest hebben die te beteren
in eertrike en oec die ghen die
in hoefelunden hebbē gheweest
gheualen mer inden tijt vā pe
nitencien die sunde mit berou
wenissen hebben beweent mie
warachticheyt hebben helget.

eū mit enen volmaecte menen
niet meer lunde te doē hoer pe
nitencie hebbēde ontfāē eū also
die lunden ghylaten eū in dien
staet van penitencien ghetredē
zjn. eū eer die penitencie vol
daen was eū die smette vā dier
lunde voer dat aensichte gods
nader grote van dier lunde ende
vanter bezouwenisse al ghesu
uert was vā eertrike verleidē
Om dier reden wille dat voer
dat aensichte goods niet onsu
uers comē en mach want alsoe
suuer sellen wy moētē zjn eer
wy sellē moghē comē voer dat
aēlicht gods als wi warē in die
tjt als wi in die vunte gedoept
wordē daer wi int ghyloue xpi
ti van al onsen lunden ghydwo
ghen warē soe sellen si also lan
ghe in dit ouer van purgatoriz
moeten staē tot die penitencie
van dien lunden sijn voldāē. eū
die smette van dien lunden na
der groette van dier lunde voer
dat aensicht gods als sijn ghesu
uert **D**at alle die smette vande
lunden ghesuuert sellen moeten
sijn dat ozcont oec wel een ghy
beten raimundus die seit. god
die is ontfermyertich eū hy is
gherechtig **D**e sijnre ontferm

hertichheit so verlaet hy die lun
den alle den ghenen dier bezou
wenisse of hebbē eū hē tot pe
nitencien bekeren. als in dien
dat hy die pine eū die scule vā
den lunden die ewich was na
der groeter bezouwenisse keert
in tijdeliker eū in verganliker
penitencie. **E**ū wt dien dat hy
is ghyrechtich. soe en mach hy
die lunden niet verlaten onghy
wrokē. eū daer hy so moet die
tijdelike penitencie hier of wat
datter of ghybreect om die smet
te vanden lunden te suuerē int
ouer van purgatorien dat ver
gankelick is in werden voldāē
Om dat ghesuuert moet werdē
soe wat onsuuer ouermits den
lunden is ghyworden eermē dat
ghebenedijde aēlichte ons liefs
heren aenscouwē mach al hefte
men die gracie van onsen heer
dat die lunden den mensche leet
Jhu. so mach elck wel merckē
dat allen menschen wel nootla
belick waer dat si hem van lun
den wachten so sy neerstelicste
consten eū mochtē. eū dat si pe
nitencie deden soe sy alre eerit
eū seerpelicste mochtē eū dat
sy liden verdroeghen soe sy alre
meest mochten in desen corten

leuē so louden sy te min te suue
rē hebbē int ouer des uegeuers
eer sy comē louden ten ewighē
leuē. **W**anden suffragiē also sūte
augustijn seit en is niet te loz
henē dat die sielē vanden ghenē
die van eertrike versceiden zyn
vter goetwillicheit vanden ghe
nen die leuē wt den ouer des ue
geuers werden verlichte mit
dat hy hē luden sacrificie dat is
te verstaē van missē eū van be
dingē god werden gheoffert eū
aelmissē in die heylighe kercke
ouer hē luden werden ghydaen.
Mer wie si zyn die die suffragi
en vāter heylighe kerckē eū die
sacrificie vander missē van be
dinghē eū aelmissē in hulpe eū
in verlatenisse van diē pinē vā
diē ouer staē dat seit sūte augul
tijn dat zyn alleē die gheen die
in die tjt als sy in eertrike leef
den dat verdiēte dat hē ludē die
suffragiē vander heylighe kerckē
na dē leuē soude moghē helpē
eū dat zyn alleē die salighe wāt
also sūte augustijn seyt. **E**nighe
staet van leuē is in eertrike soe
goet dat hy ghenē noot en hefe
vā engher hulpe na dē leuen
eū dit zyn die gheen die inden
staet van volmaectheyt hebben

gheleest eū ten loen nu vander
ewigher bliscapen hebben ont
faen. **D**ese en hebbē ghē noot
van suffragiē vander heylighe
kercken mer die heylighe kercke
heeft bet noot vanden suffragi
en eū vander hulpe vander be
dinghe van hē luden. **E**en ander
staet van leuen is in eertrike so
quaet dat hy m ghen suffragien
vander heylighe kercken noch
aelmissen van vrienden helpen
en mach ende dit zyn die ghen
die in sunden gheleest hebben
eū in hoeftlunden staende son
der bezouwenisse van eertrike
versceiden zyn. **M**er een derde
manier van leuen is in eertrike
wie die suffragien vander
heylighe kercken eū aelmissen
na desen leuen helpen moghen
Eū dit zyn die ghen die niet al
volmaectelike en leefden in eert
rike mer al velen sy hy enighe
tjt in sunden sy stonden op eer
sy van eertrike versceiden eū sy
bekeerden hē ten geloue gprist
eū hebben die sacramentē van
dien gheloue ende vander heyl
ighe kerckē ontfraen eū als kint
der der heylighe kercken hoer pe
nitencie begonnen doē eū also
voert alsoe langhe als sy leefden

in dat heilighe gheloue xpristi
mit wercken vā minnen vol-
staē dēle moeten ouer dat sy in
eertrike in penitencien niet en
volstonden so dat alle die smet-
ten van diē lunden hadden had-
den gheueest ghesluert also lan-
ghe int ouer vā purgatorie staē
also voerleit is tot alle die smet-
ten vā den lunden zyn ghesluert
eer si sellen moghen comē ouer
dat aenlichte gods. **O**uer dēle al-
leen so meent onse moeder die
heilighe kerke te bidden die sa-
cificie vander misse eū vā der
offeranden eū aelmissen als o-
uer hoer kintēren eū ouer die
ghene die vanden ghetal der sa-
liger zyn god te offerē wt min-
nē in suffragiē eū in hulpe om
wt dier zware penitencien te
helpen verlichten. **W**ant alloe-
lunte augustyn daer leit eū die
meister vander lentencien or-
cont **T**e verghēts so bitmen of
doetmen ander werckē van ont-
fermherticheit ouer die ghene die
sōder dat gheloue xpristi mittē
wercken vā minnen eū sonder
die sacramēten van dien ghelo-
ue wt desen lichaē zyn verschei-
den. **W**ant die werckē vā min-
nen zyn teyken van dien ghelo-

ue eū die sacramenten te ontfaē
rechts als een pant eū een ver-
dienen diē mensche diese weer-
delike ontfaet in desen leuen dat
hem die suffragien van der heil-
ligher kercken eū ander werckē
van ontfermherticheit in hulpe
eū in minrenissen sellen staen
van sijne penitencie na desen
leuen. **M**er also die meester vā
lentencien leit al doetmen en-
ghe sacrificie of bedinghe of ael-
missen ouer die ghene die niet
en zyn in dēle middel staet daer-
nu of voerlept is op datmenle
doet wt minnē eū ouer die ghe-
ne daermen of hopen mach vā
der ontfermherticheit gods diē
goetwillighe dienst diemē wt
minnen doet die en mach niet
ongheloent bliuē. **W**āt doetmē
ouer die volmaecte die in bli-
scapen mit god zyn al hebben
si die bede vā der heiligher kerke
ghenē noot so zyn goeds loue.
Eū doetmēle ouer die harte qua-
de die in hoeft sūdē sōder berou-
wenisse doot zyn al hulpe sy dē
dodē niet si zyn nochtās profz-
telic eū sterkē in graciē dē ge-
nē die leuē wāt alleē ouer de sa-
lige so bit onse moeder die heili-
ge kerke. **M**er dit getal der salige

eū dat her vanden volcke gods
also beteikent staet indē eerste
boec der bibelē by iacob die sijn
huulghē in dē in drie scaren.
Die een scaer vandē her gods
zjn die gheē die dē wech vandē
lunden in deser neder werlt ver
wonnē hebben eū daer om van
god nu die croē vanden ewelike
loē in hemelrike ontsaen hebbe
dit zjn die salighe in hemelrike
Die ander sijn die gheē die noch
indē wech dat is hier in eertrij
ke teghē die lunden eū teghē dē
vāt mit god stryende zjn dit
zjn die salighe die noch leuē in
eertrike. **E**n die derde scaer van
den heer gods zjn die gheē die
rechts in dese wech vanden lun
den gheē waē werdē eū ghebon
den moeten bliuen tot dier tijt
dat die scult eū die lossinghe vā
dien lunden daer si ouer tewets
laghē wel betaelt hebbe dit zjn
die salighe die staē int ouer vā
tegherouer in een teghē dat dat
her gods aldus in drie ghedeile
is alsoe raymundus seit so deile
die priester dat heylighe sacra
ment vanden lichaē ons heren
in drie delen eū ghelijc dat die
drie delen zjn een lichaem ons
heren also zjn dese drie scare een

her eū een volck gods. ende dit
het die heilige kerke. **M**er dat
een deel vander heiligher kerke
heft verwonnē also voerleit is
eū dat ander deel moet noch stri
den ende om dat dese al een volc
gods eū een heilige kerke zjn
ghelijc dat die gheē die inden
wech noch staen eū teghē die
lunden striden. moeten ghehol
pen zjn vanden gheē die ver
wonnen hebbe also ghelijc loist
wel recht dat sy den gheē hel
pen die noch om scult van ho
ren lunden in dat ouer van te
gherouer staen ghebon den. **V**ier
omme lo zjn alle mensche die
voer den anderen bidden wille
of offerande of aelmissen gheue
wille. hem sculdich te voeghen
mit enē heiligen leuen van gra
dien eū in enicheit vander hez
ligher kerke dat is buten hoef
lunde waer by dat sy weerdich
moeghen zjn enighe offerande
of bedinghe of aelmissen ouer
hem lunden te doen die god ont
fanghelick zjn mach want al
soe in veel steden bescreuē staet
god en hoert die lundaers niet
Mer die weerlyke bidden sel al
soe int ewangelge staet beteg
ket in dat pater noster by moet

zijn kint van god een gheestelick kint der heiligher kercken want in hoeflunden staede sonder berouwenisse loe en is niemant dat kint der heiligher kercken en alsoe langhe soen mach hy niet ghehoert sijn noch verdienen voer god alsoe veel als enen dach pardoens of oflaets loe wat penitencien aelmissen hy anders dede. Aldus loe mach men alle den ghenen wel ghes helpen die in dat ueghenuec zijn

Wāden bliscapen van hemelrike int ghemeen ende waer hy dat die mensche sculdich is te begheeren .lxxxvi.

Oen uesten ghelien een deel wat die mensche sculdich is te late en hoe hy wt den lunden verrise mach hoe hi sculdich is te leue wat hy sculdich is tontlie en wat hi sculdich is te olie. So volghet wel yet die legghen na wat die mensche sculdich is te begheere dat is vāden bliscapē vā hemelrike die dz loē sijn sel vanden salighē daer god alle mensche toe gheroepē heeft en ten einde dien alle creatuerē sculdich zijn te begheere die god

alle menschen bewijst heeft **D**ese bliscapen der saligher in hemelrike zijn ontallic menichwoudich en groet **D**at dese grote bliscapē vā hemelrike dat loen der saligher int ewelick leue sijn menichwoudich ghelijc dat die pine vāder hellen die wrake der vermaledijder in die ewelike doot daer of hier voer indē boec gheleit staet dat sy menichwoudich zijn dat oec oet wel die meester van sentencen en prouet mit den woerde dat onse behouder ihesus xristus selue spreect in zijn heilighe ewageli daer hi leit aldus. **I**nt huus mijns vaders zijn veel woesteden dat is te verstaen also hy leit dat ghelijc dat in die helle verscheiden manieren vā pynen zijn en vā toermenten en vā zwaerheit vā pinen den quaden na dat elck in grote lunden is die een in meerre die ander in minre van eertrike verscheiden is **o**de nochtans hebbe sy daer alle een ghemeen wrake dat is die ewelike doot ende die ewelike pine. **A**llo ghelijc so zijn int huus gods dat is in sijn zuete hemelrike meniger hāde maniere vā lonē dat is vā bliscapē dē salighē en den goedē

na dat elck in eertrike wesen de
die een meer goets wt minnen
ghewocht heeft dander min en
die een meer lidens op eertrike
verdraghen heeft dander min en
nochtans so hebben sy alle die
inden wÿngaert ons heren ghe
wocht hebbē dat zÿn die gheē
die in duechden volstaē hebben
enen ghemenē penninck dat is
enen ghemenē loen een ghemeē
goet dat is dat ewelike leuen.
Want god selue is die penninc
en dat loen dat si alle ghebrukē
sellē. mer onghelikelic also voer
leit is want ghelyc dat dat een
lichaem vanden salighē claerre
sel zÿn dā dat ander also sel die
een siele meer glorien hebben
dan die ander. **E**nde dat dat een
lichaem vanden salghē claerre
sel zÿn dan ten anderen en die
een siele meer gloriē dan dāder
hebbē. dit proeuen die meesters
by ghelyc vanden sterre want
ghelyc dat die een sterre claerre
is dā die ander. also sel den enē
lichaē claerre sÿn dā den anderē
wāt die salichste siele sel hebbē
dē claerste lichaē en dat sel zÿn
by dien dat die salichste siele al
re naest god sel werden ghezoepē
en also god alre naest sel aen

scouwē en wt dien dat die siele
god alre naest sel aenscouwē so
sel dat lichaē vāder salichster sie
le alre claerste zÿn. **D**us so heb
bē alle salighe een ghemeē goet
en een ewich dat si alle aenscou
wē dat god selue. **M**er in claer
heit loe sellen sy na dat si naest
god zÿn en dat coēt wt die dat
si in eertrike wesen meest ver
dienden. **M**er hoe dat die salige
lichamen in hemelricke die een
meer claerheit heeft dan dander
na dat die siele naest god geroe
pē wert en also die glorie gods
naest aenscout. **N**ochtas in bliscapē
so zÿn die salighe also die
meyster van sentencien leit al
ghelyc. **W**ant hider minne die
daer in elken sel welē volmaect
so sel elc also seer verblÿden vā
den goedē des anders als hi sou
te of hÿt in hem seluen hadde.
Dus so zÿn die bliscapē van he
melricke menichuoudich alsoe
voerleit is. nu int ghemeen. en
hier na horen selt sonderlinghe
De bliscapen der saligher in he
melricke zÿn oec groet ende dat
orcont oec wel sunte augustÿn
die leit aldus. **I**n die hemelsche
bliscapen daer en ghebreecke
niet daer en is niet dat beieget.

daer en is niet te veel. daer en is niet te luttel butē dier bliscapē en is niet datmen begheren mach eū vā binnē en is niet dat bedroeuē mach want also sūte augustijn seyt god is daer al in al eū daer hz en beghert daer niement veerre dā hz heeft. Die salighe sellen meer bliscapē hebbe naden doemdaghe als hz horen lichaē elc hebben sellen dan hz nu doen also die meester van sentencien se it want alsoe langhe als hz den lichaē niet en hebben so hebben hz natuerlic begheren daer toe eū in alsoe veel als hz een begheren daer toe hebben so zyn hz rechts vertragen mit hoer verstante in dat opperste goet dat god is aen te voeghen. **M**er als dat lichaē sel zyn verren ten vterstē daghe hi sel werden gheglorifyciet van god soe dat hz sel zyn onsterckelic dan sel die siele mittē lichaē den en ghelē zyn ghelike dā sel die siele den lichaē ghebieden eū dat lichaē en sel niet wederlegghē. **E**ū dā dat lichaē dat in eertrike wesen te was een last der siele die sel hoer wese een bliscapē eū eē glorie. **W**ant also die leerre selbertus seyt ghelike dat die siele

nu vanden lichaē verseiden wesen heeft een volmaecter wesen dan mittē lichaē wesen te. alsoe langhe als dat lichaē sterckelic is. **A**llo ghelike so sel die siele eē volmaect wesen hebben als si weder ghevoeghet sel zyn aenden lichaem als hz onsterckelic sel zyn werden. **W**as soe sellen die salighe meer bliscapē hebben naden doemdaghe dan si nu doen want also albertus daer oec seyt die siele sel dā sonderlinghe bliscapē hebben vander glorie vande lichaē. **D**ese bliscapen van hemelrike dier veel zyn also ghz hier na horen seyt is elc mensche wel sculdich te begheren eū te denckē om seue beneficien die daer ter salighe behoef bereit sellen zyn daer die salighe of sellē verblidē. **E**erst so is die mensche wel sculdich te begheren die bliscapen van hemelrike eū te denken om dat die salighe daer sellē verbliden van die dat in hemelrike is veroutheit van allē goede. **D**it bescreift die wise mā inden persoene vā gode spreke te ald? **M**it mi zyn rijkheit eū glorie. dat is te verstaen rijkheit die glorioes zyn eū vol van eweliken bliscapen hore besreter makende zyn.

heilighen gheest goetwillicheit
En aldus god kennen alsoe in
ewangelz staet bescreuen en is
anders niet dan ewelike mit god
leue en ewelike aldus mit god
leue en is anders niet dan god
volmaectelike kennē Ten seftē
is die mensche sculdich te den-
ken om dat in hemelrike den sa-
lighen is ewicheit vanden ghe-
bruken gods. Hier of spreect sū
te hernaert aldus. Alle salighe
sellē god sien in dat lantschap vā
leuen dat is in hemelrike tot ho-
ren wille sē sellē hebben tot ho-
ren weelden ende sē sellen zyns
gebruken tot hoer bliscap in e-
wicheit so sellen si verhoghen
in waerheit so sellen si blenckē
in goetheit sellen sē verbliden.
En ten lueuenden so is die men-
sche sculdich te dencken om dat
die salighe in hemelrike verbliden
van dien dat si vā god daer
toe vercore zyn dat si die werke
vermaect hebben der hellen ont-
ploē zyn en mit god gheglorifig-
ert zyn mer dese glorificacye
dat is die bliscap der salighen in
hemelrike sel legghē nadē doel
dach beide in den lichaem en in
der sielen ghelike dat ysayas die
prophet bescreft in hoer lant-

scap dat is in hemelrike so sellē
si dat is te verstaen naden dach
vanden oerdel besgotten dubbel-
de bliscap en dubbelde stolē vā
glorificacīe dat is in den lichaem
ende nader syele want voer den
dach vanden oerdel sellen si heb-
ben een stoel dat is die glorifi-
cacīe en die bliscap nader sielen
mer naden dach vanden oerdel
so sellen sē hebben vol bliscap
en volle glorificacīe beide nader
syelen en naden lichaem en dit
is die dubbelde stoele daer isa-
yas of seft also voerleit is. Van
beide desen stoelen dat is vā der
glorificacīe en vā den ghīstē van
der bliscapen daer die lichaem
en die sielē der salighen in hemel-
rike vā god verciert sellen zyn
so volghet nu te horen

Wanden ghyften der bliscap
daer die salige in hemelrike vā
god mede gheglorifigert ende
verciert sellen zyn in ghe-
meen .lxxxvij.

Dese ghyften van bliscap
also die goede mā albert
leit zyn tweevoudich enighe
behorē toe der sielē ende enighe
den lichaem. Die der syelen toe
behoren zyn enighe ghyften vā

god daer mede dat die siele der saligher aen god als aenden beghintsel van horen leuen sonder enich middel ghevoeghet is. **E**n alsoe die selue leerre aelbertus leit deser ghiften zijn drie. Dats kennisse minne en ghebrucken. ghelijc dat drie crachtē der sielen zijn. **W**āt hz der kennissen sellē sz al verstaē en kennē des soens wylheit. hz der minne des heilighē gheests goetheit en biten ghebrucken des vaders moghentheit want alsoe hz leit alle die salighe sellē kennen en sien al dat goddelick welē. **D**ie ghifte vā bliscap die den lichaem der saligher toe behoerē zijn enigh ghiften van god daer mede dat die lichaem der saligher horen sielen als hoerē begintsel vā leuen onderdanich sijn waer bi dat die sielen van hoer bliscap niet vertraghēt en zijn en alsoe hi leit deser ghiften van bliscap indē lichaem zijn. **iij.** dat is clareheit subtylheit doechlicheit dat is cleinnicheit vā lichaem en snelheit. ghelijc dat **iiij.** elementen zijn daer die lichaem of gheformiert is wāt ghelijc dat water is clare en doerlienich also sellē die lichamen der saligher heb-

ben clareheit. **G**helijc dat die eerde is vaste en onberoelic also sellen si sijn ondoghelic. **G**helijc dat rouer is subtyl en lichte alsoe sellen si sijn subtyl en cleinnich. **E**n ghelijc dat die lucht is beroelic alsoe sellen oech die lichaem der saligher sijn beroelic en snel. **H**oe dat dese leerre aelbertus deser ghifte van bliscap der saligher en leit mer vij. dat is drie der sielen en. **iiij.** dē lichaem alsoe voerleit is. **A**nder leerres senttender. **xiiij.** dat is der sielen vij. en den lichaem. **vij.** **E**n die mach wel staen te gader. want die. **vij.** die albertus leit die neēt hz int generael. **M**er die ander leerres dier. **xiiij.** settē nemen se int speciael. dat is int sonderlinghe als wt den seue voerleit sprutende alsoe ghi hoerē leit wāt die vij. die ander leerres settē nader sielen zijn dese wylheit vrinscap accort of enighe volmaectheit vā al hoerē wille volmaecte versekerheit van al hoerē goede. vol bliscap sonder enich ghebreken en hoerheit van erē dese sprutē wel vtē drie die albertus leit die voerghenoēt sijn. wāt wt dien dat die salighe sellen hebbē kennisse der opperster waerheit.

also by aelbertus voerseit is int
ghemeen so machmen wel seg
ghen dat si sellen hebbē wijsheit
also ander leerres legghē sonder
linghe wt dien dat si sellē hebbē
mynne der opperster goetheyt
also by albertus voerseit is soe
machmē wel leggē dat sy sellē
hebbē orientscap eū accoert. **Eū**
wt diē dat albertus seit dat si sel
len hebbē een ghebrukē dat is te
verstaen beide vander waerheit
eū vander goetheyt die god is so
machmē wel legghen dat sy sel
len hebbē dat also ander leerres
legghē vol bliscap sonder enich
ghebrekē eū volmaecte verlekert
heit vā allē goede als wt den ge
brukē der goetheyt gods sprutēde
eū volmaecte moghentheit van
al horē wille eū hoechheit vā erē
als wt den ghebrukē der waer
heit gods sprutēde. **Eū** die. vij.
ghistē vā bliscap der saligher in
hemelrike inden lichaē also die
ander leerres setten. **Sijn** de se
scoēheit weelde ontsterckelicheit
stercheit gheloutheit vziheyt. eū
snelheit. **Dele** sprutē oec wel u
ten vier die albertus set eū voer
noēt zyn. **Want** wt diē dat die
lichamē der saligher sellē hebbē
claecheyt also by albertus voer

seit is int ghemeen so machmen
legghē dat si sellē hebbē scoēheit
eū weelde also die ander leerres
legghē sonderlinghe wt diē dat
si sellē hebbē ondoghelicheit also
by albertus voerseit is so mach
men wel legghē dat si sellē heb
bē ontsterckelicheit stercheit eū
gheloutheit. **Eū** wt diē dat si sel
lē hebbē substijlheit so machmē
wel merkē dat si sellē hebbē vzi
heit. **Eū** in diē dat die lichamē
der saligher sellē hebbē snelheit
so accorde rē alle die leerres bez
te albertus eū ander int ghemeen
sonderlinghe vā allē de se ghistē
vā bliscap bezte in die siele eū
inden lichaē sel dz nu vjndē sō
derlinghe eū te gader gheaccor
diert eū geproeft by der heiliger
scriftuerē eū biden leerres

Wander ghistē der bliscap der
saligher in der sielen sonderlinghe
ghe .lxxxvij.

Wat die sielen der saligher
in hemelrike sellē hebben
volmaecte wijsheit dat orcont
wel die heilighe man eū leerre
diemen heet anselmus die sezt
aldus. gheen dinc so en sel mo
ghen der kenn zyn der salig
gher besloten zyn want sy sellē

hebbē die sciencie vā allen ton-
ghen vā allē constē eū vā allen
creatuerē eū die ghydencken die
een vādē ādē sēllē sē opbaerē
sien **D**ese salighe sēllē alle dīn-
ghen beide die teghenwoerdich
sijn eū die ghyledē sijn eū die te
ghysciē zyn alle menschen beide
die in die helle zyn of inden he-
mel eū al die ludē werckē goede
of quade volmaectelike kennen
Want in die sonne vā gherech-
ticheit dat is in god so sellen si
oec alle siē. **D**at dese volmaecte
wylheit spruut vter kēnisse der
opperster. waerheit daer aelber-
tus of leit also voerleit is. **S**un-
te gregorius vraghet ald? wat
dinghe ist dat die salighe niet
en sien of kennen die den ghe-
nen aenscouwen die alle dinck
siet dat is god die die waerheit
is want god so sellen sē sien in
alle creatuerē eū alle creatuerē
in god **D**ese wylheit der saligher
sel in elkē zyn veel meer dā die
wylheit vā salomom daer of be-
screuen staet inden derden boec
der coninghē aldus **D**ie coninc
salomon is verheuen bouē alle
coninghē vā eertrike in rīchheit
eū in wylheit eū al eertrike be-
gheerte te siē eū te hoerē die wyl

heit vā hem. **D**at die sielē der sa-
ligher sēllē in hemelrike hebbē
sonderlinghe minne eū vrintscap
dat orcont wel ancelm? die leit
ald? **M**it groter eū volmaecter
bliscap sēllē die vercozen in he-
melrike verenicht zyn want in
elcken sonderlinghe eū in allen
ghemeēlyc sel een begheertē vā
volmaecter minnen zyn. **D**ese
vrintscap sel zyn soe groet dat
god alle die salighe bezē enge-
lē eū menschē die hē vereniche
sel hebbē als sijn kīnder in min-
nen. **E**ū die enghelen sēllē daer
minne alle menschē ghelīc hē
seluē. **D**at dese vrintscap spruut
wt minne daer aelbert? of leyt
also voerleit is dat luut wel ghe-
līc want minne werct vrien-
scap eū dat orcont wel een glo-
se vander heiligher scriftuer die
luut aldus. **I**n dat opperste lā-
scap regniert alleē minne. **D**ese
vrintscap der saligher in hemel-
rike sonderlinghe sel veel meer
zyn dan die vrintscap die was
tusschē dauid eū ionathas daer
of bescreuen staet in den anderē
boeck der coninghen aldus. die
sielē vā ionathas was sēnichte
mitter sielen van dauid ende hī
mīndē ghelīc sijnre sielen. **D**at

die sielen hebben accort en enicheit dat orcont wel ancelus? daer hy spreect aldus daer int lantscap der saligher sel zyn sulc accort onder die salige dat men niet en sel moge vintende enighe smette daer discoert of sel moghe comen want niet minre accoert so en sel daer zyn onder die leden gprist dat onder die salige dat men nu hier vint onder die leden van ene lichaem dat sterflic is. Mer te verstaen is veel meer dat dit voerleze accoert spruut we minne daer die leerre albert? of segt alsoe voerleit is dat orcont wel die meester van sentencien die segt also voerleit is dat elck vanden salighe sel also zeer verbliden vanden goede des anders als of hijt in hem selue hadde. Dit accoert der saligher sel zyn alsoe groet also lute hernaert leit dat van alle enghelen en van alle menschen so sel daer zyn een bliscap een weertscap en een ghemeen sprake. Dat die sielen der saligher in hemelricke sellen hebben vol bliscap sonder enich ghebraken dat oercont wel lute gregori? die sprekende is aldus. dan soe is die knape volmaectelike in die bliscap zyns heren gheset. als

hy in dat ewelike lantscap der enghelen ontsaen is en van binnen soe verbliden vanden ghisten ons liefs heren soe datten van buten gheen dinck verdrouen en mach. Dese bliscap der saligher in hemelricke sel zyn so groet dat sy sellen zyn soe vol vander bliscap en vanden goede goods van buten van bouen en al omtrint ghelick dat die visch al is int water en ghelick dat iser al is int ouer alst gloeyt. Dat dese vol bliscap spruut wt dzen dat die salighe in hemelricke sellen hebben een ghebraken der goetheit goods daer ons die wise leerre aelbertus of segt alsoe voerleze is dat orcont wel die heilige man lute hernaert sprekende aldus weerlike dat is die opperste en die warachtichste bliscap die niet van creatueren en spruut mer alleen van onsen ghebenedijde scepper en maker dat is na god aelmachtich wat als menselike helit niemant soe en machelike heletten noch of nemende vanden ghenen diese helit dit is wel een ghebraken der goetheit gods. Dat die salighe sellen hebben verkertheit na alle goede dat beloest hem luten god selue

by sinen heilighen propheet gla
gas daer hi seit aldus. **V**ē luden
dat is den salzghen sel wēle int
ewelike leuē verlekertheit dat is
te verstaē vā vrede alsoe hi daer
seit eū vā allen goede. **V**ā dēser
verlekertheit spreekt wel lunte
ian inden boeck vā vertoninghe
aldus **G**od sel droghen al die tra
nen vanden oghen der salzgher
eū dan so en sel zyn voert an ge
ne doot gheen weninghe gheen
roepznghe gheen droefheit noch
gheen sericheit. **M**er waer om
me ist dat dese salighe aldus se
ker sellē staen in allen goede eū
buten allē liden dat seit daer lū
te ian wel in dat selue woert
want sy voerleden zyn dat is te
verstaen den liden. **P**ier wt loe
mach elc merken dat so wie in
eertryke gheleden heeft om die
gherechticheit dat hi in hemel
rike sel hebben verlekertheit vā
allē goede eū gheē vrese vā eni
gē quade. **D**at dese vlekertheit vā
allē goede spruut wt diē dat die
salighe sellen hebben een ghebruc
ken der goetheit gods daer alber
tus of seit alsoe voerleit is dat is
wel te merkē wt diē dat goods
ghebrukē anders niet en is dan
gode te helzten mit volre ghe

nuechten. **P**u en machmē gheē
dinc belittē mit volre ghenuech
tē daermen vrese of heeft dat te
verlielen. **M**er in die gheen die
god minnē dat is in die salighe
loe en mach gheen vrese staen
want also lunte iā seit volmaec
te mynne staet wt alle vrese.
Vese verlekertheit van allen
goede der salzgher in hemelrike
sel veel meerre zyn dan was die
verlekertheit van enoch eū he
lzgas daer of bescreuen staet in
den eerste boec der bibelen ende
indē vierden boec der coninghē
dat enoch wanderde mit god eū
dat helzas mit enen vuerighen
waghen op was ghevoert int
eerliche paradys ende daer zyn
si beide ghevoet eū gheslust in iert
mitter vrucht vanden hout van
leuē eū alsoe daer lūte bernaert
seit louen sy alleen god sy ken
nen alleen god ende si begyren
alleen god ende nochtans so is
die verlekertheit der saligher in
hemelrike veel meerre. **W**ant
dese salighe en sellen gheē vrese
hebben van enigher doot die
hem luden toe mach ghecomen
Mer enoch eū elzas sellē moe
ten steruen want alsoe alber
tus seit inden tijt als entekerst

sel hebben gheregneret en dat
volc verkeert en gheperlequert
en vte gheloue cristi ghetoghen
so sel god se inden dese twee hei
lyghe vaders enoch en helgam
zyn orcondē teghē hē die wel
ke preke sellē. in. iaer lanc due
rēde en volc roepē sellē tot pe
nitenciē en selue hem luden die
penitencie tonē sellē en also die
iuden tē gheloue cristi bekerē sel
en waer hi datle entekerst doot
sel doen slaen in die stat vā ihe
rusalem. en daer so sellē si leg
ghē verslegghen drie daghen en
enen haluen en drie nachē dat
se niement en sel dorre begraue
En na drie daghē en enen hal
uen soe sellē si verrisen. en daer
sel entekerst en dese dodē horen
een stem vten hemel hēlias en
enoch clymmet hier op en dan
soe sellen sy op waert varen in
den hemel en daer na soe en sel
entekaerst regnieren mer. xv.
daghen **D**at die salighe sellē heb
ben volmaecte moghentheit vā
al horen wille dat oercont wel
ancelmus die spreekt aldus.
Die moghentheit der salighe
sel zyn also groet als elck wille
sel want also inden louter staet
bescreuen god sel in hemelrike

der gheene wille doen die in
eertrike hē hebbē ontsien. **D**ese
moghentheit der salighe sel zyn
so groet also die heilighe scriftu
re leit dat si ander hemelrike en
ander eertrike soudē mogē ma
kē wouden si. wāt also indē lou
ter biden heilighe propheet staet
bescreuen si zyn recht alle gode
en die kintē gods. **M**er ghenē
anderē hemel. noch gheen ander
eertrike so en sellē sy wille ma
kē want god en heeft gheē dinc
onvolmaect ghy laten. mer alle
dinc volmaect en wel ghy dat sel
ue also inden eerstē boec der by
belē staet bescreuen en in die he
lige ewāgeli. **D**at dese volmaec
te moghentheit van al horen wil
le spruut wt dien dat die salighe
sellen hebben een ghebrukē der
waerheit gods also voerleit is.
daer die leerre aelbertus of leit
dat orcont wel mīn heer lunte
ia in die hilighe ewāgelie daer
by spreekt vander macht der sa
ligher die in dat warachtighe
licht dat allen menschen die in
dese werlt comēde sijn verlichtē
te is dat is die in xpristo ghe
louēde zyn. ald? hoe veel datter
zyn die xpristū otfāē hebbē die
dese waerheit is dien heeft god

macht gheghen te werten die
kinder gods wt welckē sy dese
volmaecte moghēheyt hebbe al
loe voerleit is. **E**n dat die sielē
der saligher in hemelrike seilen
hebbē hoecheit vā erē dat orōt
wel onse behouder ihesus xpūs
selue int ewāgeli daerhi spreect
aldus. **S**o wie mi ghedient sel
hebbē in eertrike mīn vater sel
dien erē in hemelrike. **D**ese hoec
heit vā erē is wel betiekt in
den eersten boeck der bibelē by
ioleph die so hoghelike vā pha
ro den coninc vā egiptē gheert
was dat hē sette prince te we
sen vā al linen lande en dat nie
ment yet doē soude in al dat sāt
scap vā egiptē sōder den ghebode
vā hē. **V**āder hoecheit vā deser e
ren der saligher loe spreect daer
een leerre aldus. **H**oe hogheli
ke sellē gheert zyn die salighe
die god selue erē sel als zyn kind
der alle enghelen in weerdicheit
hebben sellē als hoer princē en
alle salighe elc anderen erē sellē
als of elc waer en god wāt god
selue selue eren en hē ludē die
nen in hemelrike om dat zī ge
dient hebbē in eertrike. **D**ie en
ghelen sellen in weerdicheit
hebben om dat si dat ghetal vā

80

hē ludē mit hore verdientē ver
vult hebben. **D**ie salighe en die
heilighe sellē eren en weer dz
ghen om dat si bider toecōste
vā hē luden hoer vol bliscap heb
ben dat is in der sielen en oec in
den lichaē ontsaē hebbē. **D**ie he
mel en die eerde en al datter in
zyn sel dat is die sōne die mane
en die ander planetē en die vier
elementen sellen oec die salighe
eren om dat sy by horen goeden
werckē ghehaest hebbē dat si vā
god so grotelic ghebeter zyn en
niet zyn ende ghelueert zyn
daer voer of gheleit staet opt .
lxxx. capittel. **E**n op dese hoec
heit van erē der saligher spruut
wt dien dat sy sellē hebben een
ghebruken der waerheyt gods
alsoe voerleit is daer aelbertus
of leit. **D**at orcont wel sūte au
gustyn daer hi leit dat die waer
heit in hemelrike coninc is wāt
ghelick datmen legghen mach
oec nader werlt dat die alre me
ste erē weert is die wylheit loe
ket niet diet tgoet meest soeket
of weelden. want gheen goet
noch preciose stenen si en mo
ghen der wylheit ghecompa
riert welen also die wylse mau
selue leit alsoe is onse her god

4

in hemelrike die alre meest erē
te die in eertrike die waerheyt
te kennen alre neerstelicste heb
ben ghesocht. **E**n die alre bloetst
hebben gheleef. **E**n dat die eer
vanden salighe in hemelrike sel
hyn groet dat orcont wel die he
lighe scriftuer in veel steden die
leit dat si sellē zyn coninghe ael
machtich van hore wille dat sy
alle sellē zyn mit xristo dē ghe
ben ediden enighe gods soe oec
vanden rike gods dat sy alle sel
len zyn hre want also int ewā
geli staet xpūs sel hem luden en
voer hē luden dienen. **E**n dat si
alle sellē zyn die propheet dauid
bescryft en voerleit is god ende
die kinderen gods

Wander ghifte der bliscapen
der salighe inden lichaem son
derlinghe .lxxxix.

Dat die lichamen der salig
gher in hemelrike sellē heb
ben scoenheyt dat oercont wel
die leerre ancelmus sprekende
aldus. **O**. hoe groet sel zyn die
scoenheyt der salighe die sonder
ghetal zyn sel als sy ghelice sellē
zyn ghe worden den claerre lich
aem ons hre alsoe den salighen
beloefte staet vten monde ons he

ren by sinē heylighen leerre lunt
te pou wels aldus. **G**od sel ver
maken onse klein lichamen in
der ghelike der claerheit des lich
ames ons hren. **V**ele scoenheyt
der lichamē der salighe sel zyn
veel meer dan was die scoen
heyt van abolon daer of bescre
uen staet inden anderē boec der
coninghen aldus. **O**nder al dat
volc vā israël so en was gheen
scoenre dā abolon want vāder
crune vanden hoefde tottē plan
tē vandē voetē so en was in hē
ghen smette. **N**er die lichamē
der salighe sellē zyn veel scoere
want also die wise mā bescryft
en wel betekent staet int ewā
gelg hider transfiguraciē dat is
byden vertoninghe dat hē xpūs
vertoede synē apostolē lunte pe
ter lunte iacop en lunte ian op
dē berch vā thabor daer zyn aē
licht was blickēde ghelice der sō
ne en zyn cleder wit ghelice der
snee **D**ie gherechtighe sellē bli
kē ghelice der sonnē die dā seuz
werk claerre scinē sel danse nu
doet. **A**lloe die propheet en an
der leerres bescreuen. **V**ier wt
soe machmen merken dat die
scoetheit der salighe daer of nu
voerlegt is wel spruuten mach

uter claerheit die die lichaē der
saligher hebbē sellē daeralbert?
of leit. **W**an deser claerheit staet
voergeleit opt. lxxxvij ste capit
tel en vāder claerheit vāder sōne
lo vūnt di voer. lxxxste capittel
Dat die lichaē der saligher sellē
hebbē weelde dat orcont wel scel
mus die leit ald? **O**f die quade
ouer alle die ledē vā horē lichaē
pine en zwaerheit ghevoelē om
dat si in eertrike tgoede niet doē
en wouden hoe veel het sellē die
salighe in alle die ledē vā horen
lichaē alle weeldē en alle luetic
heit ghevoelē om dat si in eertri
ke tgoede hebbē ghebaē. **D**ese weel
de allo die selue leerre leit sellē
si ghevoelē in allē sinnē ghelīc
die ghe die in eē uer waer in
alle die leden vā sinē lichaē die
hettē vā diē uer loude ghevoelē
Dese weelde der saligher sel zūn
veel meer dā was die weelde of
die rīcheit vādē coninc salomō
daer of bescreuen staet indē der
den boec der coninghē dat alle
die vātē daer wt dat hī drāc en
al dat sūnen huule toe behoerde
was vā puerē goude. **E**n in enē
anderen boec die hī selue maec
te loe spreekt hī ald? **I**c hebbe
vergadert gout en suluer **I**c heb

be ghemaeckt mine singhers en
mine singheringhe ende ic hebbe
ghebat die weelden vāden men
schē en loe wat mine oghe be
gherdē des loe en heb ic hē niet
ghewegghert. **M**er die weelde
der saligher in hemelrike en die
rīcheit sellē veel meer zūn wāt
si sellen hebben in hē luden die
fontein vā allē goede die verla
dende is die begheerte vāden sa
lighē sōder enich verladē of ver
vullē. **D**at dese weelde spruut u
ter claerheit die die salighe heb
ben sellē inden lichaē daer ael
bertus of spreekt dat orcont die
propheet ysayas die leit dat die
salighe sellē ascouwē dē coninc
der gloriē in sūne scoēheit. **S**ūn
scoēheit is der saligher claerheit
in hemelrike. **W**āt alloē sūte iā
bescreue indē boec vā vertonin
ghe die claerheit gods alleē die
verlicht die stat van hemelrike
en die salighe. **E**n zūn glorie an
scouwen en is den salighen an
ders niet dan in volre weelden
zūn want glorie luut alsoe veel
als weelde of bliscap. **D**at daer
die lichamen der saligher sellen
hebben onsterffelicheit dat
orcont wel die wīse mā die leit
aldus. **D**ie gherechtighē sellē in

ewelicheit leuen want die ghe
rechticheit is ewich en ontsterf
felic want hoer loen is ewgch
dat is god die ewgch is. **D**ese
salighe sellē veel langher leuen
dan mathusalē de daermen of
leest inden eersten boeck der bz
belē dat bz leefde wel na dusen
tich iaer want si sellen ewelike
leuen alsoe voerleit is. **D**at dese
ontsterffelicheit spruut vter on
ghedoghelicheit die die salighe
hebben sellē inden lichaem daer
aelbertus of leit dat oercont bz
aelbertus selue wel die leit dat
die lichamen vanden ghebene
dijde sellē also onghedoeghelic
zijn dat sz gheen dinc van bu tē
sel moghen veranderen. **N**a al
waert mogelic dat sz in die hel
le wordē ghelet si en loudē ghe
pyn noch gheen quetsinghe daer
moghen ghevoelē. **D**at die lich
amen der saligher sellen hebben
stercheit dat oercont wel ancel
mus die seyt aldus. **N**a dat die
viant vter hellē die gods viant
is bz der stercheit van sijnre na
tueren die berghen verdraghen
die windē die tempeestē ver
weert loe sel god sinen vercozen
en sinen gheminden veel meer
crachtes gheue want also lich

telike louden sz die berghen en
al eertrike moghen kerē woude
sz als zijt louden niet ghelijc dat
is als sz louden niet hoer oghē
toe gheluken. **W**ant also die wi
se leerre lunte augustijn leit al
so groet so sel daer in die salighe
zijn dat vermoghen van doē als
is die salicheit. **D**ese stercheit
der saliger is veel meer dā was
die stercheit van samson daer
men of leest inden boec dat mē
heet iudicū dat bz mitter kake
van enē esel dulent van sinē vi
anden doot sloeghe en veel an
der crachtē toende diemen daer
ghelcreuē vint. **M**er die ster
cheit der saligher is veel meerre
also voerleit is wāt sz louden al
eertrike weinden waer sz wou
dē dat dese stercheit spruut vter
onghedoghelicheit die die salig
he hebben sellen inden lichaem
daer aelbertus of leit dat mach
men merkē wt diē dat die onge
doghelicheit der saligher sel zijn
so groet dat se gheē dinc van bu
tē en sel moghen wederstaē vā
wat sz sellen willen. also lunte
augustijn seyt sprekende aldus.
So wat die salighe in hemel
rike sellen willen dat sel daer
zijn. ende loe wat sz niet en sel

len willen dat en sel daer niet
zijn. **D**at die lichamen der salig-
gher sellen hebbē ghelontheyt dat
orcont wel ancelmus die seit al-
dus. **D**en vercozen goods loen
sel gheen quetlinghe toe moghē
comē noch iser noch uer noch
water so en sel hē ludē moghē
derē. si en sellē gheen ghebrekē
hebben noch gheen crancheit
mer een ghelontheyt salicheit eū
eē alre salichste ghelōtheit. **D**e
se ghelōtheit der saligher is veel
meer dan was die ghelontheyt
van moyses daer mē of leest in
den vyfste boec der bibelē dat hi
C. eū. xx. iaer out was eer hē
sterck eū nochtās so en verdone-
kerden hē sijn oghen niet noch
zijn tanden en swoerē hem niet
Mer die ghelontheyt der saligher
is veel meer want alsoe die hei-
lighe scriftuer seit die luden sa-
licheit eū hoer ludē ghelontheyt
is hem luden god eū die hebbē
sij van god sonder enich middel
dat dese ghelontheyt oec spruut
uter onghedoechsamicheit die
die salighe hebben sellen inden
lichaē daer aelbertus of spreect
dat orcont een leerre die seit dat
men den lichaem vandē saligē
niet meer mach gequetlē noch

hinderen dan het mach der son-
nen of men daer na schote mit
enē gler die welcke is onghedo-
ghelic eū luver vā allen smettē
Dat die lichamē der saligher sel-
len hebbē vriheit god te besittē
dat orcont wel ancelmus die
spreect aldus. **A**llo groet sel we-
sē die vriheit der saligher god te
besitten in hemelrike als in hē
luden was die wille hem te heb-
bē in eerrike. **D**ese vriheit der
saligher is veel meer dan was
die vriheit vā den keiser august²
daermen of leest in die gistorie
van hem dat hi al die werke on-
der hem hadde eū hem tribunt
eū tyus gauē allomen oec int e-
wāgelie vermaet. **M**er die vry-
heit der saligher is veel meer
want men hem mochte vā eū
binderen eū liden aen doen in dē
lichaem dat en mach mē den sa-
lighen niet in hemelrike. want
gheen creatuer so en sellē mogē
weder houden noch helettē al-
so ghy horen seit. **D**at dese vry-
heit spruut uter subtylheit die
die salighe hebben sellen indē
lichaem daer aelbertus of seit
dat orcont hē selue die seit dat
subtylheit is een ghiste van bli-
scap van god den lichaem der

salggher die of nemende is alle
grosheit dat dat lichaē hadde vā
den elementē als hz vte elemen
tē ghecomponiert eū ghemaect
was waer hz hz grosheit hadde
Die welke subtylheit also hi sel
ue leit sel zyn so groet dat gheē
dinck van butē den lichaē der sa
licheit sel moghen weder houdē
niet meer also die leerres leggē
dan dat graft daer onse heer in
gelezt was den lichaē van hem
wederhouden en mochte dat hi
niet en verrele of tot sinē disci
pelē soude hebbē moghen comē
mit bellotē dorē. **E**ū dat die lich
amē der saligher sellē hebbē snel
heit daer albertus of leit eū an
der leerres in accorderē dat oer
cont wel sūte augustyn die sezt
aldus. **H**oe waer die gheest sel
willen daer sel rechte woert dat
lichaē zyn. **D**ese snelheit der sali
gher is veel meer dan was die
snelheit van asahel. daermen of
leest inden anderen boec der co
ninghē dat hi was die alre snel
ste looper ghelijc den huckyn die
woenen inden woude. **M**er die
lichamē der saliger zyn veel snel
re want also die leerres legghē
die lichamen der saligher sellen
zyn also snel als die raie vander

sonne die welke also varinc als
ly ryst int oeste so segetse hoer
ragen int weste. **D**at die licha
mē der saliger sellē zyn dus snel
dat staet wel bewijst int ewan
geli daer helcreuē staet dat si sel
lē zyn ghelijc den enghelē gods
inden hemel die welke enghelen
also snel zyn als dat ghypens al
so wel ghyproeft staet inden boe
ke vā daniel den propheet hz ab
bacuc dien die enghel nam hz
enē haer van synē hoefde eū let
ten vte lande vā iudeen in babz
lonien daer daniel die propheet
inden kerker lach geworpē mit
seuen leuen om dat hz daniel
den propheet teten loude dragē
dat hz tot sinē meeyers behoef
selue bereit hadde. **E**nde rechte
woert mit enē opslaghe van een
re oghē so was hz van dzen en
ghel goods weder ghelet in syn
stede dat was in iudeen dat seer
verre is vā babloniē. dus snel
zyn die enghelē wien die salige
sellē ghelijc zyn. **E**ū om dese snel
heyt der enghelen te bereikenen
soe scriften die enghelen mit
vloghelē als of si vloghē om dae
vlegghen is een grote snelheyt
nochtā so is die snelheyt der en
ghelē eū der saligher meerre dā

enich voghel vlieghen mach.
Wat also aelbertus leit eū sun
te augustijn orcont alsoe voer-
leit is **H**oe waer die gheest sel
willen daer sel rechtwoert dē
lichaem zyn. **D**us loe zyn seue
ghiften van bliscapen inder sie-
le eū seue inden lichaem daer die
salighe in hemelrike mede ver-
ciert eū gheglorificiert sellē sijn
daer nu of gheleit is eū ghetogē
wt. vij. anderen.

Waer hi die mēsche sculdich
is te begheuen die bliscapē vā
hemelrike. .cc.

Buen den anderē seuen sa-
ken eū beneficien die ter
saligheer behoef vā god ghereit
zyn daer die mensche sculdich
is om te denckē eū alsoe tot diē
bliscap ter saligheer te comen eū
te begheuen daer voer of gheleit
is sonderlinghe opt. lxxxvi ste.
capittel **S**o machmē wel noch
twee redenē nemē int ghemē
waer hi die mēsche sculdich is
dele bliscap vā hemelrike te be-
gheuen. **D**ie eerste is om dat sē
dat loen daer toe dat god die va-
der alle mensche gheeroepē heeft
by sinen ghebenedyden loē in-
dien werden woerden ter ewā

geliē daer hi spreect ald? **C**oē
alle tot my die pinē eū gheleest
zyn dat is te verstaē mit weer-
ter penitenciē in eertrike. eū ic
sel u voeden eū verlostē dat is
te verstaen mit volre bliscapē
mit my seluē in hemelrike. **D**ie
ander reden is om dat dese bli-
scapen zyn dat einde vandē we-
ghe dien god die loen selue allē
mensche mit heilicheit vā seue
eū van leringhe bewijst heeft.
Dat welke eynde hē mit liden
eū mitter bitter doot tot alle n
goedē mēsche behoef aen god sē
nē ghebenedyde vader verdiēt
eū ghewonnen heeft. **G**helick
datmē merckē mach vte woer-
de der ewanghelien daer bescre-
uen staet aldus. **D**es mensche
loen quam in eertrike loeken
eū behouden makē dat vergaen
was. dat is te legghen eū te ver-
staē ald? dē mēsche die vergaē
eū verloren was ouermits den
sunden diē quam des mensche
loen dat is onse behouder. ihe-
sus xpristus loeken mitten we-
ghe van duechden diē hi beleef-
te eū leerde behoude makē mē-
ter verdientē vā liden eū mitter
pisse vā sijnre bitter doot die hi
sōder zyn seult voer des mēsche

lunde verdroech ende smaecte
totten welcken eynde alsoe die
wile man bescrijft alle die ghe-
ne gheroepen zijn van gode die
dat begherente zijn. **E**n om dat
men niet comen en mach tottē
eynde vanden weghe sonder by
den weghe. **E**n om dat men tot
delen salighen eynde tot dese blig-
scap van hemelricke dat god sel-
ue is niet comē en mach mit
nighen anderen weghe dan die
ghebenedide gods loen onse be-
houder ihesu christus selue daer
toe ghecomen is dat is mitten
weghe der waerheit die by ghe-
leert heeft ende van liden dat by
verdraghen heeft en van duech-
den die hi beleeft heeft. **D**o sel-
len wy nu int eynde van desen
boec god bidden dat hi ons zyn-
re heyligher duechden byder be-
de zynre weerder moeder mariē
gracie gheue dit eynde van dese
ewighen bliscap dat hi selue is
so te begheren en den wech die
hi selue alsoe voerleit is daer toe
bewijst heeft alsoe ons in desen
boec eens wels gheleert staet te
gaen dat wy tot desen salighen
eynde moetē gheprakē. **D**es moet
ons gode gunnen die vader die
soē heylighe gheest amē. **D**u

dit voerden priester die dit boec
maecte en heeft ghetoghen vten
latijn int duutsche ter leringhē
van simpelē menschen wt min-
nen der welker segele moet god
ontfanghelic zijn ende verlenē
dat hemellicke leuen.

AMEN

